

Ekologisuus saaristolaiskäsitössä

– käsityöläisten luomia merkityksiä etsimässä

Pirjo Hakala

Käsityötieteen pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2003
Helsingin yliopisto
Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos

HELSIBNGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta - Fakultet Kasvatustieteellinen tiedekunta	Laitos - Institution Kotilous- ja käsityötieteiden laitos	
Tekijä - Författare Hakala Pirjo Inkeri		
Työn nimi – Arbetets titel Ekologisuus saaristolaiskäistyössä - käsityöläisten luomia merkityksiä etsimässä		
Oppiaine - Läroämne Käsityötiede		
Työn laji – Arbetets art Syventävien opintojen tutkielma	Aika - Datum Huhtikuu 2003	Sivumäärä - Sidoantal 96
<p>Tiivistelmä - Referat</p> <p>Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymykseen, miten saariston tekstiilikäsityöläinen tavoittelee ekologista kestävyttä työssään. Mitä ekologisuus hänelle merkitsee ja miten se ilmenee hänen töissään? Kerojana on sekä tuote että tekijä. Tutkimus on fenomenologisesti orientoitunut ja vastauksia tutkimuskysymyksiin haettiin teorian ja aineiston vuoropuhelulla. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällön analyysia. Analysoitava aineisto on hankittu haastatteleamalla yhdeksää käsityöläistä, jotka asuvat Lounais-Suomen, Ahvenanmaan ja Tukholman alueen saaristoissa.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisissa lähtökohdissa on tarkasteltu kestävä kehityksen ja saariston käsityön suhdetta. Kulttuuriseen, sosiaaliseen, taloudelliseen ja tuotannolliseen kestävyteen panostamalla pyritään ekologiseen kestävyteen. Käsityöläisen arvot, taidot ja tiedot vaikuttavat kehityksen eri osa-alueilla. Käsityöläisen toimintaympäristönä oli saaristo, sen luonto ja ihmisen aikaansaama kulttuuri. Tutkimuksessa selvitettiin sitä, miten saaristo ja saaristolaisuus vaikuttivat käsityöläisen tapaan toimia ja kertoa tekemistään tuotteista.</p> <p>Ekologisuus saaristolaiskäistyössä ilmeni monin tavoin. Kulttuurinen ja sosiaalinen kestävyys toteutuivat taloudellista ja tuotannollista kestävyttä paremmin. Koulutuksen koettiin olevan paras keino saavuttaa välitavoitteita kestävässä kehityksessä. Käsityöläisyys nähtiin osana saaristolaiskulttuuria ja verkostoituminen harvaan asutulla seudulla koettiin tärkeäksi. Tutkimuksessa pohdittiin, onko ekologisuus materiaalin alkuperään, työtapaan vai tuotteen käyttökään ja hävitykseen liittyvä asia. Ekologisuus yhdistettiin usein käsityön materiaaliin ja sen tuotantotapoihin. Arvot konkretisoituvat käsityöläisen puhuessa perheestään ja kasvamisesta käsityöläisyyteen. Ekologiseen käsityöhön panostaminen on myös osa käsityöläisen kasvuprosessia. Ekologiseen kestävyteen pyrkiminen käistyössä herätti myös ristiriitaisia tunteita. Käsityöläisyys on elinkeino markkinoilla, joilla globaali kauppa määrittelee säännöt. Merkitseekö ekologiseen kestävyteen pyrkiminen kurkottamista kohti totuutta?</p>		
Avainsanat - Nyckelord Ekologinen kestävyys, kestävä kehitys, arvot, käsityöläisyys, käsityö, saaristo saaristolaisuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter		

UNIVERSITY OF HELSINKI

Faculty Faculty of Education	Department Department of Home Economics and Craft Science Section of Craft Science and Textile Teacher Education	
Author Hakala Pirjo Inkeri		
Title Ecological orientation in handicrafts of the Archipelago – searching the meanings created by the craftsmen		
Subject Craft Science		
Level Master's Thesis	Month and year April 2003	Number of pages 96
<p>Abstract</p> <p>The aim of the study was to find out, how the craftsmen of textile of the archipelago reach for ecological sustainability. In addition, what does the ecological orientation mean for the craftsman and how to understand ecological handicrafts. Both the product and the creator serves as a narrator. To answer these questions interviews were made with nine craftsmen who live in the Archipelago. The interviews were analysed with content analysis method. The research report proceeds in a dialogue between theory and the analysis.</p> <p>The relationship between the sustainable development and the handicrafts of archipelago was observed as the theoretical basis of the research. By investing in cultural, social, financial and industrial sustainability the fundamental aim of ecological sustainability is possible to attain. Values, skills and knowledge of a craftsman have an influence on the various sectors of the development. The operational environment of the craftsmen is the archipelago, its nature and the culture created by man. One objective was to work out, how the archipelago and its notion played a part in their way of working and telling about their products.</p> <p>Ecology in the handicrafts of the archipelago appeared in various ways. Cultural and social sustainability materialized better than economical and industrial sustainability. Education seemed to be the best way to get intermediate goals on the way to the sustainable development. Handicrafts was seen as a part of the culture of archipelago and the networks in a sparsely populated area is experienced as an important thing. The ecological acting is commonly connected to the material of handicraft and its methods of production. Values take shape, when the craftsman talked about his family and told his story about growing into the craftsmanship. Striving for ecological sustainability in handicrafts aroused also mixed feelings. Craftsmanship is lifeblood on the market, which is ruled by the global market economy. Does it mean that striving for ecological sustainability is an attempt to reach for truth?</p>		
Keywords Sustainable development, ecology, values, handicrafts, archipelago, craftsmanship		
Where deposited Library of Faculty of Education		
Additional information		

Havsfjädern

*Hur kan du så liten och vanlig
Bli så stor och märkvärdig
Att jag snavar över dig?
(Kirsi Vuorinen)*

1 INHIMILLISYYS JA LUONNON YSTÄVYYS	1
1.1 Taustaa aiheeni valintaan	1
1.2 Saaristoyhteistyö.....	2
1.3 <i>Ekologisuus ja kestävä kehitys</i>	5
2 TUTKIMUSALUEEN KARTOITUSTA KÄSITYÖTIETEEN PIIRISSÄ	6
3 VIITEKEHYS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	8
3.1 Käsityö ja kestävä kehityksen malli	9
3.2 Tutkimusongelma.....	10
4 KESTÄVÄ KEHITYS	10
4.1 Ekologinen kestävyys tavoitetilana.....	11
4.2 Sosiaalinen kestävyys.....	12
4.3 Taloudellinen kestävyys.....	14
4.4 Tuotannollinen kestävyys.....	15
4.5 Kulttuurinen kestävyys.....	17
5 LUONTO JA KULTTUURI	18
5.1 Saaristolaiskulttuuria – saariston elämää ennen ja nyt.....	19
5.2 Ihminen kulttuurin muovaajana.....	22
5.3 Arvot kulttuurin ilmentyminä	23
5.4 Luonnon arvo ihmiselle	25
5.5 Saariston luonto	28
6 TUOTE JA TEKIJÄ – KÄSITYÖ JA KÄSITYÖLÄISYYS	29
6.1 Käsityöläisen arvomaailma	30
6.2 Käsityön funktio – esteettisyydestä käyttöön	32
6.3 Merkityksien luominen käsityöhön.....	34
6.4 Tekstiilituotteen tie kehdosta hautaan.....	35

6.4.1 Tekstiilin laatu.....	36
6.4.2 Tekstiilit ja ympäristö	38
6.4.3 Käsityötuotteen arvoketjun toimijat	41
7 MERKITYKSENANTO EKOLOGISUUDELLE.....	42
7.1 Käsityöläisen viestin ymmärtäminen	44
7.2 Aineiston analyysimenetelmä – merkityksiä ilmiölle	46
7.3 Tutkimuksen mysteeri.....	48
8 TUTKIMUSMATKA SAARISTOON.....	49
8.1 Paraisten ja Hiittisten käsityöläiset	50
8.2 Getan, Godbyn ja Järsön käsityöläiset	52
8.3 Björkön ja Tjockön käsityöläiset	54
9 EKOLOGISUUS SAARISTOLAISKÄSITYÖSSÄ	56
9.1 Analyysin apuna Atlas/ti.....	58
9.2 Kohti <i>ekologista kestävyttä saaristolaiskäsityöläisen kertomana</i>	59
9.2.1 Käsityön taloudellinen kestävyys	60
9.2.2 Käsityön tuotannollinen kestävyys	71
9.2.3 Käsityön sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys.....	73
10 MITÄ SAARISTON KÄSITYÖN TAAKSE KÄTKETTY?	81
10.1 <i>Kesämeren kainalossa pallopurje lepattaa, kavereita odottaa!</i>	86
LÄHTEET	91

1 INHIMILLISYYS JA LUONNON YSTÄVYYS

Ympäristöarvojen huomioimista tavaroiden kuluttamisessa ja tuottamisessa on alettu pitää valistuneen kansalaisen taitotietoon kuuluvana. Periäinen näkee *käsityön ja käsityöläisyyden erityisaseman ihmisen henkisen ja aineellisen evoluution ikivanhoina perustekijöinä, jotka voivat olla tärkeässä asemassa luoden siltaa luonnon etujen ja ihmisen vaatteiden välille* (Periäinen 1997, 50). Käsityöllä on suuret haasteet syventyä tarkemmin ympäristön ongelmiin ja käsityöläisyydellä ammattina talouden muutospainaisissa löytää kestävä kehityksen periaatteiden mukaiset elämisen mahdollisuudet.

1.1 Taustaa aiheeni valintaan

Käsityö ja käsityöläisyys on osa suomalaista kulttuuria 2000-luvun Suomessa. Käsityöt ovat merkinneet minulle eri asioita eri elämänvaiheissa. Kansakoulussa 1960-luvulla uudet materiaalit ja uudet tekniikat kiinnostivat. Oppimisen myötä luonnollisena jatkeena oli käyttötexstiilien valmistus. Käsitöistä löytyi oma kiehtova maailma erityisesti vaatteiden suunnittelun ja ompelun myötä. Käsityöläisyys oli osa omaa kasvua. Käden taitojen kehittymisen saattoi itse huomata esimerkiksi ammattikoulutuksen yhteydessä ja käden taitoja ohjattaessa. Hankkiessani koulutuksen tekstiiliartenomiksi 1990-luvulla saatoin huomata ”nostalgian”, joka liittyi käsityöhön. Enää ei ollut kyse oman vaatetuksen tai muun pakollisen käyttötavaran valmistuksesta, vaan vanhojen ja uusien tekniikkojen avulla tuotetuista, hyvin suunnitelluista, esteettisesti korkeatasoisista ja usein uniikeista käsitöistä. Käsityöläisyys on minulle, siihen vaihe vaiheelta kasvettuani, osa identiteettiäni. Sen merkitys on muutakin kuin elämisen vaatimien taitojen kehittämistä. Siihen sisältyy näkyvien käden taitojen lisäksi ”hiljaista tietoa”. ”Hiljaisen tiedon” osuus valkenee vähitellen käsityön näkijälle, kokijalle tai oppijalle.

Laajennan käsityön koskettamaan yksilön lisäksi yhteisöä lainaten Pirkko Anttilaa: ”Käsityön traditiota ylläpitävä ja kehittävä voima kuuluu kansalliseen identiteettiimme”. Kunkin aikakauden kulttuuri rakentuu vallitsevien arvojen mukaan. Kiinnostukseni koh-

distuu ekologisten arvojen ja käsityön yhdistämiseen. Miten ekologinen ajattelu konkretisoituu käsityössä? Miten saaristolaisuus yhdistyy ekologiseen tuottamiseen?

Tunteenomainen tietoisuus ympäristöstä ja luonnosta on perusta luonnon merkityksen ja arvon ymmärtämiselle. Ymmärtämisen kautta osaa myös toimia. Käsityöläisyyteen kohdallani liittynyt ympäristö, maaseutu ja maatalo, on omalta osaltaan ollut muovamassa kokonaisuutta suhteessani ekologisuuteen. Oma aktiivinen luontosuhteeni on perusta sille, että pidän tärkeänä luonnon etujen huomioon ottamista. Luonto on minulle myös rentoutumisen paikka ja inspiraation lähde. Pietarinen kirjoittaa, että kosketus rikkaaseen monimuotoiseen ympäristöön lisää esteettistä herkkyyttä (Pietarinen 2001, 20).

1.2 Saaristoyhteistyö

Kuva 1. Kartta saaristosta. (Skärgårdshantverk 1999)

Tutkin ekologisuuden ilmenemistä saaristolaiskäsityössä. Saaristoalueen, osia Lounais-Suomen, Ahvenanmaan ja Tukholman läänin saaristoista, valitsin asuinpaikkani läheisyydestä ja aidosta kiinnostuksesta juuri kyseisen alueen käsityöläisyyttä kohtaan. Yhtenä vaikuttimena oli myös jo olemassa oleva käsityöläisten verkosto. Pohjoismaiden Ministerineuvoston Saaristoyhteistyö, Nordiska Ministerrådets Skärgårdssamarbete, on yksi Pohjoismaiden ministerineuvoston yhdeksästä raja-alueiden välisestä yhteis-

työhankkeista. Saaristoyhteistyön esitteiden, *Hantverk från skärgården ja Skärgårdshantverk - saariston käsitöitä*, pohjalta pystyin luomaan kuvan saariston käsityörittäjistä. Alueella on järjestetty käsityökatselmuksia, joissa on palkittu laadukkaiden käsitöiden tekijöitä. Taito-lehti esitteli myös saaristolaiskäsityöläisiä kesällä 2001 artikkelissa *Meren muotoilema -rohkeutta ja yrittäjyyttä saaristossa*. Artikkelin ja sen kuva erään käsityöläisen valmistamasta sulavasti muotoillusta huopalinnusta innoitti ottamaan yhteyttä esitelyihin käsityöläisiin. Valitsin käsityöläiset haastatteluun käsityökatselmuksissa menestyneistä tekstiilialan yrittäjistä. Yhtenä valintakriteerinä oli saada kokoon eripituisen uran käsityöläisenä toimineiden joukko. (Neovius 2001, 20–21; Skärgårdshantverk 1999; Hantverk från skärgården 2000)

Saariston asukkaiden on aina pitänyt tulla toimeen lähinnä oman alueensa palvelujen ja tuotteiden turvin. Käyttöesineiden valmistaminen käsityönä, usein jopa itse tuotetusta raaka-aineesta, on kuulunut taitotietoon, joka on siirtynyt sukupolvelta toiselle. Aikaisemmin, kun kulkuyhteydet olivat vielä nykyistä heikommat, omatoimisuus oli elinehto ihmisten selviytymiselle elämässä. 2000-luvulla ei ole enää tällaisia vaatimuksia, mutta käsityöllä on edelleen vankka asema saaristolaisuudessa. Käsityö on usein maaseudulla sivuelinkeino, joskus jopa pääelinkeino. (Skärgårdshantverk 1999)

Saaristoalueella, jota tutkimuksessani tarkastelen, toimii runsaasti käsityöläisiä. Saaristossa toimii keraamikkoja, puu-, metalli- ja tekstiilialan käsityöläisiä. Koulutuksen avulla alueella on kehitetty käsityöläisten yhteistyötä. Erilaisia käsityöhankkeita, joissa tuotekehitys on tärkeässä asemassa, toimii tällä alueella myös useita. (Skärgårdshantverk 1999)

1990-luvun alkupuolella Saaristoyhteistyö teki aloitteen käsityökatselmuksien aloittamisesta. Katselmuksissa haluttiin tuoda esille nykyajan käsityöläisten taidot ja palkita laadukasta käsityötä. Katselmuksien pyrkivät myös lisäämään yhteistyötä saaristoalueen käsityöläisten välillä, innostamaan tuotekehittelyyn ja tekemään käsityötä tunnetuksi suurelle yleisölle. Katselmuksien tarkoituksena on ollut Lounais-Suomen, Ahvenanmaan, Länsi-Uudenmaan sekä Tukholman, Sörmlannin ja Uppsalan läänin saaristossa asuville käsityöläisille. Käsityökatselmuksia on pidetty neljä. Ensimmäinen on ollut 1995

Maarianhaminassa, toinen 1996 Turussa ja kolmas 1997 Tukholmassa. Viimeisin pidettiin 1999 Helsingissä; sen toteutti Skärgårdssmak-käsityöhanke. Vuonna 1999 katselmukseen haki 78 käsityöläistä tuotteineen ja mukaan hyväksyttiin 34. Tuomaristo perusteli palkittujen tuotteiden valintaa seuraavien kriteerien mukaan: *1. Käsityöläinen asuu ja työskentelee saaristoalueella. 2. Tuotteet voivat perustua perinteeseen, mutta niissä on persoonallinen ja esteettinen toteutus ja ne täyttävät nykyajan vaatimukset. Kopioituja tuotteita ei huomioida. 3. Tuote on valmistettu laadukkaasta raaka-aineesta. 4. Tuote on teknisesti erinomaisesti valmistettu. 5. Tuotteen pitää olla käyttöesine. 6. Muoto ja kuviointi sopivat käyttötarkoitukseen ja materiaaliin.* (Skärgårdshantverk 1999)

Euroopan unionin aluekehitysprojektina aloitettiin 1996 Skärgårdssmak -hanke. Siihen osallistuvat käsityöläiset, raaka-ainetuottajat ja ravintolat. 16 käsityöläistä valittiin hankkeeseen 1998. Yhteistyössä eri alojen toimijat kehittävät *saariston makua*, hyödyntävät perinteitä ja luovat uutta. Käsityöläiset luovat saariston ilmettä esimerkiksi sisustamalla ravintoloita. Projekti perustuu korkeatasoiseen koulutukseen. Uusien tietojen, taitojen ja inspiraation ja niiden ylläpidon uskotaan olevan pääomaa, joka kasvaa korkoa. Tavoitteena on, että korkea jalostusaste ja laatu lisäävät yritysten tuottoa. (www.skargardssmak.com)

1.3 Ekologisuus ja kestävä kehitys

Tutkimuksessani selvitän saariston käsityöläisten omaa suhdetta käsityön ekologisuuteen. Miten he lähestyvät aihetta puheessaan ja miten se näkyy heidän tuotteissaan? Etsin vastausta tähän kysymykseen tekstiilikäsityön, saaristolaisuuden ja *kestävän kehityksen* viitekehyksessä. Tutkin alueellista kulttuuria käsityöläisyyden, ympäristöasiat ja maantieteelliset seikat huomioonottaen. Saaristolaisuuteen kuuluu maantieteellisen eristäytyneisyytensä johdosta omaleimaisuus, jota ovat kautta aikojen säädelleet ilmast- ja liikkumisolosuhteet ja sen yhtenä osana elinkeinoihin kuuluva käsityöläisyys. Ha-

luan tutkia myös miten ekologisuus arvottuu tekemismaailmassa osaksi artefaktia. Ekologisuus voi merkitä myös symbolisten, sopimuksenvaraisten, merkityksien kietoutumista toisiinsa.

Tutkielmassani tarkoitan ekologisuudella ympäristön huomioon ottavaa kokonaisvaltaista toimintaa (Tekniikan sanastokeskus 1998, 126). Suojanen käyttää ympäristömyötäinen-sanaa kuvaamaan ympäristön huomioon ottavaa toimintaa (Suojanen 2002, 10). Käytän ympäristömyötäinen-sanaa tutkimuksessani kuvaamaan ekologisuutta. Myös Anttila ilmaisee ekologisuuden tavalla, joka kuvaa ilmiötä hyvin. ”Ekologinen näkökulma tarkoittaa lähinnä sitä, että ihmisen on lajina säilyäkseen huolehdittava siitä, että hän luonnonvaroja käyttäessään samalla pitää elintilansa fysikaaliset, biologiset ja kemialliset olot elämälle suotuisina.” Ekologisesti terve tuote valmistuu, kuluu, kiertää ja häviää luonnollisesti. (Anttila 1993, 20) Kestävän kehityksen tavoitetilana on ekologinen kestävyys. Tavoitetilaa pääsemisen edellyttää sosiaaliseen, taloudelliseen, teknologiseen ja Suojasen mukaan myös kulttuuriseen kestävyteen panostamista. (Suojanen 2002, 11; Kyrö 1999, 147)

Ekologisuuteen liittyvällä luonto-käsitteellä tarkoitan tutkielmassani ihmisen elinympäristön ekologista perustaa. Luontoa on erityisesti sellainen osa maapallon maaperästä, jota ihminen on muokannut mahdollisimman vähän. Luonto muodostuu monista ekosysteemeistä, eliöyhteisön ja sen elottoman ympäristön muodostamasta toiminnallisesta kokonaisuudesta. Ympäristö käsittää sellaiset ihmistä ympäröivät fyysiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, jotka kuuluvat luontoon, rakennettuun ympäristöön ja muihin ihmisiin ja joiden kanssa ihminen on vuorovaikutuksessa. (Tekniikan sanastokeskus 1998, 15, 21)

2 TUTKIMUSALUEEN KARTOITUSTA KÄSITYÖTIETEEN PIIRISSÄ

Lang (1995) on tutkinut opinnäytetyössään, *Tekstiilisuunnittelijan ympäristöetiikka*, Suomessa työskentelevien tekstiilisuunnittelijoiden ja taiteilijoiden ympäristöeettisiä näkemyksiä luonnonympäristöstä ja luonnonsuojelusta. Lisäksi hän on selvittänyt tekstii-

lisuunnittelijoiden käsitystä tekstiilien ekologisuudesta. Lang on lähestynyt aihetta sekä ympäristötieteen että käsityötieteen näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan tekstiilisuunnittelijat kokevat luonnon tärkeäksi suunnittelutyössään, mutta heidän tietonsa ympäristön tilasta ja tekstiilien ekologisuudesta on vähäinen. Langin mukaan kansainvälistymisen myötä tekstiilien suunnittelun ja valmistuksen ekologiset vaikutukset on entistäkin tärkeämpää ottaa huomioon.

Toijala (1998) on tarkastellut käsityön ja ympäristöarvojen suhdetta *Tavoitteena ekologinen kestävyys* -opinnäytetyössään. Tutkittavan aiheen monitahoisuus paljastuu ekologisen kestävyden analysoinnissa. Siinä painottuu erityisesti arvojen ja käytännön merkitys, mutta myös niiden yhdistämisen välttämättömyys. Käsityöntekijän ympäristöarvojen huomioon ottaminen on usein ulkoisiin vaatimuksiin vastaamista. Tutkija painottaa, että on erityisen tarpeellista luoda käsitteet, joilla ympäristötietoisuutta osaltaan rakennetaan.

Lang ja Toijala painottavat ekologisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyvien asioiden tärkeyttä käsityössä. He pitävät ongelmana käytännön toiminnan ja teorian kohtamattomuutta. Esitetyt ajatukset ja arvot eivät näy toiminnassa. Tietämisen olisi hyvä muuttua tietoisuudeksi ja sitä kautta ekologisuuden osaksi käsityötä.

Marketta Luutonen (1997) on tutkinut väitöskirjassaan *Kansanomaisen tuote merkityksenkantajana* korsnäsinpaidan ja jussipaidan merkityksiä kulttuurisina tuotteina. Hän on tarkastellut tuotteita merkityksenkantajina ja kansanomaista neulepaitaa ilmiönä ja merkinä. Luutosen käsityötuotteen tutkimisen lähtökohdat ovat semiotiikassa ja fenomenologiassa; Peircen merkeissä ja fenomenologian kategorioissa. Luutonen on tarkastellut neulepaita-ilmiötä fyysisten ominaisuuksien lisäksi suhteessa aikaan, käyttöön ja ympäristöön. Hänen mukaansa tuotteen olemusanalyysi on osoittautunut hedelmälliseksi tavaksi tavoittaa ilmiön ydin. Merkitykset ovat fyysisiä ominaisuuksia vahvempi piirre. (Luutonen 1997, 152–153)

Luokittelen tutkielmani laadulliseksi tutkielmaksi ja fenomenologisesti orientoituneeksi sisällön analyysiksi, joten löydän Luutosen käyttämästä metodista yhtymäkohtia omaan

tutkimukseeni. Edellä mainitsemani muut tutkijat, Toijala ja Lang , ovat tarkastelleet ekologisuuteen liittyviä käsitteitä. Käytän samoja käsitteitä tarkastellessani ekologisuutta saaristolaiskäsitteissä. Tarkoitukseni on kuitenkin pureutua käsitteiden takana piileviin merkityksiin ja siihen, miten käsityöläinen ne itse selittää.

Käsityötieteen professorina toiminut Ulla Suojanen (1997; 2000; 2002) on tutkinut käsityön ja kestävän kehityksen suhdetta. Hän toteutti yhdessä yrittäjyyttä tutkineen Paula Kyrön kanssa Yrittäjyydellä kestäväään kehitykseen -hankkeen toimintatutkimuksena kahdessa pienyrityksessä. Tavoitteena oli yritysten ekokilpailukyyn parantaminen ja kestävän kehityksen elinkaarimallin luominen. Tutkimuksen mukaan käsityövaltaisen pienyrityksen elinmahdollisuudet ovat pitkälti sidoksissa siihen, miten se pystyy vaikuttamaan kestävän kehityksen periaatteiden toteutumiseen. Ekokilpailukyky liittyy laadukkaisiin tuotteisiin ja tiimityöskentelytaitoon. Yksin tekemisen traditiosta olisi osattava siirtyä yhdessä tekemisen kulttuuriin. (Suojanen & Kyrö 2000, 4, 32)

Uusimmassa tutkimuksessaan, Kestävän kehityksen elinkaari- ja arvoketjumalli käsityövaltaisiin pienyrityksiin, Suojanen (2002) kehittää kestävän kehityksen mallia ja käsityötuotteiden koko elinkaaren käsittävää analyysia suhteessa ympäristömyötävyyteen. Suojanen painottaa tuotteen syntymiseen vaikuttavien toimijoiden yhteistyötä. Tietovirtojen liikkuminen arvoketjun sisällä on Suojasen mukaan edellytys jaetulle ympäristövastuulle. Käsitteissä ympäristömyötävyyden on yksi tärkeä laatuksiteeri, ja se on myös Suojasen tutkimuksen keskeinen viesti. Uusimmassa mallissaan hän pitää ekologista kestävyttä tavoitetilana. Sosiaaliseen, kulttuuriseen, taloudelliseen ja teknologiseen kestävyteen panostetaan pyrittäessä kohti ekologista kestävyttä.

Tutkimuksessani lähestyn ekologisuuden monisyistä ongelmaa kestävän kehityksen käsitteiden kautta. Lisäksi ympäristötieteen opiskelun kautta syvennän ekologisuuden ja kestävän kehityksen käsitteiden merkityksiä. Suojasen tapaan tutkin käsityöläisten työskentelyä ja työn tuloksia huomioiden taustalla vaikuttavat arvot, tiedot ja taidot. Miten löydän ne *heikot signaalit*, jotka viittaavat luonnon ja ihmisen harmoniseen yhteiseloon?

3 VIITEKEHYS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

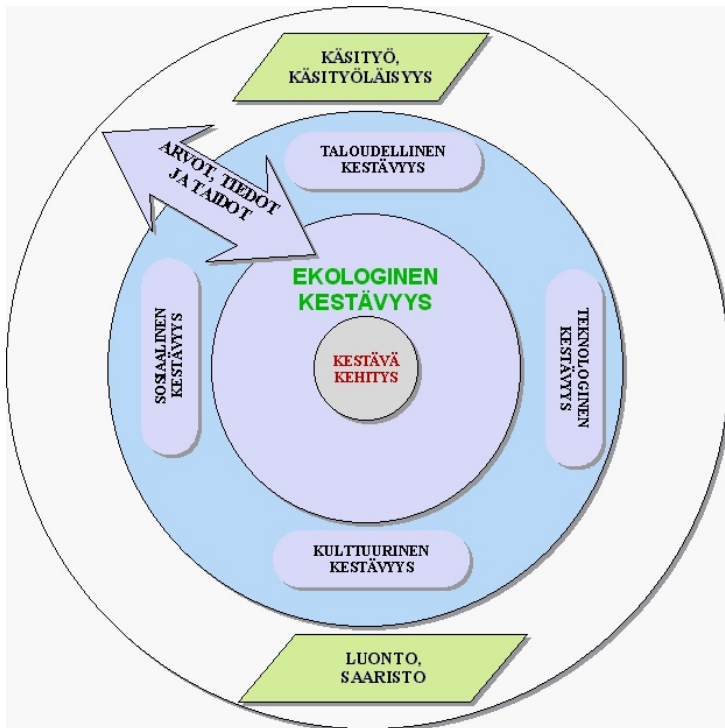
Tutkiessani kestävän kehityksen ilmenemistä käsityössä tutustuin Suojasen teorioihin. Hänen mallinsa (1997) esittää kestävän kehityksen jaettuna neljään ulottuvuuteen: ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen. Mallissa ulottuvuudet ovat tasa-vertaisia. Syksyllä 2001 tutkin mallia ympäristötieteen opinnoissa saamani taustatiedon turvin, ja päädyin siihen, ettei ekologisuus voi olla samantasoinen ulottuvuus. Kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys rakentavat yhdessä ekologista kestävyyttä. Suojanen (2002) on tutkinut kestävän kehityksen ja käsityön suhdetta myös uusimmassa tutkimuksessaan ”Kestävän kehityksen elinkaari - ja arvoketjumalli käsityövaltaisiin pienyrityksiin”. Siinä hän on päätenyt tulokseen, että ekologinen kestävyys on tavoiteltava, johon pyritään kulttuuriseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja teknologiseen kestävyteen panostamalla.

Kulttuurinen kestävyys on ulottuvuus, jonka määrittelemisessä kestävän kehityksen tutkijat ovat eri mieltä. Suojanen sijoittaa kulttuurisen kestävyuden yhdeksi ulottuvuudeksi taloudellisen, sosiaalisen ja teknologisen ulottuvuuden rinnalle. Kyrön kestävän kehityksen ja yrittäjyyden mallissa ekologisesti kestävä kehitys ympäröi teknologinen, taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys.

Mannermaan mukaan kulttuurin ei pidäkään olla *kestävää*, se on luovaa ja innovatiivista. Kestävän kehityksen käsitteitä ei hänen mukaansa tule laajentaa kattamaan kaikkia inhimillisen elämän alueita. (Kyrö 1999, 147; Mannermaa 1998, 206) Tässä tutkimuksessa päädyin kuitenkin erottamaan Suojasen mallin mukaisesti myös kulttuurisen ulottuvuuden omaksi alueekseen, koska aineistoni perusteella kulttuurisuus nousee selvästi esille käsityöläisten puheissa.

3.1 Käsityö ja kestävän kehityksen malli

Kestävän kehityksen ydin ja tavoitetilä on *ekologinen kestävyys*. Toimintaa ohjaavat yksilön ja ympäröivän yhteiskunnan *arvot, tiedot ja taidot*. Käsiyöläinen toimii monilla eri sektoreilla valmistaessaan tuotteita. *Sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja teknologinen* ulottuvuus ovat toimintaympäristöinä, joihin panostamalla tavoitellaan ekologista kestävyttä. *Saaristolaiskulttuuri* ja saariston omaleimainen *luonto* luovat puitteet *saaristolaiskäsiyölle ja -käsiyöläisyydelle*. Erityisesti Kyrön kestävä kehityksen ja yrittäjyyden mallissa näkyy, miten kestävyden eri ulottuvuudet ovat koko ajan yhteydessä toisiinsa eivätkä erillisiä alueita (Kyrö 1999, 147). Käytän Suojasen ja Kyrön malleja pohjana tutkimukseni käsitteelliselle viitekehyselle (Suojanen 2002, 11; Kyrö 1999, 147).

Kuvio1. Käsitteellinen viitekehys Suojasen ja Kyrön mallien pohjalta. (Suojanen 2002, 11; Kyrö 1999, 147)

3.2 Tutkimusongelma

Miten saariston tekstiilikäsiyöläinen tavoittelee ekologista kestävyttä työssään?

Mitä ekologisuus merkitsee käsiyöläiselle ja miten ekologisuus ilmenee saaristolaiskäsiyöläisissä? Kertojana on sekä tuote että tekijä.

4 KESTÄVÄ KEHITYS

Malaska pohti jo 1970-luvulla samoja ongelmia kuin kestävän kehityksen hyväksi tehdään tänään: *Uusi teknologinen imperatiivi: vähemmästä enemmän*. Hän otti kantaa energian kulutukseen, aineen tuotantoon ja tilan käyttöön. Ne on toteutettava ekologisen kehityksen tarkoituksenmukaisiksi osoittamilla tavoilla. Kehitys kulkee eteenpäin ja se on aina uusi haaste jokaiselle sukupolvelle. (Malaska 1979, 46–47)

Bright kirjoittaa Ympäristöyllätysten ennakointi -artikkelissaan luonnon perusominaisuuksista, jotka ihmisen on otettava huomioon. Luonto on käsittämättömän monimutkainen järjestelmä, luonto ei anna mitään ilmaiseksi ja luontoa ei voida luoda uudelleen. On yksinkertaisesti opittava toimimaan yhdessä luonnon kanssa. Bright painottaa uuden yhteiskunta-etiikan välttämättömyyttä. On myös huomioitava, että luonto ei pysy ennallaan, vaan muuttuu koko ajan eli ratkaisutkaan eivät voi olla pysyviä. (Bright 2000, 48–50)

Ympäristöön liittyvät ratkaisut tarvitsevat kansainvälistä yhteistyötä, koska luonto ei lokeroidu valtioiden rajojen mukaan. Ympäristötietämys on lisääntynyt informaatioteknologian kehittymisen myötä, mutta tietoisuus ei ole vielä johtanut tarpeeksi nopeisiin päätöksiin luonnon kannalta. Monet erilaiset intressitahot hajottavat päätöksentekijöiden huomion siten, että tulevaisuuteen tähtääviä päätöksiä on hyvin vaikea tehdä. Globaalille maailmantaloudelle ympäristöinstituutiot ja niiden vahvistaminen on tärkeä ekologinen vastapaino. Ympäristön tilan huonontuminen johtaa vääjäämättä myös talouden taantumaan ja pakottaa maailman ihmiset paradigman vaihdokseen suhteessaan luontoon. Ekologit näkevät taloudellisen rakennemuutoksen tarpeen toisin kuin ekonomistit toteuttaessaan samalla ns. ennalta varautumisen periaatetta, jota ei esimerkiksi globaalin kaupan edustaja WTO, Maailman kauppajärjestö, toteuta. (French 2000, 208–225)

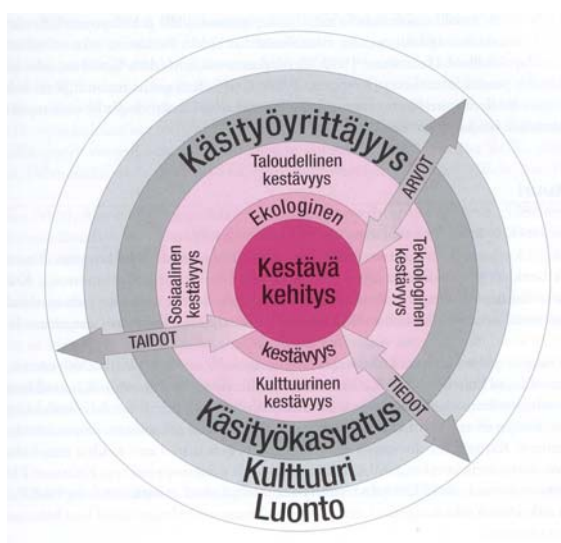
4.1 Ekologinen kestävyys tavoitetilana

Kestävän kehityksen -käsitteen loi Brundtlandin komissio 1987 raportissaan *Yhteinen tulevaisuutemme*. Raportissa korostetaan jatkuvan kasvun ideologian korvaamista kestävä kehityksen periaatteella. Suomen hallituksen kestävä kehityksen ohjelmalla pyritään ekologiseen kestävyteen ja sitä edistävien taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen edellytysten luomiseen. Ekologinen kestävyys tarkoittaa tässä ensisijaisesti uusiutumattomien luonnonvarojen käytön vähentämistä, luonnon tuottokyvyn ja luonnonarvojen säilymistä sekä ympäristön tilan parantumista. (<http://www.vyh.fi>)

Meadows et al. (1993) ovat tutkineet kestävä kehityksen ilmiötä ja päätyneet viiteen työkaluun, jotka on todettu toimiviksi työskenneltäessä kestävä kehityksen hyväksi. Nämä viisi työkalua ovat näköalojen etsintä, todenpuhuminen, verkostointi, oppiminen ja rakastaminen. Tutkijat toteavat, että on vaikea kirjoittaa tällaisista asioista. Näköalojen etsintä tarkoittaa, että ajatusten annetaan askarrella jalojen, kohottavien ja arvokkaiden unelmien parissa. Kestävä kehityksen puolesta työskentely vaatii verkostoja. Oikeanlainen verkosto auttaa oppimaan ja välittämään tietoa muille. Valheet häiritsevät tietovirtoja. Mainostajat ja poliitikot osaavat harkittujen valheiden käytön. Kestävä kehityksen tarkastelu johtaa ennen pitkää hyveiden, moraalien, viisauden ja rakkauden tarkasteluun. Rakastaminen viittaa yhteisölliseen toimintaan ja sosiaaliseen kestävyteen. Vastakohtana on pessimismi, joka kehittää ihmistä yksilöllisyyteen, kilpailuun ja epäluuloisuuteen. Kestävä kehityksen hyväksi on opeteltava toimimaan. Myös virheet kuuluvat oppimiseen ja se merkitsee halua edetä hitaasti. (Meadows et al. 1993, 176–185)

Mannermaa kuvaa pyrkimystä kohti kestävä kehitystä oppimisprosessina. Se on oppimista sekä virheiden kautta että virheitä välttämällä. Prosessi edellyttää myös vaihtoehtojen olemassaoloa. Yhteiskunnan arvot ratkaisevat lopulta monessa asiassa. Mannermaa huomauttaa, että ekologisesti kestävä kehitys ei merkitse muuttumattomuutta. (Mannermaa 1998, 64–69) Kestävä kehitykseen sisältyvien arvojen mukaisesti toimiessaan ihminen tarkastelee niiden kokonaisvaikutuksia kaikkeen elolliseen. Käsite tuo keskusteluun konkreettisen toimintamallin. (Suojanen 1997, 18)

Ekologisuus kestävässä kehityksessä edellyttää, että luonnon edut otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Kehityksen tulee olla tasapainossa luonnon ekosysteemien kanssa. Ihminen elää *luonnossa ja luonnosta* eli on myös ihmisen edun mukaista ottaa luonto huomioon kaikessa tekemisessään. Suojanen (2002) on päätenyt uusimassa mallissaan jaottelemaan kestäväen kehityksen kahteen alueeseen. Kestäväen kehityksen ydin on ekologinen kestävyys, joka on toiminnan päämäärä. Ytimen ympäröivällä alueella toimivat taloudellinen, sosiaalinen, teknologinen ja kulttuurinen kestävyys. Tiedot, taidot ja arvot vaikuttavat kaikilla lohkoilla. (Suojanen 2002, 11)

KUVIO2. Suojasen kestäväen kehityksen malli.

(Suojanen 2002, 11)

4.2 Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalinen kestävyys rakentuu yksilön ja yhteisön hyvästä elämänhallinnasta. Yksilön elämänhallintaan vaikuttavat ympäröivät olosuhteet. Yhteiskunta luo puitteet elämiselle. Mutta kaikilla yhteiskunnilla, kuten kehitysmaissa, ei ole mahdollisuuksia huolehtia kansalaisistaan. Tällöin kansainväliset avustusjärjestöt voivat auttaa erilaisilla toimenpiteillä, esimerkiksi lainoilla tai tietoa välittämällä. Avustustoiminta tulisi lähteä kohde- maan todellisesta tarpeesta ja kohdentua sen mukaan eikä esimerkiksi rikkaamman kansanosan hyväksi. Välillinen vaikuttaminen kehitysmaiden avun tarpeeseen voi vaa-

tia hyvin paljon tietoa kyseisestä maasta. Esimerkiksi vaikuttamalla lapsityövoiman käyttöön kieltäytymällä ostamasta lapsityövoimalla valmistettuja vaatteita. Tekstiiliteollisuudessa on myös paljon terveydelle vaaraa aiheuttavia tekijöitä, kuten kemikaalit, pöly ja melu. Sosiaalista kestävyttä voidaan parantaa myös korjaamalla työntekijöiden työolosuhteita. (Suojanen 1997, 13–14)

Inhimillinen toiminta on tärkeää pyrittäessä kohti sosiaalista kestävyttä, jossa sekä luonto että ihminen on huomioitu. Saaristossa hankalien liikenneyhteyksien takana olevilla alueilla työllistyminen voi olla vaikeaa. Työpaikkojen luominen ja siten pysyvän asutuksen säilyminen saaristossa on sekä luonnon että ihmisen ja koko yhteiskunnan etu. Sosiaalisen kestävyuden kannalta saaristossa käsityöläisyys ja muu monipuolinen pienyrittäjyys on huomionarvoinen tekijä. Koulutuksen avulla käsityöläinen voi kehittää toimintaansa kestäväen kehityksen vaatimuksia vastaavaksi. (Suojanen 2002, 17; Suo-
janen & Kyrö 2000) Ihmisen toiminta tuhoaa luontoa, mutta toisaalta vain ihminen voi myös korjata aiheuttamansa tuhon ja hoitaa luontoa. Syrjäseutujen asuttaminen yhteiskunnan tukitoimin on pitkällä tähtäimellä kaikkien etu.

4.3 Taloudellinen kestävyys

Taloudellisessa kestävydessä merkitsee tuotteeseen panostettu materiaali ja energia, mutta myös ihmisen työn osuus ja ennen kaikkea laatu. Kertakäyttökulttuurissa tuotteen valmistuksessa ei hyödynnetä ihmisen kekseliäisyyttä, taitoja ja työn laatua, koska ne nähdään vain kustannustekijänä eikä keinona tehdä laadukasta tuotetta. Ammattitaito nousee kunniaan taloudellisen kestävyuden yhtenä osa-alueena. Tuotteen suunnittelu on tärkeä vaihe, koska tuotteen valmistus, purkaminen ja uusiokäyttö on osattava huomioida. Paikallinen ja alueellinen vaihdanta ovat myös yhteydessä taloudelliseen kestävyteen. Näin energiaa säästyy kuljetuksien ja matkustamisen vähennyttä. Kestäväen kehityksen pitäisi pystyä murtamaan työn, kulutuksen ja ympäristötuhojen välinen sidos. Se tarkoittaa myös, että uusi talous on elinkykyinen vasta kun se on ympäristöeettisesti ja yhteiskunnallisesti kestävä. (Renner 2000, 191–202)

Teknologiaa kehittämällä voidaan päästä energian ja materiaalin tehokkaampaan käyttöön. Luonnonvarat ovat hupenemassa, mutta ihmismäärä kasvaa. Kulutusta pitäisi saada vähennettyä, koska yhtälö ei muuten toimi. Mannermaa painottaa pehmeän arvokeskustelun ja kovan teknokraattisen osaamisen liittoa, jossa otetaan huomioon sekä paikallinen että globaali ulottuvuus. (Mannermaa 1993, 84–91)

Käsityövaltaisessa yrityksessä taloudelliseen kestävyYTEEN pääseminen on useimmiten ongelmallista. Käsityön hitaus ja tuotannon painottuminen piensarjoihin nostaa tuotteiden hintoja ja samalla laskee kannattavuutta. Toisaalta käsityöntekijä voi säästäväisellä materiaalin ja energian käytöllä laskea tuotantokustannuksia alaspäin. Käsityöläinen valmistaa usein koko tuotteen alusta loppuun tai ainakin tuntee työvaiheet suunnittelusta myyntiin saakka, joten hän voi järkevällä suunnittelulla saada aikaan säästöä ja toteuttaa muitakin kestäväN kehityksen periaatteita käytännössä. Yhtenä keinona taloudellisesti kestäväN kehityksen saavuttamisessa on käsityöläisten ekokilpailukyvyN parantaminen. Kun käsityövaltainen pienyritys toimii tuotannon eri vaiheissa ympäristön arvot huomioiden, tuloksena on ekologisesti kestävä tuote. (Suojanen 2002, 18–19) Ekokilpailukyky on nähtävä kuitenkin arvona eikä vain menetettyinä panoksina (Kyrö 1999, 139–143; Linnanen & al. 1997, 11) Käsityöläisen ongelmaksi jää arvojen, taitojen ja tietojen yhdistäminen.

4.4 Tuotannollinen (teknologinen) kestävyys

Suojanen (2002) on lisännyt kestäväN kehityksen malliin uusimmassa tutkimuksessaan myös teknologisen kestävyYDEN osion. Teknologista kestävyYttä mitataan luonnonvarojen käyttöä tutkimalla. Teknologiaa käyttämällä pystytään tuottamaan enemmän tuotteita ja hyvinvointia vähemmillä luonnonvaroilla. Tällöin puhutaan ekotehokkuudesta. Mutta teknologian kehittyminen on toisaalta lisännyt kulutusta tuottamalla uusia tuotteita ja lyhentänyt tuotteiden ikää. Tehokas tuotanto ja kestävä kehitys voivat olla saman asian eri puolia. (Suojanen 2002, 18–19)

Luonnon arvot huomioiva tuottaja toteuttaa ns. ennalta varautumisen periaatetta. Kun yritys on huolehtinut tuotannon *muuntojoustavuudesta* on mahdollista ennakoida tulossa olevat muutospaineet ympäristön, talouden tai teknologian suhteen (Suojanen 2002, 18–19; Renner 2000, 214). Ekologisen kestävyuden saavuttamiseksi on huomioitava uudet, luontoa mahdollisimman vähän saastuttavat tavat tuottaa energiaa ja valmistaa tuotteita, jotka ovat laadukkaita, päivitettäviä ja joiden hävitys hoidetaan ympäristöä säästävällä tavalla. Ympäristömyötäisyys ei tarkoita sitä, että ihmisen olisi tyydyttävä alhaisempaan elintasoon. On kyse ihmisessä olevien luovien voimavarojen hyödyntämisestä kyseisessä ongelmanratkaisussa ja ympäristötietoisuuden tason korottamisesta vaadittavalle tasolle. (O'Meara 2000, 157–163; Renner 2000, 199–202)

Rissa mainitsee ekotehokkaan yrityksen korkeita tavoitteita, joihin kuuluu eettisyys, turvallisuus, hyvinvointi, elämän laatu, vastuullisuus, luonnon monimuotoisuus, kannattavuus, luonnonvarojen säästö. Ekotehokas tuote ja palvelu on sellainen, joka antaa iloa ja hyötyä mahdollisimman pitkään vähäisillä luonnonvarojen käytöllä piilovirrat mukaan lukien. Jotta taloudellinen kestävyys toteutuu eli ekotehokas tuote käy kaupaksi on kulustottumuksien muututtava. Valtio voi päätöksillään vaikuttaa tilanteeseen. Hän painottaa myös, että taloudellinen asia ei ole välttämättä ympäristöpoliittinen. Rissan mukaan *vihreä tuottavuus* on Suomessa vasta *oraalla*. Eettiset asiat ovat tulevaisuudessa tärkeässä asemassa, kun henkisen ja sosiaalisen pääoman arvo kasvaa. Vuorovaikutustaidot, osaamisen ja taitotiedon roolit kasvavat. Taloudellisen kestävyuden suhteen Rissa näkee tärkeänä suunnittelun osuuden. Hyvien innovaatioiden edellytyksenä on tuote, jonka suunnittelussa on huomioitu siihen vaikuttavat ympäristöt: markkinat, yhteiskunta ja teknologia. Tuote ei saa olla liian uudenaikainen, liian vanhanaikainen eikä liian kallis. Ideana on keksiä kilpailukykyinen tuote. (Rissa 2001, 24, 80) Käsitöläinen ottaa vastaan haastavan tehtävän tavoitellessaan erityisesti taloudellista ja tuotannollista kestävyyttä. Pienen yrityksen on tunnettava suurten markkinoiden tavat toimia.

4.5 Kulttuurinen kestävyys

Suojasen mukaan kestävän kehityksen tavoitteeseen pyrkimisessä on huomioitava myös kulttuurisen kestävyden osa-alue. Kulttuurinen kestävyys perustuu kunkin kansan ominaispiirteisiin ja niiden kehitykseen. Kulttuuriperintö kertoo kansakunnan arvo maailmasta. Kehittyäkseen kestävän kehityksen tavoitteiden suuntaan täytyy olla tietoinen omasta kulttuurihistoriastaan ja kulttuurin tulevasta suunnasta. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluu vahva osaamisen ja selviytymisen taito. Käsityö kuuluu yhtenä osa-alueena kulttuurimme traditioon. Maailman kulttuurien moninaisuutta pidetään yllä huolehtimalla oman kulttuurin säilymisestä. (Suojanen 1997, 12; Suojanen 2002, 16)

Rissan (2001) mukaan Bruntlandin komission määritelmä ekotehokkuudesta pitäisi nähdä laaja-alaisempana kuin pelkkänä taloudellisena tehokkuutena, jossa ympäristö ja talous nähdään vastakkain. Rissan mukaan kestävässä kehityksessä on kolme ulottuvuutta: ympäristötaloudellinen eli ekologinen, yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Ekologinen ulottuvuus on hänen mukaansa biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä. Yhteiskunnallinen ulottuvuus on tärkeä luonnonvarojen käytön alueella. Kulttuurinen ulottuvuus on eettisiin kysymyksiin liittyvä alue, johon kuuluu myös sosiaalisen kestävyden kysymyksiä. Sosiaalinen kestävyys liittyy myös yhteiskunnalliseen ulottuuteen. (Rissa 2001, 12–13) Kestävän kehityksen eri osa-alueiden erottaminen toisistaan ei ole helppoa. Tutkijat nimeävät kestävä kehityksen osa-alueet toisistaan poikkeavasti. Esimerkiksi kulttuurisen kestävyden ulottuvuus saatetaan jättää pois tai se ymmärretään eri tavoilla. Rissan mukaan kulttuurinen ulottuvuus on eettisiin kysymyksiin liittyvä. Koko kestävä kehitys on laaja ja monisyinen asioiden kokonaisuus, jossa eettisillä kysymyksillä on tärkeä rooli.

5 LUONTO JA KULTTUURI

Tarkastelen saariston käsityötä ja käsityöläisyyttä paikallisen luonnon muovaamassa ympäristössä ja toisaalta ihmisen luoman kulttuurin kontekstissa. Saariston luonto on vahva tekijä muovaten kulttuuria tälle hajanaiselle ja maantieteellisesti laajalle alueelle

omaleimaiseksi. Saaristolaisen käsikirjassa Hallikainen kuvailee saaristolaisidentiteettiä itse saaristossa syntyneenä. Hän näkee luonnon ja etenkin meren voimakkaana luonteen muokkaajana. Tarvitaan sekä henkistä että ruumiillista sitkeyttä eletessä meren kanssa. Peräänantamattomuus on piirre, joka on ollut saariston asukkaille elämän edellytys. *Keskellä merta myrskyn noustessa ei voi lakata soutamasta!* (Hallikainen 1996, 15–23)

Saaristolaisen suhde mereen on kunnioittava muttei pelokas. Merta kunnioitetaan ja rakastetaan leivän antajana mutta myös alati vaihtuvana ilmiönä. Hallikaisen mukaan se on vapauden elementti, joka vaikuttaa ihmisen luonteeseen. Saaristolaisen ajattelua ei voi kahlita. Niukka elanto on vaatinutkin luovaa käytännöllisyyttä ja ahkeruutta esimerkiksi kuljetettaessa lampaita saarelta toiselle. Ympäristön niukat ärsykkeet heittäivät hänen mukaansa sisäisen luovuuden. Hallikainen nostaa esiin myös lapsuuden luontokokemusten vaikutuksen ihmisen myöhempään arvomaailmaan. Saaristossa lapsuutensa viettäneestä tulee luonnon ystävä ja lapsuudessa koetut *elämykset värittävät koko aikuisuuden*. (Hallikainen 1996, 15–23) Käsityöläisyys saaristossa on ollut usein elämään kuuluva itsestäänselvyys ja elinehto. Taito on siirtynyt myös sukupolvilta toiselle ja kehittynyt aikakausien mukaan. Vaativien luonnonolosuhteiden ansiosta käytännöllinen luovuus on ollut varmasti käsityössäkin tarpeen.

5.1 Saaristolaiskulttuuria – saariston elämää ennen ja nyt

Moring on tutkinut Turunmaan saariston historiaa 1600-luvulta alkaen. Hän kertoo, miten saaristolaisyhteisö oli hyvin hierarkkinen ja patriarkaalinen suljettu yhteiskunta, jossa vallitsivat yksiselitteiset oikeudet ja velvollisuudet. Sosiaaliluokkia oli vain kaksi: kalastajatalonpojat ja muut. Laidunmaat, metsät ja ulkosaaret olivat kylän talojen yhteisomistuksessa. Avomerikalastus oli vapaata, mutta oikeudet perinteisiin kalastustapoi-

hin, kuten nuotanvetoon ja verkkokalastukseen, perustuivat maaoikeuksiin. Kalastajatalonpoikien ohessa kylissä saattoi asua muutamia käsityöläisiä ja venemiehiä. 1800-luvulla uudet kalastusmenetelmät, kuten ajoverkot, edistivät asutuksen laajenemista ulkosaarille. (Moring 1994, 30–72)

Purjehdusmerenkäynti eli kukoistuskauttaan 1800-luvulla. Kaupankäynti mantereelle ja ympäristössä oleviin saaristokyliin helpottui. Käsityöt, esiliinat, päälliinat ja villakankaat, olivat suosittuja markkinatavaroita. Kesäasukkaista tuli myös tärkeitä asiakkaita. Elinkeinoihin kuului jo pienimuotoinen teollisuus.

1800-luvulla ja 1900-luvun alussa tapahtuneet muutokset yhteiskunnassa järkyttivät mantereen ja saariston välistä tasapainoa. Kaupungeissa kehitys oli nopeampaa kuin saariston kylissä. Saariston elinkeinot eivät pystyneet enää kilpailemaan mantereen pienteollisuuden ja merenkulun kanssa, vaan kansaa muutti paljon saaristosta mantereelle. Karjanhoito ja kalastus säilyttivät asemansa peruselinkeinoina. (Cardberg 1987, 45, 48–52)

1900-luvun alussa kylän yhteenkuuluvaisuus leimasi edelleen saaristolaista elämänmuotoa. Yhteistyöhenki eli muun muassa nuotanvedon ja juhannussalon pystytyksessä. Elämä oli työntäyteistä vuorovaikutusta luonnon kanssa. Arkinen aherrus ja juhlahetket vuorottelivat vuoden kierron ja luonnon rytmin kanssa. (Cardberg 1987, 47–53)

Turusta läntiseen saaristoon ja Ahvenanmaalle suuntautunut lauttaliikenne aloitettiin 1870-luvulla. Moottorivene yleistyi 1920-luvulla. Lisääntynyt vesiliikenne elävöitti saariston elämää. Saariston kehittyminen oli paljolti kiinni yhteyksistä mantereelle, kaupunkeja avattiin ja pienteollisuutta perustettiin. (Cardberg 1987, 53) Vasta 1957 avattiin saaristotie, joka yhdisti Paraisten, Nauvon, Korppoon ja Houtskarın pääsaaret mantereeseen. Samalla saariston voi sanoa muuttuneen keskuksesta syrjäseuduksi. Kesäasukkaat kansoittivat yhä enemmän saaristoa 1900-luvun loppupuolella. 1990-luvun lopulla säädettiin lakeja rajoittamaan mökkirakentamista. Luonnossa näkyy uudisasutuksen haitat, perinteiset niityt ja laidunmaat jäivät vaille hoitoa. Saaristomerens kansallispuisto perustettiin 1983, koska osa perinteisin menetelmin rakennetusta ympäristöstä haluttiin säilyttää tuleville sukupolville. (Lindgren 2000, 42)

Virrankoski (1994) on tutkinut Suomen ansiokotiteollisuutta vuosina 1865-1944. Parainen oli Suomen vahvimpia kudontapitäjiä 1800-luvun loppupuolella. Suuria määriä kankaita myytiin kaupunkeihin, etupäässä Turkuun. Kudonnalla oli suuri merkitys tilattomien toimeentuloon. Merimiesten vaimot kutoivat myös ahkerasti miesten ollessa merillä. Myös varakkaiden talollisten tyttäret kutoivat ansiotyökseen. Monet naisista hankkivat kudontataidon Turussa Suomen Talousseuran 1875 uudelleen perustamassa käsityökoulussa. Kudonta tuotti Paraisien naisille suuria sivutuloloja erityisesti syys- ja talvikausina. Paraislaiset kutoivat pääasiassa turkulaisille *kustantajille*, jotka antoivat kutojalle mallin, langat ja valmiiksi luodun loimen (*kadan*). Pitkäaikainen kustannustoiminta loi vakiintuneita kutojien termejä: ”vävifru (kangasrouva), vävikäring (kangasäm-mä) ja åbovävar (Turun kankaat)”. (Virrankoski 1994, 32–33)

Virrankosken mukaan Ahvenanmaalla kudonta oli hyvin harvinainen elinkeino. Muutamista pitäjistä kuitenkin ilmoitettiin 1887, että hieman kankaita myytiin omalle paikkakunnalle. Vuonna 1905 Ahvenanmaan Eckerössä tilattomat naiset kutoivat sukkiä tilaustyönä omaan pitäjään. Sukat kudottiin talvisin, syksyisin ja keväisin puhdetöinä. (Virrankoski 1994, 29, 190) 1800-luvulla alkoi mattojen käyttö lattialla levitä myös rahan keskuuteen. Vuodelta 1887 on tieto, että Dragsfjärdissä ja Västanfjärdissä *itselliset* kutoivat *sämre golvmattor* (riepumattoja), jotka myytiin seudun kauppiaille tai vietiin Turkuun. (Virrankoski 1994, 160)

Nykypäivän saaristolaisuus

Esimerkkinä nykypäivän saaristolaisesta on agronomi Maria Sjöberg, s. 1968.

Hän asuu Holman kylässä Mellangårdin tilalla yhdessä äitinsä kanssa. Holman neljästä tilasta ainoastaan Mellangård on asuttuna ympäri vuoden. Heidän pääelinkeinonsa ovat mökinvuokraus ja kalanviljely. Lampaankasvatus on sivuelinkeino. Lampaankasvatukseen liittyvät maanviljely, lihanmyynti ja käsityöt.

Sjöberg on myös Saaristomeren kansallispuiston yhteistyökumppani perinnemaisemien hoidossa. Sjöberg saa perinnebiotooppitukea laitumille. Ilman tukea lampaanhoito

tuottaisi tappiota. Lammaskatraan kasvattamisen esteenä on laidunmaiden ja navetan pienuus. Ympäristötukea Sjöberg saa vuokraamalla lisämaata. ”*Kun on monta tulonlähdettä, niin varmaankaan ne kaikki eivät pääse loppumaan yhtä aikaa*” toteaa Sjöberg. Nuoruuden innostus ja tulevaisuuden tarjoamat realistiset mahdollisuudet *lyövät kättä* Holmassa. (Lindgren 2000, 173–175)

Uusitalo tarkastelee maaseudun kehitystyötä helpottavia tekijöitä *Elinvoimaa maaseudulle* -teoksessaan. Suuri osa saaristosta on maaseutua, joten hänen tutkimuksensa soveltuu myös saariston tarkasteluun. Uusitalo toteaa, miten maaseudulla asumiseen ja luonnossa työskentelyyn liittyy vahvuuksia ja voimavaroja, joita eräänlaisina itsensänselvyyksinä ei aina ymmärretä kehittämisedellytyksinä. Luonto on maaseutuympäristön vahvuus. Vahvuutta kuvaavat laatusanat: puhtaus, hiljaisuus, avaruus, kuulakkuus, luonnonläheisyys ja yksinäisyys. (Uusitalo 1998, 79)

Jalostaminen on Uusitalon mukaan myös yksi maaseudun kehittämisen mahdollisuus. Suomalainen maaseutu tarjoaa monia tapoja kokea luonto, yksin tai yhdessä. Kun tarjolla on useita tapoja, pystytään myös tavoittamaan useampia erilaisia ryhmiä markkinointia ajatellen. Käsiyöläisten verkostoituminen on myös Uusitalon mukaan tärkeä kehittymisen edellytys. Hän kiteyttää asian seuraavasti: ”Voimakkaiden henkilökohtaisten motiivien ja korkean osaamisen ala voittaa, kun se tekee avoimesti yhteistyötä muiden alojen kanssa.” (Uusitalo 1998, 79)

5.2 Ihminen kulttuurin muovaajana

Ihminen on kulttuurin elementti, alkio, vaikkei saakaan yksin aikaan kulttuuria (Tuomikoski 1987, 26). Kulttuuri ilmenee kunakin ajanjaksona paikallisena, kansallisena tai muunlaisena jäsenryhmäidentiteettinä. Mutta kulttuuri voidaan nähdä myös ajattomana ja universaalina rakenteena. Kulttuurin suhde yhteiskuntaan voi ilmetä monilla tavoilla, esimerkiksi ihmisen luovana itsensä toteuttajana, elämän merkityksellistäjänä tai työn tuotteiden laadullisena arvioijana. Kulttuuri syntyy ihmisen vapaudesta toimia ja säilyy symbolisissa arvoissa, joista ihmiset ovat riippuvaisia. Kulttuurin arvot toteutetaan siis

toimimalla. Kulttuurinen tahto toteutuu tavoissa, joita määrittää vapaus ja riippuvuus rajoineen. (Ahponen 2001, 84-85) Käsityöläinen on usein luova itsensä toteuttaja, mutta elinkeino asettaa toiminnalle myös tarkat rajat.

Kulttuuri on muutoksen, luovuuden, vapauden ja uusien mahdollisuuksien elinvoimainen lähde. Kehitys ja kulttuuri kuuluvat yhteen, kehitys vailla inhimillistä tai kulttuurista sisältöä on kasvua vailla sielua. Kulttuuri yhdistää ihmiset toisiinsa ja tarjoaa mahdollisuuden yksilölliselle kehitykselle. Se määrittelee myös ihmisen suhtautumisen ympäristöönsä. Kulttuuri on inhimillisen elämän rikkaus kaikissa muodoissaan. Kulttuurit toimivat tukipilareina etsittäessä globaalia etiikkaa. Syntymässä oleva globaaliin kansakulttuuriin sisältyy globaalin etiikan elementtejä, kuten ihmisoikeudet ja julkinen tili-velvollisuus. (de Cuéllar 2001, 22-27, 36-37) Kestävä kehitys saaristolaiskäsityössä on globaalin etiikan ja paikallisen kulttuurin yhteensovittamista.

Käsityöläinen rakentaa omalta osaltaan ympäröivää kulttuuria ja saa samalla vaikutteita siitä. Tuotteet ovat yksilöllisiä, mutta sisältävät myös vallitsevan kulttuurin piirteitä. Käsityöläisen identiteetti rakentuu tässä vuorovaikutuksessa. Yksilö luo rajoja erilaisuudellaan ja toisaalta samanlaisuudella kuuluessaan johonkin ryhmään. Kumpikin ominaisuus ovat rakennusaineiksi identiteetin rakentamisessa. (Anttila 1993, 175-176)

Ruotsalainen kulttuuriantropologi Nils-Arvid Bringéus jakaa kulttuurintutkimuksen kolmeen dimensioon ja niitä vastaaviin kulttuuriprosesseihin. Aikadimensioon liittyvät traditiot, joissa on kyse ketjureaktiosta. Bringéuksen mukaan traditiossa muoto pysyy samana, mutta sen toiminta eli rooli muuttuu. Käsityötaitojen ja -tapojen siirto sukupolvelta toiselle kuuluu aikadimensioon. Paikkadimensioon liittyy diffuusio, jota kuvaa osuvasti vertaus *vesileipiin*. Kiven aikaansaama spiraalimainen, laajeneva aaltojen liike kuvaa kulttuurisen informaation leviämistä paikasta toiseen tai kulttuurista toiseen. Sosiaalinen dimensio kuvaa kommunikaatiota, joka tapahtuu ihmisten välillä. Jokainen kulttuuri kehittää oman kielensä, jonka koodeja ulkopuolisen voi olla vaikea ymmärtää. Kulttuurinen kieli on hyvin taloudellista, jolloin voidaan käyttää lyhintä mahdollista ilmaisuja. Kielen lisäksi esimerkiksi artefaktien avulla voidaan viestittää asioita ja antaa niiden avulla jopa kieltä syvemmän ymmärryksen kulttuurista. Esine ei ole yksistään ko-

riste tai käyttöä varten tehty, vaan se on myös viestin kantaja. Bringéuksen mukaan kansanperinne voi olla joskus ainoa tapa välittää viestejä. (Bringéus 1981, 90, 122–164) Tulkintani kulttuurin ”kielestä” saaristolaiskäsitelyssä on, että se on vähäeleistä eli yksinkertaisen korutonta, *lyhin mahdollinen ilmaisu*.

5.3 Arvot kulttuurin ilmentyminä

Yksilö omaksuu arvot kulttuurissaan, puheessa, tavoissa, käyttäytymisessä, ajattelussa, toiminnassa. Arvot elävät kulttuuri-ilmiönä. Varsinaiset arvot eli platoniset arvot, totuus, kauneus ja hyvyys, ilmenevät eri kulttuureissa vaikkakin saavat erilaisia sisältöjä. Arvoihin kuuluvat ihanteet ovat konkreettisempia käsitteitä kuin platoniset arvot. Ihanteet eivät ole maailmankatsomuksellisesti laajoja asioita. Ihanteet voivat olla esimerkiksi yhteisön ominaisuuksia. Arvot ovat myös tärkeitä kulttuurivirikkeitä. Ihmisen vapaus perustuu siihen, kuinka hyvin hän on sisäistänyt arvot ja kuinka päättäväisesti hän jaksaa suuntautua niihin. Varsinaiset arvot ovat todellisia voimia sekä yksilön että yhteiskunnan elämässä. (Turunen 1992, 21–56, 59) Vastauksia arvojen ja tekojen yhteensopivuuteen ja arvojen hyväksyttävyyteen saa sosiaalisessa ympäristössä muiden kanssa. Vastaukset vaikuttavat edelleen muihin ihmisiin ja heidän ympäristöönsä. Arvoajattelu vaatii vapautta ja kritiikkiä. (Airaksinen 1994, 20–22)

Arvot ovat suunnitelmia sisältäviä päämääriä. Ne liittyvät hyvään ja haluun. Airaksinen jakaa arvot arvostuksiin ja arvoihin. Arvot ovat ”oikeita arvostuksia”, jotka voivat toimia esimerkiksi rajoituksina sille, mitä voi haluta ja omistaa. Yhteiskunta pitää usein yllä keskustelua arvostuksista, joita pidetään oikeina, pätevinä ja tosina. Suomalainen yhteiskunta on ”perinnevetoinen”. Juuret ovat maaseudulla ja sen arvomaailmassa. Eristäytyminen muusta maailmasta on auttanut pitämään suomalaista arvomaailmaa pystyssä. Olisi kuitenkin opittava erottamaan kehnot arvostukset hyvistä mutta toisaalta arvostamaan vierasta perinnettä. (Airaksinen 1994, 22–27) Arvot, taidot ja tiedot ovat kestävän kehityksen ja käsityön suhteessa keskeisessä roolissa. Käsitöläisen tavoite on toiminnallaan tehdä ne näkyviksi.

Kauneuden varsinainen ydin on sisäinen kauneus, analysoi Ojanen kauneuden ole-
musta. Sisäinen kauneus on taas lähellä hyvyyden ja moraalin käsitettä, johon voi rin-
nastaa sanat jalous, lämpö ja inhimillisyys. Kauneudesta luopuminen on yhteydessä
pysyvien arvojen kieltämiseen ja käytännöllisen järjen kieltämiseen. Kauneus on yli-
määräistä, joka havaitaan esimerkiksi esineessä tavallisen tehtävän ja luonteen lisäksi.
Kauneuden näkemisen voi kuvata kyvyksi päästä kriittisyyden asenteen ohi myöntämi-
seen ja näkemiseen saakka. Kauneuden sietämisen ja tavoittamisen kyky voi olla kult-
tuuria säilyttävä voima samaan tapaan kuin kieli ja ilma. (Ojanen 2001, 129–130)

Kauniina kokemamme asian koemme säilyttämisen arvoiseksi. Kauneus liittyy siis tar-
koituksenmukaisuuteen. Ojanen toteaa, että kauneus on maailman kuuntelemista,
kannattelemista ja osallisuutta. (Ojanen 2001, 32, 132) Ojanen yhdistää kauneusar-
voon myös ajan ja luonnosta nauttimisen. *Auringonlasku on ajan kulkua, ajassa ole-
mista, ajan peruuttamattomuutta, ajan ja luonnon yhteyttä, sitä, että itse on osa tätä vir-
taavaa aikaa ja maisemaa, luontoa.* Kun pysähtyy luonnon kauneuden äärelle, voi
osata myös kantaa huolta sen säilymisestä. (Ojanen 2001, 59) Kestävän kehityksen
kokonaisuuden ymmärtämisen yksi osatekijä on huomata kauneus ympärillämme.

Saariston käsityöperinnettä on tutkittu suomenkielisellä saaristoalueella Turun yliopis-
ton organisoimassa saariston kehittämisprojektissa vuonna 1993. Teemaksi valittu Ta-
lonpoikaispurjehdus kuvaa rannikon talonpoikien keskiajalta periytynyttä tapaa laivata
luontaistuotteita ja käsitöitä kaupunkeihin myytäväksi. Hankkeen kuluessa on tultu
seuraaviin johtopäätöksiin: Alan elinehto on onnistua markkinoinnissa niin, että ihmiset
maksavat myös käsityöhön liittyvästä *inhimillisestä latauksesta*, laadusta ja kauneudes-
ta. Myös kauneuden tavoittelu kuuluu inhimillisyyteen enemmän kuin teknologinen ai-
kakausi haluaisi ymmärtää. Paikallisuus kuuluu perinnekäsityöhön oleellisesti. Paikal-
liskulttuurin vaaliminen voi avata myös taloudellisia mahdollisuuksia käsityöläisille.
Sen lisäksi vankka paikallinen identiteetti käsityöläisyydessä voi parantaa elämän laa-
tua laajemminkin. (Jaakkola 1993, 12-13)

5.4 Luonnon arvo ihmiselle

Ihminen elää maailmassa, joka koostuu luonnosta ja ihmisen rakentamasta kulttuurisesta ympäristöstä. Ympäristöfilosofian yhtenä ongelma-alueena on etsiä vastausta kysymyksiin ”Mikä on ihmisen paikka maailmassa? ja ”Mikä on hänen suhteensa luontoon?” Ihmisen suhdetta luontoon kuvataan kahden erilaisen ympäristöeettisen lähestymistavan mukaan. Antroposentrinen ympäristöetiikka perustelee suhtautumisen luontoon ihmisen arvoilla ja tarpeilla. Biosentrinen ympäristöetiikka painottaa luonnon itseisarvoa: luonto on arvokas sellaisenaan ilman ihmisen tarpeiden tyydyttämistä. (Pietarinen 2001, 7)

Ihmisten arvoihin ja tarpeisiin perustuva humanismi edellyttää ihmisen ja luonnon pyrkimysten yhteensovittamista. Humanistinen ympäristöetiikka pyrkii vaikuttamaan arvostuksiin. Sen mukaan on pyrittävä kohtuullisuuteen, etsittävä kauneusarvoja ja kohdeltava luontoa mahdollisimman hellävaraisesti ja oikeudenmukaisuutta edistävällä tavalla. Humanismiin kuuluu myös luontainen optimismi. Ihminen voi muuttaa arvostuksiaan ja toimintojaan, jos haluaa. Ihanteiden mukaan kannattaa toimia eikä vaipua epätoivoon. (Pietarinen 2001, 18–25)

Arvot ja päämäärät näyttelevät suurta osaa suhteessamme luontoon ja edelleen toimiimme ympäristöarvojen huomioimisessa. Vilkka tutkii arvojen osuutta ympäristöongelmissa jakaen aihealueen kolmeen osaan: ympäristötiede, ympäristöarvot ja ympäristöpolitiikka. Ongelmakenttä selkiytyy ja näyttää, miten tärkeä alue arvojen osuus on ympäristökäyttäytymisessä. Vilkan mukaan tarvitsemme ongelman selvittämiseen faktoja, arvoja ja toimintaa. (Vilka 1998, 16)

Yksilön tietämykseen omista arvoistaan tarvitaan myös tietoa ympäristöasioista, tietoisuutta omista arvoistaan ja niiden mukaista toimintaa. Oma alueensa on tieto niistä arvoista ja asenteista, jotka ohjaavat päätöksentekijöitä. Päätöksentekijöillä voi olla arvovaltaa viitoittamassa kansalaisten arvosuuntautuneisuutta. (Jokinen & Järvikoski 2001, 77–82) Asenteellisella tasolla voidaan olla huolestuneita ympäristön tilasta, mutta käytännön teot eivät tue asenteita. Suomalaiset pitävät omaa toimintaansa ympäristömyötäisenä ja kantavat huolta koko maailmaa koskettavista ongelmista. Tällai-

nen asennetason *vihreä konsensus* voi olla esteenä käytännön toiminnan aloittamiselle. Sairinen on nimittänyt ilmiön *ekologisen minäkuvan kirkkaudeksi*. (Lybäck 2002, 222; Sairinen 1996)

Luonnon itseisarvo voi tarkoittaa kokemusarvoa tai päämääräarvoa. Vilka luokittelee arvojen lisäksi myös luontoasenteita, joissa näkyy tuotanto-, ihmis- ja luontokeskeisyys. Ihminen voi kokea luonnon arvon ns. välinearvon kautta, johon kuuluvat esimerkiksi taloudelliset, esteettiset, kulttuuriset ja historialliset arvot. Ekologinen arvottaminen on perustaltaan objektiivista, siinä ovat kulmakivinä luonnon stabiilius ja diversiteetti. Kulutusyhteiskunnassa luonto näyttäytyy välinearvojen kautta. Luonnolla ei ole itseisarvoa, vaan arvoa suhteessa ihmisen intresseihin ja tarkoituksiin (Vilka 1998, 17–51, 99)

Suomalainen käsitys ilmentää usein tekijän läheistä ja kunnioittavaa luontosuhdetta. Luontosuhde on vaikuttanut myös käsitöiden materiaalien valintaan ja puhdaslinjaiseen muotokieleeseen. Suojanen ja Kyrö (2000) ovat tutkineet saaristo-olosuhteisiin liittyvää maaseutukulttuuria. Tutkimuksessa todetaan, että erityisesti saaristolaiselämällä on vahva kulttuurinen merkitys. Tutkimuksen tuloksena Suojanen sijoittaa kulttuurisen kestävyuden piiriin tuotteiden paikallisen ja globaalin merkityksen ja niiden omaleimaisuuden ja merkityksen suomalaisessa kulttuurissa. Yrityksen toimintakulttuuri ja brandi luovat kuvaa yrityksen olemassaolon merkityksestä niin paikallisesti, valtakunnallisesti kuin myös maailmanlaajuisesti. (Suojanen 2002, 16; Suojanen & Kyrö 2000, 13, 27)

1970-luvun alussa julkaistussa *Kasvun rajat* -teoksessa ns. Rooman klubilaiset nostivat esille jatkuvan taloudellisen kasvun tuhoisat seuraukset luonnon hyvinvoinnille. *Kasvun rajat* -teos päättyi lopputoteamukseensa ihmisen arvojen tärkeään rooliin pyrittäessä kohti kestäväää kehitystä. Sen mukaan tarvitaan moraalisia, älyllisiä ja luovia voimia ihmiskunnan kehityksen suunnan muuttamiseen. (Meadows & al. 1972, 187–199) Arvot suuntaavat toimintaamme, mutta vaikeus onkin yhdistää käytännön toiminta ja arvot. Ehkä silloin, kun arvot muuttuvat ”voimiksi” voidaan puhua toiminnasta.

5.5 Saariston luonto

Turun ja Ahvenanmaan saaristo muodostavat yhtenäisen luonnonalueen, Saaristomeren. Saaristomeri käsittää maailman laajimman sisämerisaariston. Alueella on monia toisistaan poikkeavia kallioperäalueita, kuten Ahvenanmaan rapakivialue ja Paraisten laajat kalkkikivialueet. Vesialueet kuuluvat Itämeren murtovesialueeseen. Saaristomereillä on yhteensä 5890 yli hehtaarin suuruista saarta ja yksistään Ahvenanmaan alueella on lähes 6500 yli 0,3 hehtaarin suuruista saarta. Ahvenanmaalla on oma luonnonsuojelulaki ja erityiset rauhoitusäännökset ovat voimassa luonnonvaraisten kasvien ja eläinten osalta. Maakunnassa on noin kaksikymmentä luonnonsuojelualuetta. (Karlin & Valta 1982, 8, 13; <http://www.aland.fi>)

Saariston luonto koostuu vuorottelevista maa- ja vesialueista. Alueella on tuhansia pieniä ja suuria saaria, luotoja ja kareja. Saarien kasvillisuus ja eläimistö vaihtelevat ulko-, väli- ja sisäsaaristossa. Ulkosaaristossa meri vaikuttaa ilmastoon selvimmin: myöhäinen kevät, viileä kesä ja syksyisin pitkä kasvukausi. ??? Sisäsaariston kevät on aikainen, kesä lämpimämpi kuin ulkosaaristossa ja kasvukauden lopulla voi olla värikäs ruska. Ulkosaariston pienillä saarilla kasvaa kataja ja pihlaja, suuremmilla saarilla myös mänty ja tervaleppä. Ulkosaariston karua luonnetta kuvaavat kanerva- ja variksenmarjakasvustot. Välihaariston saaret ovat suurempia ja rehevämpiä kuin ulkosaaristossa ja kasvilajisto monipuolistuu. Kuusi, lehtipuut ja jalopuut valtaavat alaa. Välihaaristossa meren aallokon voima vähenee ja rannat mataloituvat ja loivenevat. (Karlin & Valta 1982, 13–16; Halkka 1994, 54–59)

Sisäsaaristossa saarien koko kasvaa ja kasvillisuus muistuttaa mantereen kasvillisuutta. Siellä on myös vehmaita jalopuulehtoja, joissa saarni ja tammi ovat yleisimpiä. Ahvenanmaan eteläosissa kasvaa myös marjakuusi. Ahvenanmaalla ovat tyypillisiä värikkäät lehtoniityt. Kämmevät, vuokkolajit ja kevätesikko ovat siellä tyypillisiä kasveja. Seljankämmevä on sisäsaaristossa yleinen kevätukukka. (Karlin & Valta 1982, 16, 34; Halkka 1994, 54–59)

Monipuolinen linnusto on myös olennaista saariston luonnossa. Lokit ja ruokkilinnut muodostavat näkyvimpiä yhdyskuntia. Saaristossa on hyvin vaihtelevia elinympäristöjä eli biotooppeja kasvistolle ja eläimistölle rehevistä lehdoista karuihin kallioluotoihin. Ihmisen jäljet näkyvät esimerkiksi laiduntamisena. Sen ansiosta monet lajit säästyvät luonnossa jopa kuolemasta sukupuuttoon. Seljankämmekkä pääsee oikeuksiinsa laidunmailla ja valkovuokko- ja kevätesikkokedot kukoistavat. Vuonna 1976 rauhoitettu pikkuapolloperhonen elää myös laidunmailla, koska sen pääravintokasvi pystykiurun-kannus kasvaa myös siellä. (Karlin & Valta 1982, 14, 34; Halkka 1994, 54–59; Lindgren 2000, 43–103)

6 TUOTE JA TEKIJÄ – KÄSITYÖ JA KÄSITYÖLÄISYYS

Käsityöntekijä on muotoilija. Hän saa ympäristössään aikaan muutoksia antaessaan muodon esimerkiksi vaatteelle. Muotoilija joutuu ratkaisemaan aina myös eettisen kysymyksen: *Miksi tuote tehdään?* Eli käsityön suunnittelijalle ei riitä, että hän tietää kuinka (know-how) jokin tuote tehdään ja mitä (know-what) jokin tuote sisältää, vaan myös miksi (know-why) jokin tuote tehdään. (Anttila 1993, 14–15)

Käsityöläinen voi toimia yksin yrittäjänä valmistaen kaikki tuotteensa alusta loppuun joko käsin tai käsityövaltaisilla menetelmin. Käsityöläinen voi valmistaa piensarjoja tai yksittäiskappaleina jotakin tuotetta. Hän voi myös käyttää suunnittelu- tai tuotantoprosessin eri vaiheissa alihankkijoita. Käsityöläinen voi olla taidekäsityöläinen, jolloin hänen päätuotantonsa ovat uniikkituotteet. Hän voi toimia yrittäjänä tehden piensarjoja toisen suunnittelemista tuotteista. Ammattikäsityöläisille on tyypillistä verkottuminen ja yhteistyö toisten yrittäjien kanssa. (Suojanen 2002, 26–27)

Käsityöläinen toimii ammatinharjoittajana, taiteilijana ja yrittäjänä. Eri rooleissa toimiminen antaa tekijälle mahdollisuuden käyttää erilaisia näkökulmia työssään.

Roolien toimintaympäristöt vaihtelevat. Tuottajuus roolimallina yhdistää eri toimintaympäristöt. Tuottaja edustaa tuotantoprosessissa asiakasta. Hänen tehtävänsä on selvittää, miten *asiakkaan tarpeet* ja käsityöläisen oma *ammattitaito* saadaan yhdistet-

tyä järkevällä tavalla. Tuottajan roolissa käsityöläinen voi etäännyttää itsensä tuotteestaan. Etäännyttäminen tarkoittaa tässä ammattimaisuutta ja tervettä kaupallisuutta. (Ruohomäki 2000, 12–15)

Tutkimuksessani käsityöläisyys tarkoittaa ammattikäsityöläisenä ja yrittäjänä toimimista. Yrittäjyys voi tarkoittaa myös toisen ammatin yhdistämistä käsityöläisyyteen, jolloin se on osa-aikaista työtä. Monilla käsityöläisillä käsityöläisyys on sivuelinkeinona. Käsityöläisyyteen on kasvettu monien vaiheiden ja jopa ammattien kautta. Koulutus on ammattikoulutuksen lisäksi hyvin suuressa määrin omaehtoista työtapojen ja materiaalien opiskelua

6.1 Käsityöläisen arvomaailma

Käsityöläinen tuotteen suunnittelijana ja eri työvaiheiden toteuttajana joutuu käymään tuotteen funktioihin kuuluvia osioita läpi moneen kertaan työn edistyessä. Tuotteen ei tule olla vain itselle tehty tuote vaan monien eri vaatimuksien kohteena oleva hyödyke. Tuotetta suunniteltaessa on tärkeää miettiä tuotteen tehtävää.

Käsityöntekijä aloittaa ja lopettaa työnsä tukeutuen päätöksissään oman arvomaailmansa perusteisiin. Suunnittelija valitsee funktiokokonaisuuden tärkeimmiksi kokemat osiot tuotteen lähtökohdiksi tai painopisteealueiksi. Arvot ratkaisevat sen onko päällimmäisenä muodikkaus, yksilöllisyys, kulttuurin arvot vai käyttömukavuus. Tuotteen suunnittelija voi joutua myös yhdistelemään omia ja toisten arvoja. Ongelmat taidokkaasti ratkova muotoilija tai käsityöläinen osaa yhdistää myös erilaiset ongelmat tuotteessa toimivaksi kokonaisuudeksi. Myönteiset assosiaatiot yhdistettynä käyttötarpeeseen on mahdollista olla samassa tuotteessa. (Papanek 1995, 49–74) Arvot käsityössä ovat käsityöläiselle itsestään selviä, mutta ulkopuolinen voi tulkita ne näkyviin ja tunnistettaviksi (Ruohomäki 2000, 77).

Todellisen suunnitteluongelman tulisi kiinnostaa uuden tuotteen suunnittelijaa. Uutuus pelkkänä tarpeena voi olla monta kertaa houkutteleva tavoite, mutta riittääkö se perus-

teeksi tehdä uusi esine. Papanekin mukaan suunnittelija huomioi usein suunnitteluongelmasta vain hyvin pienen kaistaleen jättäen esimerkiksi yhteiskunnalliset asiat liian pienelle huomiolle. Hänen mukaansa ihminen joutuu yhä kauemmaksi yhteiskunnasta ja funktionaalisuudesta suunnitellessaan uutuuksia. Muotoilijan on analysoitava menynyttä ja niitä seurauksia, joita teoilla on tulevaisuuteen. Ongelma voi olla aluksi hyvin filosofinen. Tarvitseeko tuotetta tehdä ollenkaan? Onko tuote jo olemassa tarpeeksi hyvänä versiona? (Papanek 1973; Papanek 1995)

Myös Koski sivuaa aihetta luovuuden ja asiantuntijuuden suhdetta käsitellessään. Hänen mukaansa luovuuden kriteeriksi ei riitä uutuus (novelty) vaan myös tuotteen hyödyllisyys (utility, usefulness). Hyöty on yksi arvo tuotteelle. Ongelmaksi voi siten kohota uutuuden ja hyödyllisyyden suhde. Luovuus on myös yhteisöllistä individualistisuuden lisäksi. (Koski 2001, 18–20)

Käsityö on monien eri vaikutusten alaisena tuotantoprosessinsa aikana. Käsityötä määrittää viisi erilaista ympäristöä: kulttuuriympäristö, luonnonympäristö, inhimillinen, tuotannollinen ja taloudellinen ympäristö. Suurin osa ympäristöistä on ihmisen rakentamaa, puhdasta luonnonympäristöä lukuun ottamatta. Ekologiset ratkaisut liittyvät kaikkiin osa-alueisiin. Eettiset ratkaisut määrittävät suuntautumista tietyille alueelle. Käsityöläinen voi päätöksenteossaan liikkua lähempänä inhimillisiä kuin taloudellisia arvoja. (Anttila 1993, 36–37)

Luonto on ihmisen elinympäristön ekologinen perusta, mutta samalla ihmisen toiminta uhkaa luonnon omaa ekosysteemiä monilla alueilla. Ekologisuutta miettiessään käsityöläisen tulisi huomioida luonnon edut ja haitat eli luonnon kestävyys suhteessa tuotteen elinkaareen (Suojanen 2002, 34). Arvot konkretisoituvat käsityöläisen tuotteissa, mutta hänen voi olla vaikeaa analysoida niitä itse. Samalla tavalla puhuminen käsityön ekologisuudesta voi tuoda yllättäviä ja vaikeita asioita esille.

6.2 Käsityön funktio – esteettisyydestä käyttöön

Käsityötuotteen muodon tarkoitus sisältyy sen funktioon. Papanekin funktiokokonaisuus muodostuu kuudesta eri osa-alueesta, jotka painottuvat eri tavalla eri yhteyksissä. Suunnitteluvaiheissa käsityöläinen joutuu pohtimaan muodon merkitystä tuotteelle. Muodon tarkoitus löytyy funktion osista. Suunnittelija analysoi tarpeen, käytön, telesiksen, esteettisyyden, menetelmän (tekniikan), estetiikan ja assosiaatioiden osuutta. Papanek yhdisti näihin funktioihin suunnittelijan arvomaailman. Hän totesi, että ”*väärien esineiden väärät arvot ovat työntäneet tieltään oikeiden esineiden oikeat arvot*”. (Papanek 1973, 25–40)

Tarpeet vaihtelevat esimerkiksi kulttuurin ja aikakauden mukaan. Mutta perustarpeet ovat ihmisellä kaikkialla samanlaisia, kuten turvallisuus, mukavuus ja sosiaalisen pätemisen tarpeet, joita ovat esimerkiksi rauha ja kauneus. Käytön analyysia voidaan käsitellä käyttäjän näkökulmasta, käyttötarkoituksen tai käyttötilanteen mukaan. Juridiset ja eettiset näkökohdat kuuluvat myös tälle alueelle. (Anttila, 1993, 149–157)

Esteettisyys on tuotteessa oleva piirre, joka saa aikaan tunne-elämyksen. (Anttila 1993, 165–166) Papanekin mukaan esteettisyyden osuus käyttöesineessä voi olla pulmallinen tehtävä. Se on tuotteen yksi osa-alue, jonka ei tule ottaa ylivaltaa tuotteessa. (Papanek 1973, 37–39, 52–65) Myös Heikkinen on tutkinut esteettisyyttä ja kauneutta käsitöissä. Hänen tutkimuksessaan haastateltujen henkilöiden mukaan kauneus sisältää myös kokemuksia, elämyksiä, käden työn jälkeä, aitoutta ja aikaan liittyviä asioita. (Heikkinen 1997, 75–82)

Käytetyn työmenetelmän vaikutus lopullisen tuotteen onnistumiseen on olennainen. Tekniikkaan liittyy kysymykset työvälineistä, valitusta työtavasta ja materiaaleista. Taloudelliset tekijät määräävät usein työmenetelmien valinnassa. Ekologisuus liittyy myös tälle alueelle sekä paikallisesti että globaalisesti. (Papanek 1973, 25–28; 1995, 223–234)

Telesis ilmentää tuotteen *syntymähetken* aikoja ja olosuhteita ja sen tulee toimia siinä sosioekonomisessa järjestelmässä, johon se on tarkoitettu. Monet assosiatiiviset arvot ovat universaaleja ja muodostavat halujen ja pyrkimysten perustan. (Papanek 1973,

32–34) Kullakin aikakaudella on sille ominainen kulttuuri, *ajan henki* (zeitgeist), jonka puitteissa myös käsityötuotteet syntyvät ja ilmentävät siten oman aikansa arvoja ja muotia (Anttila 1993, 169). Anttila liittyy myös käsityön tyylin telesikseen. Tyyllillä on myös selvä yhteys vallitsevaan aikakauteen, yhteiskuntaan, kansallisuuteen, koulutus-tasoon, ammattikulttuuriin ja kulttuuriseen ilmastoon. (Anttila 1993, 170–171) Kettusen mukaan tyyli on tuotteen suunnittelijan muotokielen ydin. Vaikutteet tulevat ympäristös-tä, yrityskuvasta ja muista tuotteista. Näiden synteessä muodostuu kulttuurimaku ja tulkinta ja edelleen muotokieli, jonka *huippuna* näkyy tyyli. Ulkonäkö muodostuu tyylin perusteella ja tyyli tulee ilmi ulkonäöstä. (Kettunen 2001, 17)

Käsityötuotteen valmistaja yhdistelee tuotteeseen menneiltä sukupolvilta opitun tekniikan ja tunnetun materiaalin lisäksi omaa osaamistaan ja oman aikansa vaikutteita. Tu-loksena ammattitaitoisella tekijällä on persoonallinen jälki, oma tunnistettava tyyli, jota on vaikea toisen toistaa. Tyyli ja tuotteen brandi paikallistuvat ajan myötä tietylle yksi-lölle ja jopa alueelle tunnusomaisina piirteinä. (Ruohomäki 2000) Kleinin mukaan brandi ei ole tuote, vaan elämäntapa, asenne, arvomaalma, näkemys tai idea. Brandin alkuperäinen idea oli viestiä laatua. Brandi, imago, on tuottanut yrityksille voittoa, mut-ta se on osoittautunut myös niiden *akilleen kantapääksi*. (Klein 2001, 38, 310)

Ruohomäen mukaan brandin perustana käsityössä ovat sen luontaiset arvot: käsin te-keminen, ”luonnonmukaisuus”, perinteet ja korkea ammattitaito. Käsityötuote ei yksin riitä, vaan vuoropuhelu asiakkaiden kanssa on tärkeintä brandin rakentamisessa. Brandin luomiseen liittyy monta kriittistä pistettä. Esimerkiksi laadukkaat tuotteet ja tuo-tekäsitteen laajuus sekä hinnoittelu ovat rajapintoja, joissa rakennetaan brandia. Bran-di on aina viesti jostakin. Käsityöyrittäjällä voi olla useampi brandi. Se voi rakentua myös alueellisen yhteistyön varaan. Käsityöyrittäjällä brandi on osaamisen ja tuotteiden symboli. Sillä rakennetaan yrityksen visuaalista identiteettiä, joka muodostuu ni-mestä, liikeideasta, osaamisesta, tavoitteista ja arvoista. (Ruohomäki 2000, 6, 28, 42) Käsityön ja ekologisuuden asiantuntijoiden mukaan käsityöläisen taidot ja tiedot on ol-tava hyvin suuret, että tavoitteista 2000-luvulla selviää.

6.3 Merkityksien luominen käsityöhön

Papanekin mukaan intuition avulla saadaan mukaan alitajunnassa piileviä vaikutelmia, ideoita ja ajatuksia (Papanek 1995, 7–8). Tuotteen suunnittelijan luomat merkitykset voivat kuitenkin poiketa siitä minä ne tuotteen vastaanottaja kokee. Tuotteelle muodostuu näin monia sosiaalisia ulottuvuuksia. Sosiaaliset ja taloudelliset ulottuvuudet ovat yhteydessä myös moniin kulttuurisiin tekijöihin. Erilaiset vertauskuvat, metaforat, voivat sitoa tuotteen vallitsevaan kulttuuriin esimerkiksi historian kautta. Käsityö kuuluu oleellisena osana suomalaiseen kansalliseen kulttuuriin. Se on ollut vahvasti mukana luomassa suomalaista identiteettiä traditioita ylläpitäessään ja kehittäessään. (Anttila 1993, 10, 155–164)

Assosiaatioiden eli miellelyhtymien luominen tuotteeseen voi tapahtua tiedostamatta tai tietoisesti. Suunnittelijan arvo- ja asennetaustat voivat vaikuttaa hänen sitä tiedostamatta, mutta niitä voidaan myös luoda tietoisesti. Assosiaatiot liittyvät elämän eri alueille. Esimerkiksi sosiaaliset assosiaatiot voivat olla kulttuurisia, symbolisia tai turvallisuuden liittyviä assosiaatioita. Käsityöllä on monia mahdollisuuksia elämyksellisten, persoonallisten, esteettisten ja perinteisillä tekniikoilla tehtyjen töiden kautta viestittää jotakin näistä kokemuksista. Erilaisilla materiaaleilla voidaan luoda mielikuvia: esimerkiksi villan pehmeys voidaan yhdistää turvallisuuden tunteeseen tai silkin *kosketus iholla* voi ilmentää keveyttä ja kauneutta ja joku voi yhdistää pellavan tuoksun lapsuusaikoihin. (Anttila 1993, 162–164, 176) Käsityöläisten ja Käsi- ja taideteollisuusliiton yhdessä kehittämät tarinatuotteet on yksi esimerkki tuotteeseen liitetyistä assosiaatioista, esimerkiksi tuotteen syntyhistoriaan liittyvä tarina (Suojanen 2002, 14).

Mary-Ann Littrell & al. (1994) ovat käsitelleet artikkelissaan ”Souvenirs and Tourism Styles” matkamuistotuotteisiin liitettäviä miellelyhtymiä asiakaslähtöisesti. He ovat jakaneet ihmiset erilaisiin ryhmiin sen perusteella, mihin assosiaatioihin he tuotteen ominaisuudet yhdistävät. *Elämyksiä tavoitteleville* on ostotilanne tärkeä. Tuotteen ostopaikka ja tekijän/tekijöiden tapaaminen merkitsee elämyksiä tavoittelevalle turistille paljon. Tuotteen tarina on tärkeä ja se, mitä tekijä haluaa itse kertoa ostajalle esimerkiksi tuotteen ekologisuudesta. Tekijän, käsityöläisen, koko elämäntapa voi myös kiinnostaa

asiakasta. *Alkuperäisyyttä tavoittelevat* hakevat kulttuurin autenttisuutta. *Esteettisyyttä tavoittelevat* ovat myös oma ryhmänsä. *Persoonallisuutta* arvostavat hakevat erikoisia ratkaisuja mukaansa. *Aartenmetsästäjät* etsivät helmiä keskinkertaisten joukosta. Käsityöläinen voi tuotetta suunnitellessaan ottaa huomioon, mille ryhmälle haluaa tuotteensa osoittaa. (Litrell et al. 1994, 3–11) Käsityöläisen taitotiedon taso koetellaan myös merkityksien luomisessa tuotteisiin. Miten yhdistää eri tahojen vaatimukset ja toivomukset ydinajatukseseen, jolla kiteyttää esimerkiksi saaristolaisuus tuotteeseen?

6.4 Tekstiilituotteen tie *kehdosta hautaan*

Ympäristön arvojen huomioiminen tuotteen eri vaiheissa voidaan havainnollisesti kuvata elinkaarianalyysin avulla. Siinä lähdetään erittelemällä raaka-aineiden tuotannosta aiheutuvat päästöt ilmaan, veteen ja maahan sekä energian kulutuksesta ja kuljetuksista aiheutuvat ongelmat. Jokaisessa vaiheessa lähtien suunnittelusta ja valmistuksesta ja jatkuen käytön kautta hylkäykseen saakka on huomioitava luontoa kuormittavat päästöt. Koko elinkaaren aikana olisi mietittävä uudelleenkäytön, kierrätyksen ja jätteen käsittelyn vaikutuksia. (Suojanen 2002, 31-34)

Arvoketju kuvaa toimijoiden vastuuta tuotteen elinkaaren eri vaiheissa. Toimijoilla on yhteisvastuu kestävästä kehityksestä. Arvoketjussa materiaali- ja tietovirtojen tulisi kulkea eri portailta toisille. Esimerkiksi tieto kuluttajalta raaka-aineen tuottajalle tulisi kulkea vaivattomasti. Jokaisen toimijan ympäristöä koskevat ratkaisut pitäisi olla myös muiden toimijoiden tiedossa. Arvoketjun pidentämisen tuoma lisäarvo on tärkeää taloudellisen kestävyuden saavuttamiseksi. Tuotteiden jalostus mahdollisimman pitkälle on ympäristön kannalta suotavaa. Käsityöyrittäjän toimintaan kuuluu koko elinkaaren hallitseminen, joten sillä on edellytykset saada helpommin tietoa ympäristömyötäisestä toiminnasta esimerkiksi materiaalin tuottajan suhteen. (Suojanen 2002, 36-38; Linnanen & al. 1997, 84)

Ympäristöasiantuntijat pitävätkin vaikeana ekologisenä ongelmana aineen, materiaalin, siirtämistä paikasta toiseen, koska se heikentää ekosysteemien toimintaa (Schimdt-

Bleek 2000). Käsityöläinen voi vaikuttaa arvovalinnoillaan tuotteen sisältöön. Hän voi toteuttaa ympäristömyötäisiä ihanteitaankin. Käsityöläinen tuntee tuotteen elinkaaren eri vaiheet työtapsansa ansiosta ja jopa käyttämänsä materiaalin valmistusketjun. Hänellä on etulyöntiasema niihin tuottajiin nähden, jotka käyttävät muualta tuotua energiaa ja materiaalia.

6.4.1 Tekstiilin laatu

Laatu on tuotteen tai palvelun niistä ominaisuuksista muodostuva kokonaisuus, joihin perustuu tuotteen kyky täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuvat odotukset (Laatu SFS-ISO-standardi, 8402, 1995). Lillrank luonnehtii laatua kuuden laatumääritelmän avulla. Laatu voi olla tuote-, arvo-, kilpailu-, ympäristö-, asiakas- tai valmistuskeskeinen. (Lillrank 1990, 41) Tekstiilituotteiden laatua tutkinut Marja Anttila lisää edellisiin vielä käyttäjäkeskeisen ja yliveraisuutta korostavan määritelmän. Laatu on monikerroksinen asia, jossa voidaan erottaa kaksi komponenttia: objektiivinen ja subjektiivinen. Objektiiviset ominaisuudet ovat tuotteen puhtaita ominaisuuksia, jotka ovat eksaktein keinoin mitattavissa. Subjektiivinen eli emotionaalinen komponentti on mielikuva tuotteesta. Sitä ei pysty eksaktisti mittaamaan. (Anttila, M. 2000)

Erilaiset laatumääritelmät ovat painottuneet tuotteessa sen tarkoituksen mukaan. Asiakaskeskeisessä laadussa tuotteen arvo määräytyy sen kyvystä täyttää asiakkaan tarpeet ja halut. Ympäristökeskeinen laatu tuotteessa on sen kokonaisvaikutus yhteiskuntaan ja luontoon. Tällöin asiakkaana on yksilön asemesta koko yhteisö, naapurit, yhteiskunta ja luonto. Asiasta muodostuu hyvin laaja-alainen tapahtumien ketju, jossa ei ole kyse yhden henkilön hetken mielijohteesta tehdystä hankinnasta. Lillrank päätyy toteamaan, että ympäristökeskeisen laatumääritelmän havaitseminen ja arvostaminen edellyttää laajaa asiantuntemusta ja ympäristötietoisuutta. Lisäksi panostaminen ympäristökeskeiseen laatuun saattaa heikentää hintakilpailukykyä. Pysyvät muutokset tulevat usein yhteiskunnallisen säätelyn kautta. (Lillrank 1990, 46–49)

Monet erimielisyydet laadun suhteen johtuvat erilaisista tarkastelutavoista.

Lillrank ryhmittelee laadun kolmeen elementtiin: suunnittelun-, valmistuksen ja asiakkaan havaitsema suhteellinen laatu. Asiakkaan havaitsema suhteellinen laatu on sama kuin imago. Elementit voivat olla laadun suhteen eritasoisia, mutta niillä on taipumus korreloida keskenään, esimerkiksi hyvä suunnittelu johtaa hyvään imagoon. *Laadun silmän* keskiössä on suunnittelun laatu, joka muodostuu kestävydestä, luotettavuudesta, huollettavuudesta, designista ja lisäpiirteestä. (Lillrank 1990, 51)

Tuotteen ominaisuudet voidaan luokitella myös arviointiajankohdan mukaan. Tuotteesta löytyy etsinnälliset ominaisuudet, joita ovat esimerkiksi materiaali, väri, malli ja hinta. Kokemuksellisia ominaisuuksia ovat käyttökelpoisuus, hoito-ominaisuudet ja kuluttajan tyytyväisyys tuotteen suhteen. Uskomukselliset ominaisuudet on kolmas ryhmä. Ne merkitsevät laatua asiakkaalle, jolle tuotteen merkki tai ostopaikka on tärkeä. (Anttila, M. 2000)

Suomi muotoilee -näyttelyn (1990) arvosteluraati jakoi tuotteen kokonaisuuden seitsemään eri osaan määritellesään sen positiivisia arviointikriteerejä. Tarkasteltavina tuotteina oli taidekäsitöitä. Kokonaisuus muodostui teknisestä toteutuksesta, suunnittelusta, uutuusarvosta, tekijän osuudesta, ilmaisusta, muotokielestä ja materiaalin käytöstä. Hallittu, harkittu, mielenkiintoinen ja kehityskelpoinen kokonaisuus sisälsi esimerkiksi seuraavia mainintoja laadusta: *tietyllä tekniikalla on saatu aikaan komeaa jälkeä, kiinnostava ratkaisu, tuotteessa on uutuusarvoa ja ajan henkisyttä, tekijälleen luonteenomaisuus, viestinnällinen eli sisällökäs, tyyli puhdas ja tutkiva ote.* (Kälviäinen 1995, 125) Käsityössä laatuun panostetaan ja sitä varten kehitetään mittareita. Laatu on ekologisuuden tavoin aikaan ja paikkaan sidottu ominaisuus.

6.4.2 Tekstiilit ja ympäristö

Talvenmaa käsittelee *Tekstiilit ja ympäristö* teoksessaan erilaisten tekstiilien tuotantoprosesseja kuidusta kankaaksi ja käyttötuotteeksi sekä niiden suhdetta ympäristöön. Puuvilla on maailman eniten tuotettu tekstiilikuitu. Puuvillan viljely aiheuttaa monia ympäristöhaittoja, joista keinokastelu, lannoitteet sekä tuholaisten ja kasvitautien eli-

minoimiseksi käytetyt torjunta-aineet ovat suurimmat. Puuvillan keinokastelu ja tehoviljely rasittaa luontoa. Kasvinsuojeluaineet sisältävät ympäristölle vaarallisia aineita ja niitä jää myös torjunta-ainejääminä itse puuvillakuituun. Ympäristölle vaaralliset aineet saattavat siten valmiissa tekstiilissä joutua kosketuksiin ihon kanssa. Koneellinen korjuu ja puhdistus kuluttavat runsaasti energiaa koneiden käyttöenergiana. (Talvenmaa 1998, 15–16)

Puuvillan luonnonmukaisen tuotannon tavoitteena on vähentää tai poistaa kokonaan ympäristölle haitallisten aineiden käyttö. Luomupuuvillan eli orgaanisen puuvillan tuotannossa ei käytetä lainkaan haitallisia kemikaaleja. Esimerkiksi tuholaisten torjunnassa käytetään tuholaisten luontaisia vihollisia. Luomupuuvillan kriteerit vaihtelevat kuitenkin suuresti. Täysin ilman kemikaaleja ja käsin poimittu puuvilla nimetään luomupuuvillaksi, mutta myös vähän kemikaaleja käyttävä puuvillantuotanto voidaan nimetä luomupuuvillaa tuottavaksi. Käsin poiminta ei siis tarkoita, että viljelyssä ei olisi käytetty ympäristöä rasittavia kemikaaleja. Tällöin poimijat, jotka ovat useimmiten lapsia ja naisia, altistuvat kasvin torjunta-aineille. Käsin poimitusta puuvillasta saatetaan käyttää nimitystä ekopuuvilla, vaikka se ei olisi luonnonmukaisesti viljeltyä. (Talvenmaa 1998, 15–16)

Pellavan viljelyn suurimmat haitat ympäristölle ovat samat kuin viljelyn yleensä eli lannoitteiden kulkeutuminen vesistöihin. Lannoitteet aiheuttavat vesistöjen rehevöitymistä. Pellavan viljelyssä käytetään typpilannoitteita ja jonkin verran torjunta-aineita. Nykyään pellavan liotus tapahtuu useimmiten vesialtaissa luonnonvesien asemesta, joten vesien saastuminen on vähentynyt. Ympäristövaikutukset riippuvat allasvesien puhdistusasteesta. (Talvenmaa 1998, 16–17)

Lampaiden kasvatus voi aiheuttaa myös ympäristötuhoja. Lampaiden pitäminen voi johtaa kuivuuteen ja eroosioon, koska kasvusto ei ehdi uusiutua lampaiden syödessä kaiken kasvillisuuden. Villantuotannossa saatetaan myös käyttää torjunta-aineita, kuten lampaiden käyttäminen hyönteismyrkkykylvyssä. Villan pesu rasittaa vesistöjä, jos jäteveden puhdistusta ei ole hoidettu hyvin. (Talvenmaa 1998, 19)

Tekokuiduista muuntokuitujen raaka-aineet saadaan luonnosta, mutta ne prosessoitetaan kuiduksi tekokuitujen valmistusmenetelmillä. Muuntokuitujen ympäristövaikutukset liittyvätkin metsätalouteen ja puunjalostusteollisuuteen. Niiden valmistusprosessit vaativat runsaasti vettä ja energiaa. Se aiheuttaa myös rikkihiili- ja rikkivety päästöjä ilmaan sekä natriumsulfaatti- ja sinkkisulfaattipäästöjä vesistöihin. Valmistusprosessia on kehitetty korvaamalla ympäristölle haittaa aiheuttavat aineet vähemmän haitallisilla aineilla sekä haitallisten aineiden talteenottomenetelmillä ja -kierrätyksellä. (Talvenmaa 1998, 23–24)

Synteettisten tekokuitujen suurin ympäristöhaitta koituu maapallon uusiutumattomien raaka-ainevarojen käytöstä. Kuituraaka-aineiden ympäristöhaitat liittyvät öljynjalostusteollisuuden aiheuttamiin ympäristötuhoihin.

Ilmakehän saastumisen lisäksi öljynjalostusteollisuus saastuttaa merivesiä öljyputki- ja tankkerionnettomuuksien aiheuttamissa öljykatastrofeissa.

Synteettiset tekokuidut eivät tarvitse luontoa rasittavia kemiallisia viimeistyskäsittelyitä kuten luonnonkuidut. (Talvenmaa 1998, 24–27)

Tekstiilien valmistusprosesseista ympäristön kannalta ongelmallisimpia ovat erilaiset värjäys- ja viimeistelyvaiheet. Värjäyksen ympäristömyötävyyden kriteeriksi sopii värjäyksen mittarit eli värin kiinnittyminen ja pysyminen tekstiilikuidussa. Ihmisen ja ympäristön kannalta on myös tärkeää, että väri- ja apuaineet ovat mahdollisimman myrkyttömiä ja vähän ympäristölle haittaa aiheuttavia. Hyvässä värjäysprosessissa väriaineesta kiinnittyy kuituun 70-95%. Kiinnittymätön väriaine kulkeutuu värjäysliemen mukana viemäreihin. Kunkin maan jätevesille asetetuista puhdistusvaatimuksista riippuu vesistöihin joutuva kemikaalien määrä. (Talvenmaa 1998, 44)

Värjäysprosessissa kulutetaan paljon vettä ja energiaa värjäyskemikaalien lisäksi. Värjäysprosessin kehittäminen ympäristömyötäiseen suuntaan tuo teollisuudelle myös taloudellista hyötyä. Ympäristön kannalta tekstiilien värjäämättömyys olisi edullista. Toisaalta valkoisten tai luonnonvaaleiden tekstiilien huolto vaatisi enemmän energiaa. Puuvillaa viljellään jonkin verran värillisenä. Värilliset kuidut saadaan aikaan geenitekniiikan avulla. (Talvenmaa 1998, 44)

Luonnon värit saadaan suoraan kasveista ja eläimistä, joten ne ovat uusiutuvaa luonnonvaraa. Väriaineita tarvitaan kuitenkin hyvin paljon suhteessa kuitujen määrään, esimerkiksi yhden lankakilon värjäämiseksi tarvitaan 20 ämpärillistä koivunlehtiä. Luonnon väriaineet kiinnittyvät kuituun heikosti, joten kasvivärjäyksessä käytetään apuaineita, kuten alunaa ja kuparivitrilliä. Nämä puretusaineet sisältävät luonnolle haitallisia raskasmetalleja. Haitallisinta luonnonväreillä värjäämisessä on se, että työskentely tapahtuu useimmiten ulkona ja raskasmetalleja sisältävä värjäysliemi saattaa joutua suoraan maaperään ja vesistöihin. (Talvenmaa 1998, 49–50)

6.4.3 Käsityötuotteen arvoketjun toimijat

Käsityöllisen toiminnan tarkastelussa arvoketjun toimijoista tärkeiksi nousevat tuotteen suunnittelija, valmistaja ja kuluttaja. Esineen suunnittelijan tulisi luoda uusi tuote tarpeeseen, kestävän kehityksen periaatteiden mukaan toimittaessa ei luodakseen uuden tarpeen. Suunnittelija tekee myös monia valintoja, jotka vaikuttavat tuotteen ympäristömyönteisyyteen. Hän valitsee materiaalin ja sen määrän, käytetyn tekniikan ja samalla energian kulutuksen. Käyttötarkoitus on tärkeä kriteeri monien ratkaisujen suhteen. (Suojanen 2001, 37; Papanek 1995, 7–14, 139–158) Käsityöläisen brandin luominen liittyy suunnittelijan työhön ja koko yrityksen toimintaan ja jatkuvuuteen. (Ruohomäki 2000)

Suunnittelijan rooli on myös muotisuunnittelija Paakkunaisen mukaan tärkeä vaateen valmistusketjussa. Pohtiessaan artikkelissaan, *Eco-fashion – A Contradiction in Terms?*, suunnittelijan työtä hän päätyy toteamaan, että suunnittelija on avainasemas-

sa vaikuttaessaan kuluttajan ja yhteiskunnan asenteiden muutoksiin. Täyttäessään monien eri tahojen toiveet ja kestävän kehityksen vaatimukset suunnittelijan täytyy omata vankka ammatillinen osaaminen. Paakkunainen luettelee sääntöjä, joiden mukaan suunnittelijan täytyy olla tietoinen niin materiaalin tuottamisen eri vaiheista kuin valmiin tuotteen huollosta ja hävittämisestä, ja miten ne tehdään luonnon huomioon otavalla tavalla. Suunnittelijan ongelmaksi jää edelleen löytää uusia vaihtoehtoja ja parempia tuotteita. (Paakkunainen 1996, 107–116)

Tuotteen valmistaja on arvoketjun ydin. Suunnittelija, muotoilija, luo valmistusta varten kehikon, jonka varassa valmistus toimii. Käsityöläisen yrityksessä valmistaja ja muotoilija on usein sama henkilö. Ympäristöstään vastuuta kantava tuotteen muotoilija suunnittelee tuotteen tarpeeseen. Materiaalin käyttö on yksi tärkeimmistä osa-alueista, jonka järkevällä suunnittelulla saavutetaan ekologisesti kestävä tulos. Muotoilija on usein myös tärkeässä asemassa monien vaiheiden hallitsijana vaatien jopa muilta toimijoilta ympäristötietoista toimintaa. (Suojanen 2002, 36–37)

Kuluttajan rooli tuotteen lopullisena käyttäjänä on hyvin oleellinen. Kulutustottumukset suuntaavat tuotannon vääjäämättä sinne, minne kuluttajat vaativat. Kuluttaja on myös haasteen edessä hankkiessaan tietoa ja vaatiessaan sitä. Ympäristötietoinen kuluttaja on myös hyvä apu tuottajalle suunnitellessaan tuotteita. Käsityöläinen voi monesti vastata valistuneen kuluttajan tarpeisiin. Laadukas, pitkäikäinen, monikäyttöinen, ajaton, kestävä ja ympäristömyötäisistä materiaaleista tehty tuote soveltuu hyvin käsityönä valmistettavaksi. Käsitöiden myynnin yhteydessä on myös mahdollista antaa yksityiskohtaisia tietoja tuotteista, kuten materiaalien alkuperästä ja tuotteiden hoidosta. (Suojanen 2002, 38)

Ekokilpailukyvyyn parantamisessa on huomioitava koko tuotantoketjun toimijat. Kuluttaja tulisi nähdä keskeisenä osana tuotantoketjua sekä valintojen tekijänä että tuotteen käyttäjänä ja jatkojalostajana. Kuluttajilta puuttuu kuitenkin tieto siitä, miten he voivat tehdä ekologisesti kestäviä ratkaisuja. (Kyrö 1999, 103, 158) Ekologista kestävyyttä tavoitteleva käsityöläinen tai käsityön arvoketjun muut toimijat joutuvat päivittämään tietonsa ekologisuudesta nopean informaatioyhteiskunnan tahdissa.

7 MERKITYKSENANTO EKOLOGISUUDELLE

Olen teoriaosuudessa tutkinut käsityön ja käsityöläisyyden olemusta. Käsityön valmistaminen vaatii käsityöläiseltä monien eri vaiheiden läpikäymistä. Käsityöhön voidaan liittää merkityksiä eri tavoilla. Niitä voidaan myös lähestyä ja tutkia hyvin monista lähtökohdista käsin. Käsityön tekeminen siten, että huomioidaan eri vaiheissa myös luonnon edut, on hyvin monitahoinen asia. Olen tutkinut käsityön ekologisuutta saariston ominaispiirteitä vasten ja kestävän kehityksen vaativissa kehyksissä.

Tutustuessani esimerkiksi Papanekin, Malaskan, Meadowsien, Mannermaan ja Suojasen ekologisuudesta kertovaan aineistoon olen huomionut asiaan liittyvän ”tunteellisuuden”, jopa fanaattisuuden. Kestävän kehityksen ansioituneet tutkijat korostavatkin arvoihin liittyvien inhimillisten ominaisuuksien tärkeää asemaa tutkittaessa ekologisuutta ihmisten toiminnassa. Arvottomuuteen liittyvät arvot, hyvyys, kauneus ja rakkaus, ovat vaikeita tutkia ja mitata konkreettisen käsityön yhteydessä. Tutkimuksen alkuvaiheessa sain paljon kritiikkiä siitä, että työssäni on selvä esioletus saaristolaiskäsityön ekologisuudesta. Mielestäni vaikutelman aiheutti osittain käyttämäni lähdeaineisto ”tunteellisuudellaan”. Tulevaisuusorientoitunut tutkimus vaatii myös usein asioiden kärjistämistä.

Kestävää kehitystä analysoitaessa luonnon edut ja ihmisen edut nähdään usein vastakkaisina. Teoriataustaa tutkimukselle hakiessa olen yllätyksekseni tullut sellaiseen johtopäätökseen, että kestävän kehityksen laaja-alainen ymmärtäminen nostaa ihmisen tasa-arvoiseksi yhteistyökumppaniksi luonnon kanssa. Toiminta vaatii kuitenkin hyvin paljon tietoa. Yhteistyö kaikkien käsityön valmistukseen vaikuttavien toimijoiden kesken on tärkeää. Kokonaisuuden hahmottaminen käsityöläisyydessä on kestävän kehityksen oppimisprosessissa erityisen tärkeää. Ekologisuus käsityössä ei ole mikään irrallinen alue erillään muista ominaisuuksista, vaan se rakentuu jokapäiväisestä toiminnasta ympäristön huomioon ottamisena pienissä ratkaisuissa.

Jönsson on tarkastellut ihmisen suhdetta aikaan ja muutokseen. Aika ja ajan käyttö on myös hyvin konkreettisesti läsnä kestäväen kehityksen ja käsityön suhdetta analysoitaessa. Ongelmat ovat tutkimuksessani konkreettisia ja tunnepitoisia. Jönssonin mukaan monet ideoista tukehtuvat alkuunsa, koska ajatuksista ei pystytä tekemään yhtä konkreettisia ja tunnepitoisia kuin ongelmat ovat (Jönsson 1999, 136).

7.1 Käsityöläisen viestin ymmärtäminen

Tutkielmani on laadullinen tutkimus. Anttilan mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tulkinta, ymmärtäminen ja merkityksenanto. Tutkittavassa kohteessa on usein monia eri tulkittavia piirteitä, esimerkiksi kulttuuriin liittyvät tekijät, sosiaaliset rakenteet ja luovaa ilmaisua. Tutkija yhdistää tulkitsemansa osat uudeksi kokonaisuudeksi eli tutkimuskohteen mieleksi, jossa on tällöin mukana tutkijan oma ymmärrys asiasta. (Anttila 2000, 180)

Saaristolaiskäsityön ekologisuus on abstrakti ilmiö mutta myös konkreettista tekemistä. Alasuutarin (1999, 55) mukaan olennaista ilmiön tutkimuksessa on tehdä se ymmärrettäväksi. Laadullisessa tutkimuksessa väistämättä aineiston keruu ja käsittely kietoutuvat yhteen. Pehmeiden menetelmien sisäänrakennettu periaate korostaa jatkuvan tulkinnan osuutta. Tutkimus tuntuu elävän ja muuttavan muotoaan jatkuvasti. Oman asiantuntemuksen tulee olla mahdollisimman suuri jo aineiston koontivaiheessa. (Hakala 2001, 20–21)

Haastateltavat ovat osa ilmiökokonaisuutta tuoden esille käsitteitä, selityksiä ja tulkintamalleja, joiden puitteissa ilmiö kulttuurin piirissä ymmärretään. Kulttuuriin sisältyy asioita, jotka ovat yleisesti tiedossa mutta huonosti tiedostettuja. (Alasuutari 1999, 32) Saaristolaisuus herättää mielikuvia merestä, merimiehistä, karuista maisemista, kesästä ja jopa käsityöläisestä aitan vierellä. Onko tämä saaristolaiskulttuuria ja miten se liittyy ekologiseen käsityöhön? Laadullisessa tutkimuksessa karakterisoidaan, luonnehditaan ja kuvaillaan ilmiötä (Anttila 2000, 182).

Lähtiessäni tutkimaan ekologisuutta saaristolaiskulttuurin piirissä pidin tärkeänä tutkia ekologisuutta laajemmin, osana kestävästä kehitystä. Huomasin aikaisemmista pro gradu -töistä, että ekologisuuteen liittyvien käsitteiden tunteminen on tärkeää, jotta pääsisi asian ytimeen. Tässä vaiheessa olen huomannut myös, että *suuri kokonaisuus* on hyvä pitää mielessä ettei uppoa pieniin *suon silmäkkeisiin*. Varton mukaan kokonaisuuden on oltava jatkuvasti mukana, jotta osien suhde voisi paljastua (Varto 1992, 61).

Haastateltavat ovat osa ilmiökokonaisuutta. He tuovat esille käsitteitä, selityksiä ja tulkintamalleja, joiden puitteissa ilmiö kulttuurin piirissä ymmärretään. (Alasuutari 1999, 32) Haastattelumenetelmällä kerätään tietoa esimerkiksi ihmisen ajattelusta ja motiiveista kysymällä niitä häneltä itseltään suoraan. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa sekä haastattelija että haastateltava vaikuttavat toisiinsa. Tutkijan on tunnettava roolinsa haastattelijana. Haastateltava oppii roolinsa vasta haastattelun kuluessa. Haastattelijan tulee voida vakuuttaa haastateltava hänen kertomiensa asioiden luottamuksellisesta käsittelystä. (Eskola & Suoranta 1998, 86)

Tarkastelin ekologisen kestävyuden ilmiötä käsityössä ja käsityöläisyydessä haastatteleamalla käsityöläisiä. Valitsin haastattelutyypiksi teemahaastattelun, jossa etukäteen määrittelin teema-alueet teorian pohjalta. Aikaisemmat tutkimukset alalta vaikuttivat myös teemojen valintaan. Teemoiksi valitsin seuraavat laajat asiakokonaisuudet: *käsityöläisyys, saaristo - käsityö, kulttuuri - luonto, ekologisuus* (luonnon edut huomioiva toiminta, henkilökohtaiset valinnat) *käsityössä, kansainvälisyys - käsityö ja ekologisuuden käsitteellistäminen*.

Haastattelun runko kiertyi kuitenkin käsityöläisen tuotteen tai tuotteiden ympärille; *tuote* on myös *kertojana*. Kerroin haastattelun alussa, että käsityöläinen voi kertoa omista tuotteistaan niiden syntyhetkistä valmiiksi tuotteeksi ja edelleen asiakkaalle saakka. Samalla käsityöläisyyteen liittyvät arvot ja taustalla vaikuttava filosofia oli mahdollista saada taltioitua. Varauduin kysymyksillä, joilla täydensin haastattelua, jos mielestäni oleellisia asioita jäi kertomatta. Pääsin asian ytimeen parhaiten, jos käsityöläinen kertoi toiminnastaan ja tuotannostaan oma-aloitteisesti siten, että minun ei tarvinnut tai osasin olla tekemättä turhia kysymyksiä. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 87) ovat painotta-

neet sitä, ettei tarkoilla kysymyksillä rikottaisi haastattelun keskustelunomaista luonnetta. Konkreettisilla kysymyksillä on mahdollisuus saavuttaa aitoja kokemuksia, jolloin kertomus ei jää uskomuksien tasolle (Laine 2001, 37).

7.2 Aineiston analyysimenetelmä - merkityksiä ilmiölle

Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa tutkimuksessa metodi tai tutkimusote kietoutuu taustalla oleviin filosofisluonteisiin olettamuksiin. Tällöin on monesti vaikea esittää tarkkaa kuvaa metodista. (Aaltola & Valli 2001, 29) Tutkimukseni on fenomenologisesti orientoitunut. Keräsin aineiston teemahaastattelulla ja käytin analyysimenetelmänä sisällön analyysia.

Fenomenologisen näkökulman mukaan maailma näyttäytyy meille merkityksinä. Ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen eli kaikki merkitsee meille jotakin. Ihmisen toiminnan ymmärtäminen vaatii toiminnan tarkoituksen tietämistä, millaisen merkityksen pohjalta hän toimii. Yksilö kasvaa ja hänet kasvatetaan yhteisön keskellä. Yhteisön merkitykset siirtyvät yksilöön, ne eivät ole synnynnäisiä. Ihminen on kulttuuriolento. Eri kulttuureissa asioilla on ihmisille erilaiset merkitykset eli elämismaailma on erilainen. Tutkimus paljastaa sekä jotakin yleistä että ainutlaatuista ja ainutkertaista. (Aaltola & Valli 2001, 27–28; Varto 1992, 23–24)

Tutkimuksella on kohde, jolla on jokin merkitys. Tutkimuksen tehtävä on paljastaa se. Merkitystä tulkitaan luomalla sille tulkinta. Tulkintatieteissä merkityksiä esiintyy kahdella tasolla: tutkijan käsitejärjestelmässä ja itse kohteessa. Luonnontieteissä merkityksiä esiintyy vain yhdellä tasolla eli tutkijan luoman käsitejärjestelmän yhteydessä. Tutkijan tulee ottaa huomioon tuotteen, esimerkiksi käsityön, syntyalueen ihmisten piirissä – kielessä, uskomuksissa, arvostuksissa, riiteissä, sosiaalisissa suhteissa – vallitsevat merkitykset. (Niiniluoto 1983, 166, 168)

Tieteelliset kysymyksenasettelut eroavat eri tulkintatieteiden alueilla. Mikä on teoksen tai toiminnan historiallisesti alkuperäinen merkitys? Merkitys voi olla tekijän tai sosiaalisen yhteisön antama. Tutkimuskohteen taustalla voi olla myös piilevä merkitys, joka on

tekijälle tiedostamaton. Tällöin on mahdollista, että tutkija pyrkii ymmärtämään kohteen paremmin kuin sen tekijä. Kolmanneksi kysymys voi koskea teoksen merkitystä tulkitsijalle, sille ajalle ja yhteisölle, jossa hän itse toimii. Neljäs kysymystyyppi liittyy teoksen, tutkimuskohteen, sisäiseen merkitykseen. Esimerkiksi kulttuurinesine on suhteellisen itsenäinen objekti, joka voi sisältää myös piirteitä, jotka eivät ole tekijöiden tarkoittamia. (Niiniluoto 1983, 171–174)

Ymmärrykseni korjaantuu ja syventyy aineiston ja oman tulkinnan vuoropuhelussa (Aaltola&Valli 2001, 27–28, 32; Varto 1992, 69). Fenomenologisen tutkimusfilosofian mukaan on myös tärkeää selvittää tutkijan oma suhde ilmiöön (Varto 1992, 36; Luutonen 1997, 57). Tutkimukseni lopussa teorit otetaan käyttöön dialogissa omien tulosten kanssa.

Laadullisessa analyysissä on huomioitava ilmiön konteksti eli sisältöyhteys. Konteksti liittyy myös ilmiön merkityksien luomiseen esimerkiksi haastattelutilanteessa puheen lisäksi huomionarvoiset seikat ilmiön kannalta. Toiseksi analyysissä on tärkeää ilmiön intentio eli tarkoitus. Tutkijan herkyys huomata taustalla vaikuttavat motiivit ovat avainasemassa. Prosessi, jossa ilmiö esiintyy on kolmas näkökulma. Laadun määrittelyyn vaikuttaa paljon se, millainen prosessi tapahtuu aineiston keruun yhteydessä. Prosessi merkitsee muuttumista ja kehittymistä. (Anttila 2000, 184–185; Varto 1992, 96–99; Hakala 1996, 182) Ekologisuus käsityössä on hyvin vahvasti arvoihin sidottua toimintaa. Tällöin voidaan puhua asioista, jotka ovat vaikeita käsityöläiselle. Haastattelijan taito kohdata tilanne vaikuttaa ilmiön tarkastelun etenemiseen.

Omassa tutkimuksessani tarkastelen saaristolaiskäsityön ekologisuutta haastatteleamalla yhdeksää käsityöläistä laajalta saaristoalueelta. Anttilan (2000, 187–188) mukaan on pyrittävä sitä enemmän kohti *huippua* mitä laajempi tutkimusperspektiivi on. Matkan varrella voi tulla vastaan monenlaisia käännteitä; vaikeita, yllättäviä ja innostavia. Sen vuoksi tarvitaan käsitteellinen kehikko, jonka varaan perustaa tutkimus.

7.3 Tutkimuksen mysteeri

Aineistosta on tarkoitus seuloa esiin sellaista, millä on käyttöä tutkimuksen *mysteerin* selvittämisessä. Tutkimusongelmissa esitetty miksi -kysymys saa usein rinnalleen uusia miksi -kysymyksiä aineiston erittelyn kautta. Analyysissa kannattaa soveltaa aineistoon erilaisia näkökulmia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on harvoin kyse jo tutkimussuunnitelmassa muotoiltujen hypoteesien testaamisesta. Ilmiöstä on tavoitteena löytää paradokseja, epäjohdonmukaisilta ja järjettömiltä tuntuvia asioita. (Alasuutari 1999, 215–217)

Kulttuurien välisillä vertailuilla voi löytää miksi-kysymyksiä. Tutkiessani ekologisuuutta on tärkeää löytää omat piiloiset esioletukseni, mutta myös tutkittavien edustamat esioletukset. Alasuutari (1999, 218) ehdottaa itsestäänselvyyksien etsimiseksi tutkimusretkeä vieraaseen kulttuuriin ja tutustumista siellä ko. ilmiöön. Tutkin ekologisuuutta saaristolaiskäsityössä, jossa vaikuttavat sekä suomalainen että ruotsalainen kulttuuri. Kulttuurit ovat hyvin läheisessä kanssakäymisessä toistensa kanssa, mutta toisaalta saaristolle ominainen eristäytyneisyys tekee alueista erilaisia.

Ekologisuuden ajankohtaisuuteen liittyy myös mahdollisuus, että vaietaan joistakin asioista, jotka liittyvät kyseiseen ilmiöön. Esimerkiksi jos taloudelliset tekijät luokitellaan tärkeämmiksi kuin luonnon arvot ja edut. Alasuutari (1999, 223) toteaa, että tutkimuksen yhtenä tavoitteena voi olla yrittää löytää nämä ns. epätäydelliset hypoteesit. Oman kulttuurin piirissä voi olla vaikeaa huomata sitä, miksi jostakin asiasta ei puhuta.

Ympäristötietoinen käsityöläinen saattaa selittää tekemisiään, koska pitää yleisenä normina jotain tiettyä tapaa tehdä asia. Miksi juuri kyseiseen asiaan suhtaudutaan normatiivisesti, moraalisenä kysymyksenä (Alasuutari 1999, 224) Käsityöhön liitetty ekologisuuus voidaan nähdä myös moraalisenä kysymyksenä.

Laadullinen tutkimusprosessi on olennaisilta osiltaan hypoteesien testaamista. Niitä ei kuitenkaan muotoilla etukäteen, vaan vähitellen tutkimuksen ja analyysin edetessä sitä mukaa kun kohde tulee tutuksi ja tutkija löytää mielekkäitä kysymyksiä ja hypoteeseja.

Kannattaa kuitenkin miettiä, miten paljon antautuu aineiston vietäväksi eli toimii aineiston keruun herättämien uusien ajatusten mukaan. (Alasuutari 1999, 269, 27)

8 TUTKIMUSMATKA SAARISTOON

Tutkielmani johdannossa selvitän haastattelemanı käsityöläisten valintaprosessia. Tekstiilikäsityöläiset asuvat Lounais-Suomen, Länsi-Uudenmaan ja Tukholman alueen saaristossa (Kapellskärin edusta) sekä Ahvenanmaalla. Tiedustelin käsityöläisten halukkuutta osallistua tutkimukseeni syys-, marras- ja joulukuussa 2001. Paraisilla ja Hiittisissä asuviin käsityöläisiin otin ensimmäisenä uudelleen yhteyttä sopiaksemme haastatteluajan. Heistä kolme asuu ja työskentelee Paraisilla ja yksi Hiittisissä. Haastattelin hiittisläisen ja yhden paraislaisista joulukuussa 2001. Tammikuussa 2002 haastattelin muut kaksi paraislaista.

Ahvenanmaalle otin yhteyttä neljään käsityöläiseen kirjeitse joulukuussa 2001 kysyäkseni halukkuutta osallistua tutkimukseeni. Myöhemmin pidin yhteyttä käsityöläisiin pääasiassa sähköpostitse. Helmikuussa 2002 tein haastattelumatkan Ahvenanmaalle, jossa haastattelin käsityöläisiä Getassa, Godbyssä ja Järsössä (3haastattelua). Lisäksi tutustuin Godbyssä asuvan käsityöläisen yksityisnäyttelyyn Maarianhaminassa.

Tukholman alueen saariston käsityöläisiin otin yhteyttä aluksi kirjeitse ja pyysin vastausta halukkuudesta osallistua tutkimukseeni. Lähetin kolme kirjettä käsityöläisille, joista kahteen sain vastauksen. Sovin myöhemmin sähköpostitse haastatteluajat huhtikuulle 2002. Matka toteutui sovittuna aikana huhtikuussa.

Haastattelut kuunneltuani ja litteroituani otin uudelleen yhteyttä käsityöläisiin, joiden mielipiteisiin halusin tarkennusta. Esitin tarkentavia kysymyksiä erityisesti ruotsinkielisille, joita oli neljä yhdeksästä haastateltavastani. Näin halusin myös varmistaa, että olin ymmärtänyt kasetilla olevan puheen oikein.

8.1 Paraisten ja Hiittisten käsityöläiset

Parainen on 11973 asukkaan kunta, pinta-alaltaan 271,6 km².

Hiittinen on noin sadan asukkaan kylä Dragsfjärdin kunnassa Lounais-Suomen saaristossa.

Nina Tuomisto

Nina Tuomisto (s. 1960) asuu Paraisilla. Hän on työskennellyt käsityöläisenä vuodesta 1995. Aikaisempi ammatti oli rahtilaivan perämies. Tuomisto opiskeli tekstiiliartesaa-niksi Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa. Hän kutoo kangaspuissa käyttö- ja sisustustekstiilejä kotona olevissa työtiloissa. Materiaaleina hän käyttää useimmiten luonnonmateriaaleja, kuten paperinarua ja pellavaa. Materiaalien käyttö on tarkkaan harkittua ja niiden alkuperä on myös valintaan vaikuttava asia. Tuotteen toimivuus ja kestävyys ovat tärkeitä ominaisuuksia. Tuomistolle mieluinen värien käyttö näkyy hänen palkituissa paperinarulaukuissaan. Tuomariston luonnehdinta laukuista oli: *Iloisia kasseja tämän päivän hengessä. Hyvä toimivuus - tämän tuotteen haluaisi nähdä markkinoilla.* Luonto ja saaristo näkyvät esimerkiksi tuotteiden nimissä, kuten Kapteenska-korvakorut. Tuomiston tuotteita voi ostaa Outolintu- myymälästä Turusta ja hänen kotoaan Paraisilta. (Skärgårdshantverk 1999; Tuomisto 2001)

Anita Österberg

Anita Österberg (s. 1942) asuu Hiittisissä. Österberg on toiminut aikaisemmin fysioterapeuttina. Käsityöyrityksensä hän perusti 1998. Hän on suorittanut tekstiilialan kolmi-vuotisen artesaanikoulutuksen Tammisaaren käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa. Taito-lehden (2001) esittelemien huovutettujen lintujen tekeminen on hänen yksi tuo-

teideansa. Myös kangaspuissa kudotut tekstiilit kuuluvat tuotantoon. Hän on tehnyt tilaustöitä, kuten Bengtskärin kappelin vihkirijyn *Vandring*, jonka hän on suunnitellut ja kutonut. Ryijyssä on murretut luontoa kuvaavat värit ja kaksi värikästä kaistaletta saariston kukkia (*Styvmors viol*, *Fetkuopp*) kuvaavaa aluetta. Hän sanoo kuitenkin etsivänsä vielä sitä ominta aluettaan, jolle keskittyisi. Österbergin motto on esitelehtisen mukaan: ”Inspiraatio löytyy saariston eri elementeistä.” (textilAÖ; Österberg 2001)

Jill von Weymarn

Jill von Weymarn (s. 1945) asuu Paraisilla, Kirjalassa. Stentorp on hänen lammastilansa nimi ja tuotemerkki käsityötuotteille. Weymarn kasvattaa tilalla suomenlampaista, jotka ovat väriltään ruskeita, mustia ja valkoisia. Weymarnin Stentorp-yritys oli mukana Yrittäjyydellä kestävään kehitykseen -hankkeessa (1998-2000), jossa kehitettiin kestävä kehityksen elinkaarimalli maaseudun pienyrityksiin. (von Weymarn 2002) Weymarn suunnittelee mallit neuleisiin kutojille, jotka asuvat lähialueilla. Hän valmistaa myös lampaiden taljoista tuotteita, kuten turkisliivejä ja korvalappuja. Weymarn painottaa sitä, että hänen tuotteissaan näkyy eri kulttuurien neuleperinteitä ja rakkaus saaristoon. Omalla toiminnallaan hän pyrkii nostamaan suomenlampaan arvostusta tuottamalla korkealaatuisia tuotteita eettisellä ja kestäväällä tavalla. Hän myy tuotteitaan tilan yhteydessä olevassa myymälässä ja erilaisissa tapahtumissa kotimaan lisäksi myös ulkomailla. (von Weymarn 2002; Lampaanvillasta neuleiksi Stentorp)

Kirsi Vuorinen

Kirsi Vuorinen (s. 1952) asuu Paraisilla. Hän on koulutukseltaan kotiteollisuusopettaja vuodelta 1979. Vuorinen on toiminut opetustehtävissä ja kotiäitinä. 1996 hän perusti käsityöläisyrittäjänsä *Iloinen kettu*. Tekniikkaseen hän valitsi opiskeluaikojensa suosikin: laudoilla kudotut nauhat. Paraisten lisäksi Vuorinen työskentelee myös kesäisin

Seilin saarella Nauvossa. (Kirsi Vuorinen, Iloinen Kettu) Työnäytökset kuuluvat Vuorisen mukaan tärkeänä osana hänen käsityöläiselämäänsä. Nauhojen historiaan liittyvä mystiikka kiehtoo häntä. Toisaalta luonto, huumori ja leikki näkyvät hänen mukaansa nauhojen väreissä ja kuvioissa. Suunniteltuaan nauhat tietokoneella hän kutoo mallit valmiiksi nauhoiksi. Tuloksena on nykypäivän ihmisen minimalistista käyttötaidetta. ”Voin samaan aikaan olla viikinkinainen kutomassa nauhaa rakastetulle, joku karjalaisista esiäideistäni tai vaikka hansakauppiaan rouva keskiajalta. Samalla olen kuitenkin nykyinen minäni, Kirsi-Kettu, Seilin saaren rannoilla, inspiraation haussa.” Vuorisen töitä on myynnissä Outolintu –myymälässä Turussa ja Kansallismuseossa Helsingissä. (Kirsi Vuorinen, Iloinen Kettu)

8.2 Getan, Godbyn ja Järsön käsityöläiset

Geta, Godby ja Järsö sijaitsevat Ahvenanmaan maakunnassa, johon kuuluu yli 6500 saarta ja luotoa. Ahvenanmaalla on 25000 asukasta, jotka asuttavat 25:ttä saarta. Ahvenanmaa on jaettu 16 kuntaan. Getassa on 476 asukasta ja sen pinta-ala on 187,9 km, josta maa-alueita on 84,4 km. (<http://www.aland.fi>; Snellman 2002)

Inga Snellman

Inga Snellman (s.1940) asuu Getassa. Hän on koulutukseltaan kudonnan opettaja. Hän toimii opetustehtävissä Getassa ja sen ohessa myös käsityöläisenä. Snellman kutoo kangaspuissa pääasiassa erilaisia käyttötekstiilejä. Vanhat tekniikat ovat hänelle läheisiä. Hän opettaa nykyään myös Getan kansallispuvun valmistusta. Snellman on kutonut myös viikinkiaikaisen Geta-korun pohjalta seinätekstiilin paikallisen perinneseuran tilaamana. Se lahjoitettiin Getan kunnalle ja sijoitettiin Getan kirjastoon. (Snellman 2002) Snellman käyttää käsitöissään luonnonmateriaaleja, villaa, pellavaa ja puuvillaa. Hän pitää tärkeänä korkeaa laatua, värit ovat hänelle myös tärkeitä. Laatuun liittyy myös kestävyys. Valmistus on myös oltava ympäristömyötäistä. Hän myy tuotteitaan

Getassa, Linastugan –myymälässään. (Snellman 2002; Hantverk från skärgården 2000)

Tiina Dahlman

Tiina Dahlman asuu Järsössä Ahvenanmaalla. Dahlman on kotoisin Helsingistä. Hän on toiminut aikaisemmin kauppakoulun opettajana ja *konttoritöissä*. Hän on asunut Ahvenanmaalla *vanhassa torpassa* 30 vuotta, kasvattanut lampaista ja kokeillut pellavan kasvattamista ja sen valmistamista langaksi. Oman käsityöyrityksen hän perusti viitisen vuotta sitten, koska päätti ”tehdä sellaista, mitä oli aina halunnut”. (Dahlman 2002) Käsityöläiseksi ryhtyttyään Dahlman aloitti neulepuseroiden suunnittelun ja osti neulekoneen. Hän on kiinnostunut eri kulttuurien ja aikakausien vaikutuksesta erilaisiin muotoihin. Kalevala, viikinkiaika ja puumerkit ovat hänelle tärkeitä idealähteitä. Hän käyttää erilaisia lankoja neuleisiin, ulkomaisista kotimaisiin. Dahlman kertoi, että hän on viime aikoina siirtynyt yhä enemmän kotimaisen villalangan käyttöön, koska se on tarpeeksi laadukasta. Hän neuloo pääasiassa tilaustöitä. (Dahlman 2002)

Anna-Lena Beckman

Anna-Lena Beckman (s. 1960) asuu Godbyssä Ahvenanmaalla. Hän on syntynyt Ruotsissa, Örebron pohjoispuolella. Ruotsissa hän opiskeli kemiaa, biokemiaa, mikrobiologiaa ja genetiikkaa valmistuakseen mikrobiologiksi. Beckman toimii sekä käsityöläisenä että maanviljelijänä kasvattaen omenapuita ja hoitaen lampaista. Ensimmäiset lampaat hän hankki 1980-luvun alussa ja samoihin aikoihin aloitti myös käsityöläisenä. (Beckman 2002) Beckman käyttää kasvattamiensa lampaiden villan tuotteidensa raaka-aineeksi. Hän kutoo villapuseroita koneella, huovuttaa villasta erilaisia tuotteita ja

valmistaa turkisliivejä lampaan taljasta. Viime vuosina hänellä on ollut töitä myös monissa näyttelyissä. Viimeisin yksityisnäyttely oli Maarianhaminassa vuoden 2002 kevättalvella. Värjätyt tuotteet olivat siellä pääosassa. Beckman painottaa, että hän käyttää ekologisia värejä (happovärejä), joissa ei tarvita muita lisäaineita kuin etikkaa. Villatuotteiden ekologisuus on tärkeä ominaisuus. Niiden puhdistus ei vaadi paljon vettä ja pesuaineita. Hän myy tuotteitaan tilansa yhteydessä olevasta myymälästä. (Ull och skinnhantverkare Anna-Lena Beckman; Beckman 2002)

8.3 Björkön ja Tjockön käsityöläisiä

Tukholman lääniin kuuluu pohjoisimpana kuntana Norrtälje. Gräddö ja Vaddö kuuluvat Norrtäljen kuntaan. Norrtäljestä on noin 70 km Tukholmaan. *Tjockö* on Gräddön alueella. Tjockö – Rådmansön alueella asuu 1890 henkilöä. *Björkö* on Vaddön eteläisin osa. Vaddön alueella asuu 3076 henkilöä. Vaddön saarella sijaitsee Grisslehamnin satama, johon lautat Ahvenanmaalta liikennöivät.

Tjockön saari sijaitsee Kapellskärin edustalla kymmenen minuutin vesibussimatkan päässä mantereelta, Ravsnäsin pienvenesatamasta. Tjockö on pieni saari, 300 hehtaaria pinta-alaltaan. Saarella asuu 50-60 henkilöä ympärivuotisesti. Kesällä asukasmäärä moninkertaistuu ollen noin 400 henkilöä. Saarella on aidon saaristolainen tunnelma: vierä viereen rakennetut pienehköt mökit ja pienet kylätiet. Henkilökohtaisen kontaktin sain arkiseen saaristoelämään matkustaessani räntäsateessa vesibussilla ja jatkaessani matkaa erittäin pahan kelirikon vaivaamalla pikkutiellä ”mönkijän” kyydissä. Björkön saari sijaitsee Norrtäljestä noin 50 kilometriä länteen, autotie saareen kulkee kuitenkin Älmstan kautta. Saaren keskustaajama on Björkö-Arholma, jossa on asukkaita 365 ja jonka pinta-ala on 48m² vesialue mukaan lukien. Björkön saarella matkustin haastattelemaan käsityöläistä, joka asui Björkö-Arholma taajaman tuntumassa.

Maud Löfstedt

Maud Löfstedt (1943) asuu Tjockön saarella. Hän kasvattaa lampaita ja valmistaa lampaannahasta tuotteita. Hän neuloo koneella jakkuja, liivejä, päähineitä, laukkuja ja tossuja. Kokonaisia lampaan taljoja on myös mahdollista ostaa häneltä. Liivit ja tossut veneilijöille ovat tärkeä osa tuotantoa. Hänen brandituotteensa ovat *puna-vihreät paa-puuri – tyyrpuuri* -asusteet. Löfstedt on saanut monia palkintoja tuottamansa lampaan lihan ansiosta. Viime vuosina hän onkin panostanut siihen. Käsityöt ovat kuitenkin kuuluneet aina hänen elämäänsä, joten itse tuotetun raaka-aineen ansiosta käsityöt kuuluvat luontevana osana yritykseen. Hän myy tuotteitaan useissa myymälöissä, kuten Utön saarella, Tjockön käsityömyymälässä ja kotitilan *vajabutiikissa*.

Syr ihop det mesta
Som håller dig vacker och varm
Gör för dig det bästa
av päls från egen farm
(Hantverk från skärgården 2000; Löfstedt 2002)

Lena Svenonius

Lena Svenonius asuu Björköns saarella. Hän on työskennellyt ja asunut aikaisemmin Tukholmassa. Lena aloitti käsityöläisenä 1990-luvun alussa. Lenan tavaramerkki ovat merimieshenkiset tuotteet, jotka on parkittu puiden kuoriaineksilla. Hän on kehitellyt menetelmän, jolla hän saa esimerkiksi puuvilla – ja pellavakankaaseen voimakkaita värisävyjä ja joka samalla parkitsee materiaalin. Kokeilemalla eri puiden kuoria hän on löytänyt erilaisia värisävyjä kankaiden ja lankojen värjäykseen. (Svenonius 2002) Svenonius hyödyntää menetelmäänsä moniin erilaisiin tuotteisiin, joiden kestävyys tai suojaus käytöltä on tarpeen, kuten purjeet. Käsityötuotteina merimiessäkit ja riippukeinut ovat suosittuja. Pääartikkeliensa lisäksi hän neuloo myös villalangasta päähineitä, joihin soveltaa traditionaalisia malleja ja käyttää itse värjäämiään lankoja. Hän myy tuotteitaan suoraan *verstaalta* Björköns saarella. (Svenonius 2002; Hantverk från skärgården 2000)

9 EKOLOGISUUS SAARISTON KÄSITYÖSSÄ

Ensivaikutelma haastattelumatkoista

Saaristossa käsityöläisyys on edelleen elämään luonnollisena osana kuuluva osa-alue, mutta myös elinkeino. Saaristolaisen identiteettiä kuvaillessaan Hallikainen (1996, 15–23) nostaa esiin peräänantamattomuuden ja käytännöllisen luovuuden. Ominaisuudet on helppo yhdistää alueen käsityöläisiin. Myös luonnon ehdoilla elävä vaatimaton saaristolaisuus kuvaa mielestäni kokonaisuutta, jonka matkoillani saaristoon kohtasin.

Haastattelua varten määrittelin teema-alueet, jotka haastateltavat saivat etukäteen nähtäväkseen. Teema *ekologisuuden käsitteellistäminen*, ei erityisemmin ole esillä aineistossa. Käsityöläisten puheissa nousi selvimmin esille käsityötuotteen materiaali ja laatu. Materiaalin laatuun liitettiin sen alkuperä, joka edelleen yhdistettiin ekologisuuteen. Tuotteen suunnittelun lähtökohta on myös usein materiaali. Materiaalin kunnioitus käsityöläisellä tarkoittaa sen ehdoilla toimimista ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Myös tarkka materiaalin käyttö näkyy käsityöläisten tuotteissa.

Käsityöläiset painottavat, että tuotteen käyttötarkoitus on suunnittelun lähtökohta. Tuotteet ovat useimmiten käyttötuotteita, vaikka jotkut käsityöläiset valmistavat myös taidetekstiilejä. Tuotteiden pitkäikäisyys ja ajattomuus korostuvat myös heidän puheissaan. Tähän liittyy myös huollon helppous, esimerkiksi villavaatteiden käytössä. Traditionaalisten tekniikoiden, materiaalien ja mallien käyttö on tärkeää monelle käsityöläiselle. Raaka-aineiden tuottajat liittävät ekologisuuden myös eläinten kasvattamiseen, kuten lampaiden saarilla laiduntamisen.

Yhteistyöverkostot ja tuotekehittelyn ja markkinoinnin koulutus tulivat kaikkien käsityöläisten puheissa esille. Yksi yritys on ollut mukana toimintatutkimuksessa, jossa kestävä kehityksen mallin (Suojanen 2000) mukaisesti kehitettiin yrityksen toimintaa. Taloudellinen kestävyys eli huoli toimeentulosta käsityöläisenä oli selvimmin kielteinen

asia, joka tuli esille haastatteluissa. Haastattelemastani yhdeksästä käsityöläisestä seitsemällä käsityöläisyys on sivuelinkeino. Ympäristön huomioon ottava tuotesuunnittelun tärkeys oli tuttu asia monelle haastattelemalleni käsityöläiselle. Luonto vaikuttaa saaristossa käsityöläisen tuotantoon tavalla tai toisella, esimerkiksi inspiraation tai tuotenimien lähteenä. Merkillepantavaa oli, että käsityöläiset eivät asiaa välttämättä maininneet, mutta saatoinkin lukea sen heidän antamistaan tuote-esitteistä tai käytönkoristeistaan. Tämä todistaa sen, että helposti jää kertomatta oleellisiakin asioita, koska ne ovat itselle liian tuttuja, itsestäänselvyksiä.

9.1 Analyysin apuna Atlas/ti.

Atlas/ti –ohjelma on laadullisen aineiston analyysiin kehitetty tietokoneohjelma. Ohjelman työkalujen avulla aineiston hallinta on helpompaa. Sen avulla voi luokitella ja jäsentää aineistoa ja kehittää edelleen luokittelujärjestelmää. Teorian luominen ja testaaminen aineiston avulla onnistuu myös Atlas/ti:n työkaluilla. On kuitenkin muistettava, ettei ohjelma tee tulkintaa aineistosta, vaan on tutkijan apuväline. Tutkija tekee konkreettista analyysia koko ajan käyttäessään ohjelmaa. Ohjelma voi auttaa sekä systemaattisuudessa että luovuudessa. Atlas-ti:n analyysioperaattorit voivat toimia yllättävien yhteyksien löytämisessä aineistoa analysoitaessa. Laadullinen ja määrällinen aineisto on myös mahdollista yhdistää ohjelmassa. Myös kuvien käsittely sen sisällä onnistuu. (Rantala 2001, 86–98)

Litteroidessani tekstiä merkitsin muistiin siitä esiin nousevia asioita. Pieni tauko haastattelun ja litteroinnin välillä vaikutti osaltaan siihen, että kuulin nauhalta monia mielenkiintoisia asioita mielestäni ensimmäistä kertaa. Teksti toi paljon *ahaa*-elämyksiä moniselitteisestä asiasta, ekologisuus käsityössä. Tärkeää oli kirjata ne muistiin, koska muistiinpanoista voi nousta juuri näitä uusia kysymyksiä (Alasuutari 1999, 217). Jokaisen käsityöläisen kertomus on ollut hyvin erilainen. Jotakin yleistä varmasti löytyy, koska olen haastatellut käsityöläisiä samantyyppisten, pohjoismaalaisten kulttuurien piirissä, mutta jokaisen yksilölliset piirteet täydentävät kuvaa ilmiöstä.

Aloitin haastatteluaineiston käsittelyn Atlas-ti –ohjelmalla litteroinnin jälkeen. Muodostin *koodeja* aineiston pohjalta 65 kpl. Koodien suurien määrä toi pienet vivahde-erot hyvin esille rikastaen kuvaa ilmiöstä, joten en karsinut niitä paljoakaan. Myöhemmässä vaiheessa muodostin koodeista *perheitä* (käsityöläisyys, käsityön laatu, käsityötuote, materiaali, suunnittelu, valmistus ja assosiaatiot), joita täydensin *memoilla*. Memot täydentävät kuvaa koodeista selittäen sanalle luomaani merkitystä. Seuraavassa vaiheessa otin haastattelussa käyttämäni teemat mukaan, koska se oli tutkimuksen etenemisen kannalta järkevää. Teemoinani olivat käsityöläisyys, käsityö – saaristo, ekologisuus käsityössä (luonnon edut huomioiva toiminta ja henkilökohtaiset valinnat), kulttuuri – luonto, kansainvälisyys – käsityö ja ekologisuuden käsitteellistämisen.

Lopuksi ryhmittelin koodiperheitä kokoavien käsitteiden alle. Ekologinen kestävyys on yläkäsite, jonka alle taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja teknologinen kestävyys sijoittuu. Teemojen avulla etenin koodaamalla tekstisegmenttejä, jotka sijoittuivat esimerkiksi taloudellisen kestävyuden alle. Teorian pohjalta tekemäni käsitteellinen viitekehys tuli tässä vaiheessa keskustelun osaksi. Viitekehyksessä näkyvät arvot, tiedot ja taidot otin mukaan eri teemojen avulla analyysiin.

Atlas/ti - ohjelman avulla pystyin löytämään erilaisia lähestymistapoja aineistoon. Omiin valmiiden ajatusmallien rikkominen ohjelman avulla oli analyysia rikastuttava. Näiden ahaa-elämyksien avulla pystyin irtaantumaan valmiista kaavasta edetä teorian pohjalta. Alkuvaiheen koodaus, jossa etsin koodien nimet aineistosta käsin, oli mielestäni oikea ratkaisu. Näin käsityöläisten *ääni* pääsi kuuluviin. Vasta myöhemmässä vaiheessa otin mukaan vuoropuhelun teorian kanssa. Ohjelman avulla tekemäni koodauksen turvin jatkoin myös viimeisten haastattelujen analysointia *käsityönä*.

9.2. Kohti *ekologista kestävyyttä saaristolaiskäsityöläisten kokemana*

Kestävän kehityksen käsitteen taakse kätkeytyy laaja eri alueiden verkosto. Ekologisuus on perusta ja tavoite, johon pyrkimällä voidaan pysyä kestävässä kehityksessä

mukana. Kestävän kehityksen kokonaisvaltaisen mallin mukaan kehityksen ehtona ovat kunkin yksilön tiedot, taidot ja arvot (Kuvio1). Tutkielmassani olen pohtinut arvojen osuutta ekologisuuteen suhtautumisessa ja sen käytäntöön saattamisessa. Arvotaminen ja arvoistaan tietoiseksi tuleminen on pitkä prosessi. Käsityöläisyydessä aina läsnä oleva taitotieto on hyvin konkreettista. Käden taitojen osuus on suuri, sanallisen tiedon osuus usein paljon pienempi.

9.2.1 Käsityön taloudellinen kestävyys

Käsityötuotteen ja käsityöläisyyden ympäristömyötäisyyttä analysoitaessa ja kehitettäessä lähtökohtana voidaan pitää tuotteen elinkaarianalyysia. Sen avulla käsityöläinen ja asiakas tulee tietoiseksi niistä ympäristövaikutuksista, joita tuotteella on elinkaarensa eri vaiheissa. Arvoketjumallista nähdään kunkin vaiheen toimijat ja heidän arvojensa sitoutuminen tuotteeseen. Analyysissa nähdään myös yhteydet kestävän kehityksen eri ulottuvuuksiin. (Suojanen, 2001, 40–45) Käsityövaltaiselle yritykselle taloudellisen kestävyuden ja samalla myös taloudellisen kannattavuuden laskelmat ovat erityisen tärkeitä.

Käsityöläisyys *elinkeinona* ja ammattina on hyvin monitahoinen asia. Käsityöläinen voi toimia yksin tehden kaikki työvaiheet tai valmistaa vain osan tuotteesta. Hänellä voi olla työntekijöitä tai alihankkijoita. Tutkimuksessani haastateltavista suurin osa kuuluu itsenäisiin yrittäjiin, jotka valmistavat tuotteen alusta loppuun itse. Kolme käsityöläistä mainitsi käyttävänsä alihankkijoita. Jokainen on kuitenkin yhteistyössä muiden käsityöläisten kanssa esimerkiksi markkinointiin liittyen.

Käsityöläisyys saaristossa

Haastattelemiä käsityöläisiä ovat päätyneet ammattiin monien vaiheiden kautta. Olosuhteet saaristossa ja omat elämänvaiheet ovat olleet suuntaamassa ammatinvalintaa. Taitotieto käsityöläisyyteen on hankittu monessa vaiheessa lähtökohdan ollessa monilla jo lapsuudessa. Lapsuudessa luotu arvopohja heijastuu näin suhtautumisessa työ-

hön. Etusijalla ei tällöin nähty taloudellista kannattavuutta. Laaja-alaisempi hyvinvointi heijastelee käsityöläisten mielipiteissä suhtautumista työhön. Työllä itsessään on arvoa. Monen käsityöläisen kertomuksen taustalla vaikuttaa ajatus käsityöläisyydestä elämäntapana.

TD: Ett se on miksi maalari maalaa ja kirjailija kirjoittaa, ett se on semmonen pakkomielle. Se on minun, se on kutsumus, se on että tätä mä haluan tehdä.

NT: ..ett oli niinku huomannu ett miksei täs elämäs ei voisi tehrä jotakin kivaakin ja mä olin aina halunnut ett mä haluan opetella kutomaan kangaspuilla ja menin sinne kouluun siis ihan sillä miellellä ett mä opettelen laittamaan loimen puihin, (naurua). Ei ollu muita tämmösiä suuria juttuja tässä, mutta meillähän olikin siellä niin hauskat ja hyvät opettajat, että se kolahti siellä koulussa vasta että mitä kaikkea ihminen voi tehdä ja semmosta. Niin siitä muotoutui vasta tään koulun jälkeen tää, mikä musta oli aivan ihana juttu, että pystyi tavallaan jäämään kotiin, kun pojat oli aika pieniä kuitenkin silloinkin vielä...

Hyvin tärkeäksi tekijäksi käsityöläisyyden valitsemisessa nousi läheinen suhde käsityöhön elämän eri vaiheissa.

A-LB: Mormor som bodde några km bort också på bondgård var en mycket skicklig vävare och jag tillbringade mycket tid med henne i hennes vävrum när jag växte upp. Min farmor som bodde i samma hus som jag var utbildad sömmerska och sydde kläder åt folk i byn. Hon fungerade också som "dagmamma" åt mig och mina syskon när min mamma jobbade ute på gården. Hon lärde mig grunderna i klädsömnad och att sticka

AÖ: Ja sit kun mä menin tähän koulutukseen nii kyllä mulla oli se ajatus, että niinku sä näit tässä kaikki nää matot on äidin tekemiä et hän on käsityöläinen ollut koko ikänsä niin et mä haluan jotain käyttötavaraa tehdä

TD: Olen aina ollut käsityöihminen.

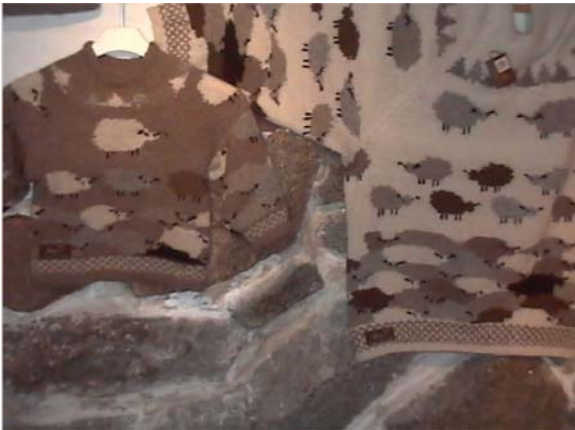
LS: Mormor var en väldigt skicklig hantverkare. Hon sydde, vävde, broderade och stickade. Hon fick gedigen utbildning genom sin egen mamma och andra kvinnor i hushållet. Hon gick dessutom på hushållsskola. Mormor tillverkade bruksföremål för det egna hemmet. Under hennes liv var det kunskaper som blev mindre värdefulla allt eftersom det blev mer modernt att köpa tyg, mattor, vantar och allt annat. Mormor gav mig nog mest en självklar känsla av man kan göra vackra och användbara saker om man vill. Det har aldrig varit ett tvång eller någon förpliktelse för mig.

ML: Hantverket har ju för mig funnit hela tiden sen skoltiden, alltid har jag vävt väldigt också och sen har jag stickat väldigt mycket och sytt väldigt mycket.

Tutkimuksessani käsityöläisyyden kontekstina on *saaristo*. *Luonto* on lähellä, aina läsnä, halusipa sitä tai ei. Saaristo on harvaan asuttua. Liikkuminen paikasta toiseen

vaatii useimmiten enemmän järjestelyjä ja aikaa kuin mantereella. Alue on kuitenkin rajattu ja välimatkat toisiin käsityöläisiin ovat suhteellisen lyhyitä. Nykyään myös sähköinen viestintä tietokoneiden avulla helpottaa yhteydenpitoa toisiin käsityöläisiin. Saaristossa järjestettävät koulutukset ja erilaiset projektit ovat olleet edesauttamassa yhteistyötä käsityöläisten välillä ja tuotteiden markkinointia.

Taloudellinen kestävyys, yrityksen kannattavuus, on paremmalla pohjalla, kun kerätään jokaisen taitotietoa yhteen. Näin saavutetaan synergiaetu, josta jokainen hyötyy.

KUVA2.

Lampaat lähtevät saarelle
Villaneule, Jill von Weymarn

NT: Mut se oli kauhean kivaa ja nyt on saaristossa käynnissä skärgårdssmak projekti, missä on Tukholman, Ahvenanmaan ja tään Turunmaan saariston käsityöläisiä. Se projekti alkoi näistä ravintoloista ja siihen on valittu koulutukseen. Nyt on yksi koulutus taas käynnissä vajaa 20 ihmistä missä minä olen mukana tältä alueelta, niin silloin esim. tulee ensi toukokuussa Tukholmaan näyttely.

JW: Ja tää "fine finnwool" projekti tietysti siitä oli paljon hyötyä minulla oli itellä niin iso rooli kun minä vedin tätä raaka-ainetta ja jalostuspuolta että tota ja siitä on toivottavasti nyt vieläkin Ruotsin ja Tanskan kanssa tulevaisuudessa kehitteillä vielä lisää yhteistyötä ja se jatkuu ja elää ja että siinä mielessä projekteista on ollut hyötyä.

JW: Me ollaan just kehräytetty 4 lampuria yhdessä ja otettu tää keskihieno villa erikseen.

A-LB: Här har vi på Åland är en kanske lite ställe, Åland är lite. Alla hantverkare känner varandra väldigt bra. Och vi har också... väldigt ofta flera samarbete när vi ställer oss när vi, vi har varje år samma projekt och där vi faktiskt jobbar tillsammans. Och alla vinner då vi jobbar tillsammans. Det är väldigt viktigt att vi faktiskt jobbar tillsammans. Vi kan göra flera olika saker.. Det är som inspirerad varandra.Man ser inte alla själv

Ammattilaisuus

Käsityöläisyyden pohjana on ammattitaito, joka opitaan ammattikoulutuksen lisäksi käytännön työskentelyn kautta. Käsityössä ei ole nopeaa väylää hyvään laatuun. Taito karttuu vuosien myötä oppimisprosessin ollessa kuitenkin hyvin erilainen jokaisella käsityöläisellä.

NT: ...että ehkä koulu teki sen... ku ajattelen materiaalin käyttöön vaan nii aikasemmin jos mä nyt vaikka neuloin lapsille villapaitoja.. nii määhän ostin sitä lankaa mitä mä halvalla sain taikka mikä oli kivan väristä ja sit vasta huomas semmosen et ku käytti ni toiset oli kivoja pestä mut ne meni ihan kamalan näkösiks, jotku oli nyppyntyv...et se koulu vasta teki sen et oppi materiaaleja, ihan rehellinen materiaalioppi.....

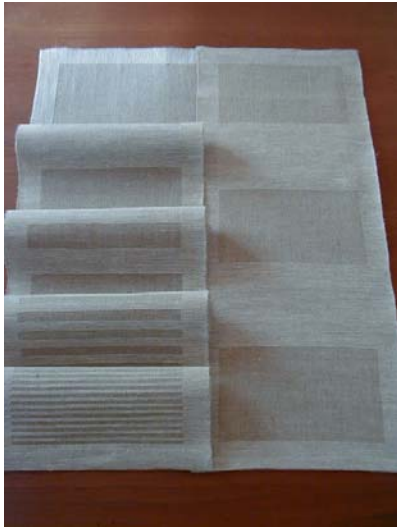
TD: Mutta just tää miedän yhteistyö täällä, ja tää koko me ollaan saatu oppia että meidän täytyy ottaa se hinta. Ollaan opittu laskemaan. Että nää meidän kurssit, että ne ollu aivan käänteentekeviä. Tää käsityöläisten yhteistyö on ollu aivan fantastista. Kaikki on koton puuhastelijoita suunnilleen.

JW: Ihan konkreettista tää Ranskan matka ja olihan tästä kestävä kehityksen projektista kans sitte niinku oppi jäsentämään näitä ajatuksiaan paremmin. Ne on siellä ne ideat ja ajatukset mutta että ne oppi jäsentämään vähän eri tavalla nyt ois kysymys vielä ett ne vois hyödyntää!

Ammattitaidolla halutaan myös viestittää, että on kyse laadukkaasta *käsityön* tekemisestä. Käsityötuotteen laatu ja kannattavuus toimivat yhdessä.

AÖ: Mutt sitä niinku sit haluaisin kyllä panna eron tämmösen harrastajakäsityöläisyyden ja ammattilaiskäsityöläisyyden välissä, koska ammattikäsityöläisyydessä siinä on tiettyjä kriteerejä, esim. laadun suhteen ja suunnittelun suhteen ja jotka on harrastaja ei noudata niitä.....siinä harrastaja käsityöläinen on haitaksi, koska hän ei osaa hinnoittaa, tai hänen ei tarvitse hinnoittaa oikein.

JW: Se on pitkä prosessi ennen kuin tää kutojayhteistyö toimii niinku oikein kiitettävästi, että voi myydä sen tuotteen. Se on ihan eri jos sä kudot itelles niin ei se tarte olla niin laadukas, mutta jos sä lähet myymään niin se laatu täytyy olla hyvä ja ennen kuin päästään kutojan kans semmoseen yhteistyöhön niin se kestää.

KUVA 3.
Laatu näkyy.
 Kelirikko-kaitaliina, Nina Tuomisto

IS: Och förstås att det är väl gjort, det är också viktigt!

Käsityöläinen kasvaa ja kehittyy työn mukana. Monesti alku on oman tuoteidean hapa-roivaa etsimistä. Yrityksessä on kuitenkin kyse toimeentulon hankkimisesta. On punnit-tava työn kannattavuutta. Käsityöläisyyden inhimilliset ulottuvuudet, kuten vapaus päättää työajoista, painavat joskus taloudellisia seikkoja enemmän. Käsityöläisyyden monipuolisuus eri rooleineen, muotoilija, neuloja, kutoja, myyjä, tekee siitä sekä kiehto-van, mutta myös vaativan työnsaran.

AÖ: Mutta nyt mä oon huomannu et kyl just tämmöstä unikkityötä nii missä saa itte suun-nitella ja miettiä nii kyl se on kauheen mielenkiintoista.
 . Sit mä oon semmoses tilanteessa et mä en oo löytäny sitä tuotetta johonka mä panos-taisin kokonaan ja jonka mä sit osaisin ja panostaisin markkinointiin et tää on mun juttu. Nimittäin nää linnut jollain tavalla se ei kuitenkaa tunnu omalta.

KV: Sit se negatiivinen puoli on se että sitä rahaa ei tuu tarpeeksi, ett aina välillä on semmonen olo ett ei täst tuu mitään, ett mä lopetan!Mä en sit tiedä, kun esim meillä oli Ruotsissa näyttely, niin sielt esimerkiksi ostettiin noit pitkiä nauhoja Niitä ei koskaan Suomessa osteta! Multa on muutama englantilaisturisti, ja varsinkin miehet on ostanu niit-tä pitkiä nauhoja ja sit tosiaan Ruotsissa niitä meni siinä näyttelyssä mutt ei täällä ett se on. Suomess on kans aina se, et mihin näitä sit kans käytetään. Ett se jotenki suomalai-silla on pakko olla se et se on tarkotettu johonkin tiettyyn asiaan ettei osaa niinku itte kek-siä sille käyttöä.

LS: Jag är hantverkare av ren skaparlust, jag tycker att det är roligt att få uppskattning för något som jag gjort.

Käsityöläisen imago

Alkuvaiheen onnistunut valinta oman suunnan löytymisessä voi ratkaista käsityöyrityksen menestymisen. Hyvää tulosta voidaan pitää myös sattumien summana. Aina kuitenkin menestyvän käsityöläisen tarinaan liittyy hyvin paljon työtä.

JW: Ensin mä tein, mä aloitin siis yhdestä uudesta, joka oli naapurissa. Ja sit se teki karitsoita ja sitte mulla oli kaksi ja sitte oli kolme ja pikku hiljaa enemmän. Ja ensimmäiset villat mä tietysti kudoin lapsille ja perheille ja tuttaville ja sitte mä olin saanu 15-vuotiaana isältäni Alaskasta yhen just tämmöstä oikein rasvasta villaa ja vähän kerrattua tämmöstä "kuuvikan" tyyppisestä, villasta tehdyn intiaanijakun, ja se oli ensimmäinen, mä olin käyttäny sitä silloin 30 vuotta tai jotain. Ja sen mä annoin sitte naapurin rouvalle, "kudoks tämän uudestaan mun omien lampaistani villoista"? Ja hän kutoi sen sitten ja siitä se lähti, ett pystyi antamaan pois, sen, sen tota työn! Ja sit mä hoksasin ett ai jaa ettei tartte kaikkea ite kutoo! Sit pysty jo myymään enemmän. Mut se perus oli tää intiaanijakku Alaskasta.

AÖ: siitä lähtien mulla on ollu tämä, et mikä se tuote olis joka on tämmönen melko pieni tai helppotöinen kotona käytettävä kaitaliina tai mitä lie jossa vois myöskin nähdä tämän saaristolaiskulttuurin niinku pohjana, taustana

A-LB: Nu är på med tre olika saker, de är som, jag är jordbrukare, så att jordbruk med äpplen och får. Och nu har vi månader om året, som är bara aktiv på jordbruket, då jag inte kommer hantverket. Men mest om året är jag hantverkare..... Och jag jobbar bara med ull och skin... Jag säljer allting själv, att jag har inte nån återförsäljare utan jag har gårdsbutik.

Yritysten ja erehdysten kautta löydetään oma tyyli, jonka varaan voi rakentaa tuotantoa. Käsityöläinen voi käyttää brandin rakentamisen lähtökohtana yrityksensä ideologiaa tai esimerkiksi tuotteelle luotua tarinaa. Pienelle yritykselle riittää yksi idea, jonka varaan tuoteideat rakentuvat. Oma, tunnistettava, läpi tuotannon punaisena lankana kulkeva tyyli edesauttaa käsityölle vaikean alueen, markkinoinnin onnistumisessa. Jos tavara tavoittaa kuluttajan, ollaan jo lähempänä myös taloudellisen kestävyuden toteutumista.

JW: Se on ollu mun johtotähtenä. Ja toinen on tietysti se että kun sä ostat Stentorp-tuotteen, niin se on tämmönen laatumerkki sekä neuleelle että turkisliiveille ja silloin sä ostat kans tän koko filosofian.

Ett sä ostat tätä maisemanhoitoa, sä ostat saariston elävöittämistä, sä ostat käsityötä ja sä ostat luonnonmukaisuutta, sä ostat eettistä lampaankasvatusta. Jos sä ostat "Gant-tuotteen", sä ostat tietyn imagon ja jos sä ostat Stentorp-tuotteen, niin se imago on sit tätä.

KUVA4.
 Huolenhäivä,
 Kirsi Vuorinen

KV: Ja sit näis on kaikiss tuotteis nää samat kuviomallit. Tää on ihan tämmönen, tään nimi on "tupsurinkinen" ja se on nauhasormus, ett pieni nauhanpätkä sidottu ja sitte mä oon purkanu ne päät.....tään tuotteen nimi on "huolenhäivä" ja tän ideana on se että se pannaan tyynyn alle ja se yön aikana vie nää huolet. Ja tää on semmonen mitä ihmiset mielellään ostaa, ett se on semmonen mystinen hupijuttu. Ja niis on sit kaikissa tekstinä sen kuviomallin runo ja sitte kerrotaan ett se on muinoin suojellu ihmisiä, tää lautanauha

Käsityötuotteen suunnittelun tärkeyttä painotetaan käsityöläisten kertoessa tuotteistaan. Suunnittelua tapahtuu työn eri vaiheissa. Suunnittelu on käsityötuotteen lähtökohta, johon palataan yhä uudestaan eri valmistusvaiheissa. Tuotteen käyttö ja huolto ovat tärkeitä vaiheita suunnittelun onnistumista testattaessa. Muotoilijan työn kauaskantoisuus palkitaan, jos hoito ja korjaustoimenpiteet on huomioitu tuotteen muotoa ja teknisiä yksityiskohtia suunniteltaessa.

JW:... ja se turkisliivi muutenkin, se lähtee se luomisajatus, kun syntyy idea turkisliivistä, sehän tulee jo kun karitsa syntyy, niin mä nään ett ai juku! tolla karitsalla on valkoinen pilkku tossa kohdassa tai tolla on joku kihara jotenkin erikoinen, varsinkin nää kaksväriset, jotka joskus syntyy, niin sillon tulee se idea ett mitä mä tosta, mimmonen liivi tosta tulee? Se lähtee tosta ihan karitsasta se idea turkisliiveihin.

NT: ett kun rupes siinä kassisarjaskin miettimään sitä ett mä halusin niin ison kassin ett sinne mahtuu kunnolla sit, kun meilläkin on pari poikaa, jotka syö hirviästi, niin maitopurkkeja ja ruokia, sen voi ottaa ruokakauppaan mukaan, se kestää eli pohjassa ei saa olla ompeleita niin päin mä tän ajattelin.... sit alkoi taas tää ensimmäinen prototyyppi, ett mä ompelin tän ja sen jälkeen taas tuolta kaapista jauhopusseja ja kaikkea muuta mahdollista ja oven kahvaan roikkumaan ett katotaan kuin siin käy ett niinku mimmoset ett suurin piirtein kilomäärän mä pystyn sanomaan asiakkaille et mitä se kestää ja nyt mull on ollu sellanen ensimmäinen proto,

TD: Mä sanon aina että ei niitä tarvitse pestä niin paljon! Että villa on aina villaa, kun sen laittaa ulos tuulettumaan niin siinä se on. Ei sitä tarvitse kerran viikossa pestä. ... se on

kestävää. Hinta kanssa, että hinnat on kovat, että jos sä ostat tämmösen, niin sä voit käyttää sitä 15 vuotta.

A-LB: Det går att tvätta dem men bara tvål, men egentligen man behöver inte stärker ämne. Den ullen som går av fåren har egen tvålbindning.....Men sen det är färdigt som har gjort nånting av dem så är det också miljövänligt att använda också då det inte behöver att tvätta dem speciellt ofta . Det är ju så att tvätta är ju inte miljövänligt.

LS: Jag berättar för kunderna om hur barkbadet impregnerar, hur de ska använda och sköta mina produkter. Att hängmattorna inte ska hänga ute jämt. Att de barkade tygerna sakta förlorar i färg, som jeans ungefär.

Käsityöläinen suunnittelee tuotteen kuluttajalle, jonka intressit tuotteita kohtaan täytyisi tiedostaa. Käsityöläisen tavoitteena on valmistaa tuote, joka toimii siinä tehtävässä, johon se on tehty. Haastattelemani käsityöläiset kertoivat paljon materiaalista, kun aiheena oli *ekologisuus käsityössä*. Materiaalin valmistuksen vaiheet kiinnostivat käsityöläistä. Haluttiin selvittää materiaalin alkuperä. Materiaali tai sen värit olivat usein suunnittelun lähtökohtana.

TD: Shetlannin villaa oon käyttäny ja merinovillaa. Mutt nyt mä oon palaamassa näihin Pirkanmaan suomalaiseen villaan. Oikeastaan meillä on hyvää tavaraa Suomen villa on hyvää ja värit ja tommoset, niin ne on lähempänä meidän makua.

IS: den här är vita och oblekta, det är ekologisk garn, den är finska , finska linet, ska vi se som spunnet i Maalax och det här...sen får man ju det färgade, färdig färgade, jag brukar inte färga själv, utan jag brukar köpa färdiga färger, så det är inte ekologiskt, men det kan ofta vara som, att det är så nära som möjligt. Som till exemple bomullsgarnerna och här är etiketter, som här står, att det är miljövänligt tillverkning. Nyaste rullar, som har botten här märket, som det står bra miljö val, så det garnet använd jag gärna, så mycket som möjligt. Miljövänligt åtminstone ...och lin Så att det måste odla ekologiskt.

LS: Idéerna kan också komma från kunder, som har önskemål. En beställning kan ge impulsen att fortsätta utveckla en produkt eller variant.

Käsityön materiaali

Käsityötuotteen laatuun liittyy myös käsityöläisen suhde materiaaliin. Hänen voi sanoa kunnioittavan materiaaliaan eli hän toimii sen ehdoilla. Tekstiilin aidoimmat, omimmat ominaisuudet tulee jäädä tuotteeseen jäljelle sen työstämisen jälkeenkin. Jos materiaalin ominaisuus on esimerkiksi pehmeys, sen ominaisuutta mieluummin korostetaan kuin häivytetään. Materiaalin kunnioittamiseen liittyy myös sen oikea käyttömäärä, jo-

kainen pala materiaalista otetaan hyötykäyttöön. Säästäväisyys ja ”niukkuuden esteetikka” ovat tällöin määrääviä tekijöitä.

JW: Samoin sitten villaa tuli pikkuhiljaa, kun kertyi sitte näitä erilaisia villakeriä ja joka kehräys on aina erilainen, sä et saa eksakti samanväristä, kun sä taas sekotat seuraavan syksyn villat niin sä et saa eksakt samaa sävyä, beesiä esimerkiksi. Niitä sävyjä on pikku hiljaa kertynyt hirveän paljon. Niin täytyy kehittää pikku tuotteita, jonne nää kaikki sävyt saa sitte sekasin, ett saa joka ikisen kerän käytettyä. Käyttää sit uutta kehräyserää näihin pohjaväriin ja . Ja nää mun turkisliivit oli sitte, pienemmistä paloista täytyy kehittää sitte jotakin

NT: kaikkia harmittaa niinku pistää pois, kaikki pitäis säästää ja sitten vielä näistä kokeiluista vielä mitä mä teen niin, mä teen esimerkiksi postikortteja ja semmosia mihin paan kaikkii tilkkuja

KUVA5.

*Villan pehmeys
saa tuntua.
Brinnande hjärta -tyyny,
Anna-Lena Beckman.*

Materiaalin laatu liitetään *käsityön laatuun*. Laadun luokitukseen liitetään myös määreet kotimaisuus-ulkomaisuus. Tuotteen arvoa saadaan lisättyä tietämällä materiaalin alkuperä. Käyttämällä kotimaista raaka-ainetta tai valmista materiaalia käsityöläisen on helpompi varmistaa sen alkuperä, tuotanto-olosuhteet ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Tärkeäksi ympäristömyötävyyden selittäjäksi noussut langan alkuperä puhutti käsityöläisiä paljon. Kaikki haastatteleman käsityöläiset valmistavat tuotteita langasta ainakin osittain. Kaksi heistä tuottaa langan raaka-aineen omalla tilallaan. Kaikille käsityöläisille materiaalin alkuperä ei ollut kiinnostuksen kohteena.

NT: ..mutta yritän just tämmösiin, ett se olis luonnonmateriaalia, ett siinä lopussa vielä suurin piirtein kompostiin vois viedä. Yleensä mä yritän kans kattella semmosia mitkä kasvais täällä, ninku pellavakin on.niin,niin, suomalainen Pirkanmaan kotityö värjää näitä. Se on semmonen, mikä mun mielestä on kauhean tärkeää tietää, ett sieltä saa sel-

lasta niin värjättyä tavaraa, että siihen pystyy luottamaan ja sanomaan asiakkaille että siinä väri pitää, esimerkiksi ei mee selkä siniseksi....

KV: Se on Suomessa ja se on Vuorelman ja Finlaysonin, että kyl niitä on nyt varmaan on jotain säädöksiä, että se nyt varmaan jotenkin on...ne on niin isoja firmoja, ettei ne varmaan voi tehdä nyt kauhean väärin. Ne suomalaisen lainsäädännön puitteissa kuitenkin tuodaan. On kansainvälisiä sopimuksia lapsityövoiman käyttämisestä ja muista ympäristöasioista...Että sitä kuitenkin vain luottaa siihen! (huokaus) Ei voi yksin pelastaa tätä maailmaa!

IS: Och här är som är nord lin och det är part? av ekologiska linen, tabletter. Det finns i Maalax, de är Holma Helsingland, det är som garn som är så ekologiska lingarn, som man kan få, det är bra så länge som det åtminstone att få de här garn.

Materiaalin laatuun liittyy sen kestävyys käytössä ja sopivuus siihen käyttöön, mihin se on valmistettu. Tuotteen käyttö on huomioitava jo suunnitteluvaiheessa, jolloin valitaan sopivaa materiaalia tuotteeseen.

NT: Pellava on paljon pehmeämpi materiaali, kun juutti on sellainen karkee ja kova se on kasvikuuti kans. Ja sit se on siit hauska, että mitä useammin sen pesee, se pehmenee, mitä enemmän. Asiakas voi valita sen mukaan, jos se vain käyttää tätä ja virauttaa sen äkkiä käytön jälkeen, niin se pysyy tommosena kovana, mutta jos se haluaa pehmeän pesimen, se laittaa sen ennen ensimmäistä kertaa pesukoneeseen menemään yhden ohjelman läpi, niin siitä tulee semmonen aika pehmeä. Sit siihen on materiaaliin ainakin yksi syy miksi mä sen oon valinnu on se juutti,

JW: Ja nää on lähinnä ohuesta, hyvin ohuesta tästä kampalangasta ja ne on hameita ja oikein yksinkertaisia neuleita ja vähän enemmän eleganteja ja tota sitten näitä suoraan iholle tulevia, ihokkaita ...

KV: Että tää puuvillalanka on aika kallista ja mä mielelläni käyttäisin esimerkiksi ekopuuvillaa ja reilun kaupapuuvillaa mut nekin on aika kalliita. Ja sit värivalikoimaa ei oo ollut paljoo.....

LS: Saker som jag påpekar är väl framför allt att jag väljer material, som tråd, rep, tyger och så vidare som tål att slit på. Att det inte är fråga om engångskassar utan bruksföremål med lång hållbarhet, då tycker jag att de försvarar sitt pris.

Materiaalin alkuperä

Käsityölläiset arvottavat materiaaleja sen perusteella, onko niiden alkuperä kasvit, puu tai eläimet vai ns. tekokuidut. Luonnonmateriaaleja, joita käsityölläiset paljon käyttävät, ovat pellava, villa ja puuvilla. Luonnonmateriaali ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin ekologinen tuote, esimerkiksi puuvilla voi olla hyvinkin paljon luontoa rasittava. Tekokuituja ei pidetä soveliaina käyttää. Materiaalien tarkemmista tuotantotavoista käsityölläisen voi olla vaikea saada tietoa.

NT: ...mä oon Pirkanmaalle joskus soittanut kun joku turisti on multa kysynyt ett mistä puusta teiän paperinaru tehdään, niin eipäs tullu siihen selvyyttä.

KV: Mä olen mieleltäni niin vihreä. Mä kuulun muuten "Paraisten vihreisiin".

Se on siitä saakka, kun mä olen sitä puuvillalankaa ostanu ja käyttäny, niin mulla on aina huono omatunto. Ja mä soitin sinne Vuorelmaan ja kysyin ja yritin saada selville ett mistä tää tulee ja mä pääsin sinne saakka ett se on Finlaysonin maahantuomaa ja mä soitin Finlaysonille ja sitä kautta mä pääsin aika pitkälle ja juutuun pitkään keskusteluun jonkun myyntipäällikön kanssa ja hän toi esille just tämän ett jos se olis esim käsin poimittua niin siinä olis tämä lapsityövoimahomma..... ! Ett pitäs jotenkin mennä ite sinne ja ostaa se paikalliselta ihmiseltä ja nähdä miten se on tehty!

KUVA6.
Lampaan lämpöä,
Maud Löfstedt.

Materiaalin tuntu on käsityön tärkeä ominaisuus etenkin vaatteissa. Käsityöläinen pystyy sormenpäällään, tuntoaistillaan, erottamaan laadukkaan ja tuotteeseen sopivan materiaalin. Jokainen käsitöitä tehnyt tietää langan tai kankaan "hypistelyn" merkityksen. Mutta myös tuotteen käyttäjälle on materiaalin tunnulla käyttömukavuutta tai yksinkertaisesti miellyttävää tunnetta tuova funktio. Joskus käsityöläisen koko tekniikka perustuu käsien herkkyyttä vaatimaan työhön, kuten huovuttaminen. Lopullisen tuotteen *tuntu* voi olla myös yksi tärkeä tavoite. Asia korostuu käsityöläisellä, joka on itse tuottanut materiaalin.

JW: Mä huomaan sen etten mä pysty oikein myymään sitten jos ei oo... Mulle se *tuntu* on niin tärkeä, että se on iholla! Sen takia mun täytyy hakea ne asiakkaat, jotka maksaa sen mun hinnan, kun mä teen vähemmän! Suomenlampaan villa vaihtelee hyvin paljon. Siinä on tätä pistävää suoraa karkeeta villaa, joka on kuidun läpimitaltaan suurempaa kuin tämä hieno villa ,mitä mä nyt oon 15 vuotta jalostanut, niin se on kuidun läpimitaltaan hienompaa, se on 25 myytä , suunnilleen ja se on kiharuudeltaan per 3 cm, se on 6-9 kiharaa per 3cm vähintään ja sit se on pehmeätä, myös tämä tuntu on pehmeätä ja kiilto on

yks tärkeä, se vaikuttaa myös tähän kutittavuuteen, jos on kiiltämätön villa niin se pistelee helpommin.

...ja siin on lanoliini jäljellä ja se tuntu iholla on ihan oma!

9.2.2 Käsityön tuotannollinen kestävyys

Tekstiilialan käsityöläiset käyttävät hyvin suuressa määrin omaa fyysistä energiaa. Monesti käsitöiden tekeminen voi olla hyvinkin fyysisesti raskasta.

Käsityötekniikat, jotka ovat käytössä haastattelemillani käsityöläisillä, perustuvat pääasiassa muuhun kuin tuotetun energian käyttöön, kuten sähkön, joka tuotetaan vielä nykyisin pääasiassa uusiutumattomien luonnonvarojen avulla. Tutkimuksessa mukana olevat käsityöläiset huovuttavat, kutovat kangaspuissa, neulovat neulekoneella, ompelevat ompelukoneella ja yksi käsityöläinen kutoo laudoilla lautanauhaa. Käsityötaito on paljolti ”hyppysissä”, erilaisia käden taitoja. Käsityöläinen hyödyntää oman fysiikkansa voimavaroja. Hän käyttää myös tuntoaistiinsa kätkeytyvää taitamista ja tietämistä, hiljaista tietoa. Hiljaista tietoa sisältyy myös *esteettisen näkökyvyn* käyttämiseen, *silmän ja käden yhteistyöhön*.

KV: Mutt et tosiaan tähän ekologisuuteenhan kuuluu hyvin paljon kaikkea, koska mä olen itse se henkilö, joka sitä tekee omin käsin, pienillä välineillä, hyvin puhtaasti, mä tota, tota noin, mä annan niinku sitä mun omaa kulttuuria ja elämäni siihen tuotteeseen eli se on hyvin paljon isompi asia se ekologisuus, kuin mitä, mitä .. mä olen ajatellut noin niin kuin muuten.

IS: Det är också ekologiskt tillverkning kan man säga, så allt kan göras för hand, från vävande till sista sömnaden, så ska allt kan göras för hand och faktiskt inspirerare att göra det också ,att göra gärna. Jag tycker att det är roligt att deras streck? får det större värde.

Brandi

Suunnittelun pohjana on käsityöläisen pitkän ajan kuluessa omaksuma tapa toimia. Taustalta voi löytyä julkilausumattomia *arvoja* ja *arvostuksia* tai ne on voitu pukea omaksi ideologiaksi. Muotoilussa on mukana koko persoonallisuus. Tällainen johdonmukainen suunnittelu tai brandin luominen, vaatii monien asioiden yhdistämistä tiiviiseen pakkaukseen. Käsityöläinen on toimivan brandin luodessaan löytänyt ”oman lin-

jansa”, tunnistettavat muodot ja värit. Oman yritysfilosofian ja esimerkiksi siihen liittyvän mainonnan rakentaminen kootaan käsityötuotteiden *ytimen* ympärille.

JW: Ja toinen on tietysti se että kun sä ostat Stentorp- tuotteen, niin se on tällöinen laatumerkki sekä neuleelle että turkisliiveille ja silloin sä ostat kans tän koko filosofian.

ML: men vi hittade på någonting att vi kan sälja på sommaren också. Och dom blev de här styrbord –babord tofflor och styrbord –babord västar jag kom på att jag ville göra något för seglare och

KV: Tää on mun sellanen brandituote tää huolenhäivä!

Niitä on kauhean kiva kehittää semmosia erilaisia sarjoja! Ja tota...”Kaupunkilinnut” juu ja sit niilläkin jokaisella on oma runonsa ett mulla se on mulla tärkeetä, että mun täytyy saada tekstiä myös niihin! Se sininen sormus liittyy saaristoon mukavasti.

Runot on englanniksi, ruotsiksi ja saksaksi..... se runo tulee sitä nauhaa kutoessa tai sitten mä keksin sen siitä valmiista. Täss on nyt esim. tälle Regatalle tällöinen runo: *Kesämeren kainalossa pallopurje lepattaa, kavereita odottaa!*

LS: Hur jag planerar mina produkter – jag tror att det blir från mina egna behov rätt ofta, eller saker som jag själv ser nyttan med. Jag har inte funderat så mycket på frågan men jag vill att det jag tar fram som produkter till försäljning ska ha någon slags skärgårdsförankring.

Ekotehokkuuden tunnuslause ”vähemmästä enemmän” koskee käsityön valmistustapaa ja samalla materiaalin käyttöä. Materiaalin käyttö on yksi merkittävä tekijä arvioitaessa käsityöyrityksen kannattavuutta. Käsityöllinen tekeminen on hidasta, joten työn nopeudella ei voi markkinoilla kilpailla. Materiaalin hankinta on huomattava kustannustekijä käsityön hintaa määriteltäessä. Joten materiaalin käyttöön ja sen mahdollisimman korkeaan jalostusasteeseen kannattaa kiinnittää huomiota (esim.Suojanen 2002) Mutta miten jalostusaste määritellään? Jalostamiseen tarvittavat materiaalin siirrot paikasta toiseen on minimoitava.

ML: Att man använder hela kedjan dvs. köttet på lammet och ullen och skinnen.

JW: Ja sit kun niitä paloja, jotka on aika kalliita tota muokata kun niitä on kertynyt tarpeeksi niin sit niitä vaan täytyy kominoida ja tehdä ruudullisia liivejä tai tehdä pikkutuotteita niinku ”juppinallen” pusseja tai korvalappuja ja sitte se viimeinen on ett leikataan kaikki ne pikkupalat tota semmosiks kuteiks ja ihan matonkuteiks ja semmosiks matoiks, jotka kudon kangaspuissa. Ett niinku se idea ett kaikki täytyy käyttää!

. Niitä sävyjä on pikku hiljaa kertyny hirveän paljon. Niin täytyy kehittää pikku tuotteita, jonne nää kaikki sävyt saa sitte sekasin, ett saa joka ikisen kerän käytettyä.....

Kun on tällöistä villaa elikkä saada se esille ja *näkymään siinä hinnassa* kans esille.

9.2.3 Käsityön sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

Sosiaalisuus liittyy erityisesti nykypäivänä käsityöläisyyteen. Monet käsityöläiset ovat verkostoituneet toisten alan yrittäjien kanssa. Tavoitteena on usein markkinoinnin tehostaminen. Sosiaalisuuteen liittyy edelleen kulttuurisuus siirrettäessä taitoja tuleville sukupolville. Opeteltaessa käsityötaitoja ryhmässä myös ryhmän tuki voi olla oleellisen tärkeää tehtävästä noviisivaiheesta selviytyäkseen. Sukupolvelta toiselle periytyvä taitotiedon siirto käsityöläisyyden alueella on muuttanut muotoaan 2000-luvulle tultaessa. Käsityötaito ei ole enää elinehto, välttämätön taito elämästä selviytymiseen, eikä taidon mittari, kuten vielä noin 60 vuotta sitten. Käsityöllä on kuitenkin arvo, joka liittyy siihen inhimilliseen pääomaan, joka sidotaan käsityöhön. Kojonkoski-Rännälin mukaan *käytännöllinen järki* häviää yhteiskunnasta, koska harva tekee fyysistä työtä, käytännön toimintaa. Ihminen vieraantuu omista käytännön taidoistaan. Näen tältä osin kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden kietoutuvan paljolti toisiinsa. Ne ovat käsityöläisyydessä hyvin oleellisia kehityksen osia.

KV: Alun perin kun mä tämän firmani perustin niin mun toiminimihän on "iloinen kettu" ja se tulee siitä että mä alun perin ajattelin vaan tehdä lapsille kurseja ja tota lähtee näit tota vähän harvinaisempii tekniikoi lapsille opettamaan. mutta sit tää omien tuotteiden tekeminen tuli siihen ikään kuin lisäksi ja se lähti sitte ikään kuin paremmin käyntiin sitä kautta.

KV: Niin nää työnäytökset tietysti on kans sellasta sosiaalista ekologisuutta, että just joulumarrknoitten aikaan ja varsinkin keskiaikatapahtumassa, mähän koko aika sit kuden siellä ja ihmiset pääsee ihan suoraan kontaktiin sen tekijän kanssa. Ja se tavallaan antaa sille tuotteellekin lisäarvoa, kun se tilanne on siin samassa.

IS: Jag har vävkurser och nu för tillfälle har jag en folkdräkts vävkurs och en folkdräktsömnads kurs, vi kan tillverka hela folkdräkten, åländska folkdräkter, som olika kommuner så har jag en traditionell vävkurs här i Geta, här väver vi olika saker.....att allt kan sy för hand,... vi använder ingen symaskin. Jag hade kurser var samma elever var många åren varandra, det är faktiskt att vara sig nära med hantverk... att man vill göra, att man tycker, att det är roligt, som en hobby på samma gång: Jag tycker, att det är viktigt. Man behöver så mycket inte andra hobbies när man har hantverket. Man kan variera så mycket med olika saker man gör, så det blir aldrig långtråkig.

Yhteistyö eri sidosryhmien kesken saaristossa on erityisen tärkeää, koska käsityöläisen työ on suurimman osan työajasta yksinäistä puurtamista. Sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys ovat tällä alueella selvästi päällekkäin.

Sosiaalista kestävyyttä käsityöläisyydessä voidaan vahvistaa myös esimerkiksi työllistämällä alihankkijoita.

KV: Ett välillä must on hirveen kiva olla yksin ja erakkona ja olla niitten omien mystisten ajatusteni kanssa ja suunnitella noita. Mut sit tää on kauheen tärkeää kans, tää on kans tätä sosiaalista ekologisuutta, ett meillä on tää ryhmä (Outolintu-osuuskunta) ja saadaan kovasti toisiltamme paljon kaikkea ett tota Ryhmissä tulee niinku sillai keskusteltua niistä asioista ja voi kertoa omia mietteitään, materiaalihankintoja ja muita ja ...mitkä niinku askarruttaa ja sitte tää meiänkin porukka tosiaan, kun kaikki pyritään siihen ekologisuuteen ja ollaan hyvin saman henkisiä ja... on tosi tärkeetä!

ML: Det är roligt att man har gått ihop, Åland, Sverige och Finland. Att göra det gemensamt .. att göra det då och då samarbete. Det vi behöver.

JW: Niin tota mä oon pieni yrittäjä mä suunnittelen nää ite ja sitte käytän näitä tekijöitä. Siinä tulee kans semmonen ajatus, että koska Suomessa on niin paljo käsinkudontatraditiota, niin mä haluan käyttää sitä hyväksi kans ja siin tulee kans tää sosiaalista kestävyyttä tässä meiän yhteistyössä kutojien kanssa. Siin muodostuu kans semmonen suhde. Monelle kutojalle mun käynti on aika tärkeä ihan sosiaalisessa mielessä että he jotkut jopa sanoo, että KIITOS että he saa työtä! Että tässä pitäisi muistaa myös se käsityön sosiaalinen merkitys, joka on aika lailla suuri.

Sosiaalisuus voi liittyä myös tuotteen myynti- tai valmistustilanteeseen. Kyse on kanssakäymisestä ihmisten kanssa.

KV: Mutta kaikkein kivoin ja ekologisin on musta on se tilanne silloin, kun on se keskiaikatapahtuma ja siin on siis niinku korissa kasa nauhoja ja siitä niinku ihminen ostaa tavallaan, ei se tarvi yhtään mitään, se tulee suoraan siihen ranteeseen sidottavaksi. Se on musta semmonen hirveen miellyttävä kaupantekotilanne, semmonen että on markkinoilla ja kutoo siinä samalla ja sit siitä ostetaan siitä korista tavaraa. Ett se tulee niinku sit ihan suoraan. Se on niinku ihanne!

Kulttuurisuus on sidoksissa yksilön kautta häntä ympäröivään yhteisöön ja ympäristöön. Osa tästä ympäristöstä on luontoa. Ihminen toimii enemmän tai vähemmän yhteistyössä luonnon kanssa. Luonnonvoimat näyttävät joskus voimansa ja silloin kunnioitus niitä kohtaan herää konkreettisella tasolla. Ihminen on kuitenkin osa luontoa. Lopulta luonnon etu on myös ihmisen etu.

Käsityöläisyydessä suhteessa ihmiseen on jotain samaa kuin voidaan nähdä luonnossa suhteessa ihmiseen. Käsityöläinen käyttää omaa fyysistä energiaa hyvin suurelta osin tuotteidensa valmistamiseen. Se on aikaa vievää toimintaa, mutta hitaasti tehty kaunis jälki on myös jotain erityislaatuista. Siinä näkyy inhimillisen *käden kosketus*. Käsissä

oleva taito on myös esteettistä katseltavaa ja työ on helpon näköistä, jos taito on hankittu pitkän ajan kuluessa. Tämän koin katsellessani yhden haastattelemani käsityöläisen huovuttaessa lintua villasta syksyllä 2001.

KUVA7.
Kädet työssään.

TD: mutta se luonto ja kaikki että se kaikki, se on niin itsestään selvää, niin kuin sanoit, että kun meillä oli lampaita ja kaikki mitä siihen kuuluu koko lampaan hoito ja kaikki ja villat ja kaikki, niin että se oli niin itsestäänselvää. Ja justiin rupes kiinnostamaan, mä oon viljelly pellavaa kanssa, ihan vain kokeillu, kutonu itte kehränny pellavan ja kutonu, kaikki tommonen että ihan vain kiinnostuksesta, että miten sitä ennen tehtiin ja että onks mahdollista tehdä. Ja täältä oli aika kiva että täältä löytyi esimerkiksi pellavan käsittelyyn, tää on vanha torppa tää näin niin vintiltä löytyi kaikkia semmosia mitä ne on louskuttimia en mä tiedä mitä ne on suomeksi, kaikkia semmosia välineitä, että se on niin hirveen lähellä täällä jotenkin se vanha.

TD: Mä oon asunut täällä yli 30 vuotta. Kyllä se on ihan selvää että juuret on muualla, vaikka mä olen täysin ahvenanmaalainen, mutta että juuret on muuallakin. Että sillä tavalla mulle ei oo tärkeätä että just saaristolaisuus, vaan se on niinku luonto ja luonnonläheisyys, se merkitsee,

Käsityöläinen on sidoksissa työhönsä ja tuotteeseensa. Käsityöntekijä, joka hallitsee työn eri vaiheet automaationa, luo vähitellen työhönsä oman muotokielen, tyylin. Ulkopuolinen pystyy tunnistamaan työn kyseisen henkilön tekemäksi esimerkiksi muotojen tai värien perusteella.

A-LB: Så att jag kan inte säga att mina saker på nånstans speciellt åländska utseende , det är min design, jag åker och bor i Åland men det finns ingen så att ska säga åländska ylletröjor.....Men det finns så väldigt... inga så man ska säga rena traditionella åländska

textilier..... Det innebär också, att man har väldigt mycket kulturella kvistar och man har gift sig med...kvinnor

TD: ... että meillä on omia juttuja täällä ja sitten muistin nää Ahvenanmaan puumerkit. Meillä on yksi kirja ahvenanmaalaisista puumerkeistä ja sieltähän se sitten löyty. Hyvin koristeellinen ja hyvä pinta tulee näistä! Varsinkin täällä Ahvenanmaalla kun tuntee kaikki talot ja sitten siitä kirjasta kun lukee niin tota miten nää puumerkit on, Hirveen mielenkiintoista!

IS: det kan vara ju ganska viktigt nog att när du är uppvuxen på Åland att du ligger i traditionenoch tidigare inspirerade de finska..... vi bodde i Borgå Det nu är ju grunden till att är åländsk och... naturen, som jag blir inspirerande av.

Tällainen tunnistaminen on mahdollista myös kokonaisen *kulttuurin* tai maan tuotteiden suhteen. Kulttuuriin on aikojen kuluessa jäänyt jäljelle piirteitä ja ominaisuuksia, jotka on hyväksytty sen *kulttuurin arvojen* mukaisiksi. Käsityötuote voi myös heijastella tällaista *arvomaailmaa*, joka on alan ammattilaisten käsissä muotoutunut nykyiseen muotoonsa.

TD: Suomalainen on suoraviivaisempaa ja karumpaa ja selvempää, he (ruotsalaiset) ovat varmaan saaneet enemmän Euroopasta vaikutteita, joten siellä on kukkaa ja kromeluuria. Ja sitten taas norjalainen muistuttaa enemmän suomalaista, se on sitten taas jämerämpää ja suoraviivasempaa ja semmosta. Mutta että just Ahvenanmaan käsityöissä näkyy just ne vaikutteet jotka on merenkulun mukana tulleet Ruotsista ja sitten pitkiltä matkoilta merimiehet tuoneet koriste-esineitä ja vaatteita ja jotka on varmasti vaikuttaneet. siinä on pieni kulttuuriero, en tiedä mikä se on.....Näkyyhän se sisustuksessa Suomen ja Ruotsin ero, vaatteissa, vaate.....kyl se on, en mä tiedä miten sen voi selittää, kyllä siinä on eroa. Ja Ahvenanmaa on siinä välissä. Onhan täällä valtavasti mantereelta tänne muuttaneita ja Ruotsista tänne muuttaneita, että tää on sellanen väli-maa. Kyllä mä sanon että maku ja se on kulttuuriero!

KUVA8.
Puumerkit.
Tiina Dahlman.

KV: Mutt kyll esim tuo "formare" kun me niitten ranskalaisten ja portugalilaisten kans keran oltiin yhres kokouksessa ja he näytti siellä tuotteitaan, niin onhan sekin niinku aivan erilaista se, se on semmosta niinku kauhean krumeluurista ja tämmöstä rönsyilevää, ett meill on enemmän just tota niinku tämmönen niinku yksinkertainen, tai mulla ainakin semmonen yksinkertainen ja tota ei niin kauhean monivärinenkään välttämättä. Ett varmaan enemmän japanilainen, joku tämmönen kulttuuri vois olla sit semmosta , vähän suomalaisen kulttuurin kanssa yhteneväistä.

ML: Det är viktigt ju tyckt jag för hantverk att de inte blir för mycket konstgjorda saker.

LS: Hantverk är bättre än industrivaror – handgjorda ting blir med individuella. Sällan blir två föremål riktigt lika. Sen gillar jag att mina saker är långlivade, de går att reparera och laga.

Kansainvälisyys on saaristolaisen arkea. Käsityöläisyyden voi sanoa jopa perustuvan turismin varaan saaristossa. Myös eri projektien muodossa toimiva yhteistyö lisää kanssakäymistä eri kulttuurien kesken.

JW: Ja sit mä käyn Saksassa ja Ranskassa ja Ruotsissa myymässä. Siellä on pientä jälleenmyyntiä. Ja saksalaiset nimenomaan on kestäväen kehityksen, tämän ekologian kovasti valveutuneita ja ne kysyy. Ne on hyviä asiakkaita, ne on vaativia eikä tee mitään spontaaniostoja. Ne aloittaa että "Wie ist es?" Eikä kysy mitä se maksaa."World trade centerin" jälkeen niin tämmöset alueet, jotka on kaukana ja missä on varmempaa olla..... turistit hakevat tämmösiin paikkoihin, nyt pitäis todella turismia koittaa lisätä.....

Saaristo ja saaristolaisuus

Suunnittelun lähtökohtana on monelle käsityöläiselle *saariston luonto*. Saariston kulttuurimaisemaa ja luontoa hallitsee meri. Sen voimakkuus ja mahtavuus vaikuttaa myös käsityön suunnittelussa. Meren kuvaaminen tai sen käyttäminen idealähteenä voi olla kangaspuissa kankaan pintastruktuurin aihe tai tuotteen nimi.

IS: Naturen inspirerar till färgsättning i mina vävar. Jag ger ofta väven ett namn från naturen t.ex. "Björken", "Skogsmyr", "Norrhavet", "Topas", "Ametist", "Solglitter",m.m.

NT: paikallisessa sanomalehdessä juttu tosta kelirikosta ja siinä samassa jutussa oli kaikkien näitten jäättyoppien nimiä ja niillä oli niin hauskoja nimiä, etten mä oo ikinä kuulut, kaikenmaailman kohvajäätä ja tämmösii näin niin se niinku jäi tonne ja mä leikkasin sen jutun talteen sitte ja rupesin miettimään ett tossa se on, mä teen semmosen kelirikko-sarjan ja siinä mä tein niin päin ett siihen tuli luonnon pellavan värinen loimi ja mä kudoin sen valkosella pellavalla ja raidotin sen eri lailla niinku sillai, että siitä tuli niitä eri jäättyyppejä ikään kuin, että joskus se voi lähteä jostain tällaisesta kiinnostavasta jutusta.

Ns. luonnonväriset neulelangat ovat jollekin käsityöläiselle ehdoton edellytys oman filosofian kannalta. Toinen käsityöläinen ja villan tuottaja voi pitää tärkeänä värjätä itse villat ja tehdä se mahdollisimman vähän luontoa saastuttaen.

KUVA9.
Höst tröja
Anna-Lena Beckman.

A-LB: De kräver endast ättika för att binda till fibern och med rätt dosering binds all färg till fibern så det man släpper ut i asvlpoppet är vatten med lite ättika i. De flesta andra färger kräver betydligt mycket mera kemikalier för att fästa vid fibern.

TD: näa värjäysjutut ja tommostet, niin eihän näa kasvivärjäykset , kyllähän nekin on myrkkyjä mitä niissä käytetään, että se on ihan huuhaata luulla että nehän on niitä puhtaita. Niitähän käsitellään näillä kaikilla aineilla.....Ei saa mennä tyhmyyteen asti.

LS: Jag började barka av ren nyfikenhet. Jag har hållit på en hel del med växtfärgning av ullgarn och på sätt och vis liknar det ju vartannat. Skillnaden är att vid barkning efterstavar man hög halt av garvsyra i färgbadet, och det tål inte ullfibern. Så bark är oftast inte särskilt gynnsamt att färga ullgarn med. Sedan gillar jag färgskalan som barkbaden ger, brunt, grått och jordnära färger. Och så luktar allt så fantastiskt gott. Den kokande barken doftar härligt!

Luonnon merkitys saaristolaiskäsityöläisen elämässä ja toiminnassa ilmaistaan eri tavoilla.

A-LB: Vi ska säga, att samspel med naturen är viktigt för mig.

ML: Att man använder hela kedjan dvs. köttet på lammet och ullen och skinnen. Får är en ö i två år, en annan ö på två år.....Det har hållit att bli friska, det är viktigt att hålla naturen med liv !!

KV: Ja sit tuo kans ett mä noiss omis tuotteissani, varsinkin täs saaristolaissarjas, mä kerron luonnosta, mä kerron saaristosta ja mä saan mahdollisesti jonkun ihmisen innostumaan sitte itte käymään esimerkiksi siellä Seilin saarella katsomaan näit kasveja, näit harvinaisia kasveja ja muuta, ett sekin on tavallaan semmosta, niinku suhde luontoon on siinä semmonen mikä on tärkeä.

TD: Se on itsensä toteuttamista. Se on pakkomielle! Ei mulla muuta vastausta oo, kuin että se on aina kiinnostanu. Käsityö, ne kuuluu jotenkin luontoon kanssa ja luonto on aina kiinnostanu!

Sen, mikä jää käsityöläiseltä saaristolaisuudesta kertomatta, kertoo käsityötuote.

KUVA10.
Sjösjäck
Lena Svenonius.

”Merimiessäkkiin on saatu taltioitua menneisyyden kaipuuta ja nykyajan esteettisyyttä.

KUVA11.
Styrbord – babord –västar
Maud Löfstedt.

”Tunnusomaisten värien avulla rinnastus mereen ja laivoihin. Kaukana, mutta kuitenkin kotona lämpimän lampaan turkin ansiosta.”

KUVA12.
Vandring
Vihkiryijy,
Anita Österberg

”Työ, jossa tutkiva ote saariston maisemaan. Tulos, jota ei-saaristolaisen voisi olla vaikea tavoittaa.”

10 MITÄ SAARISTON KÄSITYÖN TAAKSE KÄTKKEYTYY?

Ahposen (2001) mukaan kulttuurin arvot toteutetaan toimimalla. Saaristossa peräänantamaton käsityöläinen on kahden suunnan puristuksessa. Elannon hankkiminen käsityöstä on työlästä, taloudellinen kannattavuus on vaakalaudalla. Toisaalta artefaktin, käsityön, sisältämä kulttuurinen viesti *taistelee aikaa vastaan*. Saaristolaisuudessa käsityöläisyys kuuluu yhtenä osana kulttuuriin, jota on siirretty sukupolvelta toiselle arkiaskareiden lomassa. Käsityötradition siirtäminen kuuluukin Bringéuksen (1981) mu-

kaan aikadimensioon. Saaristoon ovat levinneet monet kauempaakin tulleet käsityöt merenkävijöiden mukana *vesileivän tavoin, aaltojen mukana*. Käsityössä pystyy ilmentämään tiiviissä paketissa saaristolaisuuden olemusta ja arvoja.

Käsityö kulttuurin viestittäjänä

Luonnon armoilla ollessa, tuulen tuivertaessa on mukava pukea päälleen lämpimästä villalangasta tiiviiksi kudottu villapaita, kuten Tiina Dahlmannin kutoma Kap Horn-neulepusero. Villapaidan valmistusidea on Margit Holmbergin ja toteutuksessa on ollut mukana myös Jouni Lahdenperä. Samanlainen villapaita tehtiin aikoinaan myös kapteeni August Eriksonille 1900-luvun alussa. Villapaitaa piti myös hänen poikansa kapteeni Sven Erikson suojana viimoja vastaan *Herzogin Cecilie*-purjelaivalla. Villapaita on nähtävillä Ahvenanmaan merenkulkumuseossa.

Villapaidan valmistuksessa toteutuu käsityöläisten yhteistyö ja paikallisen kulttuurin yhdistäminen yhteen artefaktiin, jonka avulla viesti saaristolaiskulttuurista pystytään välittämään saaristoon matkaavalle toisen kulttuurin edustajalle. Konkreettisen esineen viesti on hyvin läheisessä muodossa käyttäjälleen päälle puettuna. (Herzogin Cecilie; Dahlman 2002)

Suojanen painottaa kulttuurisen kestävyuden osuutta yhtenä kestäväen kehityksen osa-alueena. Kunkin alueen ominta osaamista tulisi kehittää. Saariston käsityöläisiä haastattellessani moni käsityöläinen totesi, ettei alueelta löydy paljoakaan perinteisiä käsityömenetelmiä tai malleja (Beckman 2002; Dahlman 2002; Tuomisto 2001; Weymarn 2002) Tekstiiliesineet on kulutettu loppuun. Toisaalta esille tuli alueen elinkeinoihin kuuluvan merenkulun vaikutus mallien suureen vaihtuvuuteen (Dahlman 2002; Beckman 2002) . Uusia vaikutteita tuli laivojen mukana Ruotsista ja kauempaakin Euroopan ulkopuolelta. Käsityöläisten kertomuksissa suvun naisten antama esimerkki käsityöissä oli kuitenkin pohjana monen käsityöläisyydelle (Dahlman 2002, Beckman2002, Snelman2002, Österberg 2001, Svenonius 2002). Käsityötaito opittiin elämällä samassa taloudessa käsityön tekijöiden kanssa. Merkille pantavaa oli se, että lapsuuden ympäristössä tapahtuva tekeminen koettiin vaikuttimena myöhemmin valitulle käsityöläisyydelle, vaikkei varsinaisesti itse olisi opetellut käsityöiden tekemistä lapsuudessaan.

Arvot käsityöläisyyden voimavarana

Luonto on saaristossa kaikkialla läsnä oleva ja hallitseva. Luonnon herruus on tunnistettu ja tunnustettu. Se on vaativa, mutta myös inspiraation lähde. Ihmiselle jää oma vapautensa ja oma alueensa jolla toimia. Turusen (1992) mukaan ihmisen vapaus perustuu siihen, kuinka hyvin hän on sisäistänyt arvot ja kuinka päättäväisesti jaksaa suuntautua niihin. Uusitalo (1998) muotoilee käsityöläisyyden *voimakkaiden henkilökohtaisten motiivien alueeksi*, jolla kannattaa panostaa yhteistyöverkostojen luomiseen.

Käsityöläinen tarvitsee arvopohjaa myös rakentaessaan yrityksensä tai tuotteidensa imagoa, brandia. Ruohomäki (2000) painottaa brandin luomisen tärkeyttä pienenkin yrityksen jatkuvuuden kannalta. Tuotteilla on tällöin punainen lanka, jonka mukaan toimitaan. Toisaalta brandi on yritykselle myös akilleen kantapää, se heikoin lenkki, jonka pettäminen on vaarallista. Käsityöläinen pienessä yrityksessä on mukana koko persoonalla. Hänen maailmankatsomuksensa joutuu puntariin. Voidaan palata ns. platonisten arvojen äärelle, kauneus, totuus ja hyvyys. Miten käsityö edistää ihmisen hyvinvointia? Käsityöläisyyden valintakriteereissä painottuivat monet omaan hyvinvointiin liittyvät seikat, kuten työn vapaus ja koko perheen hyvinvointi. Käsityöläisyys ei ole ensimmäinen ammatti yhdelläkään haastattelemistani käsityöläisistä. Useampi sen sijaan mainitsi, että oli päättänyt lopulta tehdä *juuri sitä mitä on aina halunnut*.

Käsityötuotetta, artefaktia, arvioitaessa voidaan analysoida niitä arvoja, joita tekijä pitää tärkeinä. Miksi tuote on valmistettu? Ulkopuolinen asiantuntija joutuu tekemään monta päättelyketjua löytääkseen vastauksen kysymykseen. Papanekin (1975) mukaan useimmiten muotoilijat, uusien tuotteiden suunnittelijat ja valmistajat, kiinnittävät aivan liian vähän huomiota eettisiin seikkoihin työssään. Yhteiskunnalliset asiat eivät kiinnosta. Kuluttaja odottaa uusia tuotteita, se riittää. Luonnon ja kestävän kehityksen vaateita ei haluta käytännössä noudattaa, vaikka oma asenne on ympäristömyönteinen. Koulutuksen avulla on helppo saada pinnallinen tieto siitä mitä kestävä kehitys tarkoittaa teoriassa. Asian sisäistäminen käytännön toimiin ei kuitenkaan toimi ilman yksilön omien arvojen perinpohjaista tarkastelua. Riittääkö silloin asuminen saaristossa ja sen

lisäksi ammattitaito käsityöissä? Käsityöt eivät rasita luontoa huomattavassa määrin valmistustekniikan puitteissa. Käsityöllisten menetelmien analysointi tuo lisävalaistusta asiaan; tekniikkana voi olla käsin neulan ja puikkojen avulla ompelu tai neulominen, mutta myös erilaisten sähköisten työvälineiden avulla tapahtuva valmistus. Vieraan energian käyttö rasittaa luontoa. Laskemiseen on kehitetty erilaisia mittareita, joista MIPS (Material Input Per Service -unit) on yksi. Se kuvaa ”ekologisen selkärepun” eli luonnonvarojen kokonaiskulutuksen ja aikaansaadun hyödyn suhdetta (Schmidt-Bleek 2000, 14)

Käsityöläisyys – elinkeino vai ideologia

Saariston käsityöläisten valmistustekniikoissa yhdeksi kriittiseksi tekijäksi nousi värjäys. Lankojen, villojen ja turkiksien värjäys onnistuu käsityönäkin, mutta mitkä seikat vaikuttavat tekniikan valintaan. Kotona värjäten pystyy valmistamaan uniikkeja tuotteita eikä välttämättä tarvita paljon kemikaaleja. Värjäyksen jätevesien käsittelyyn on kehitettävä asianmukaiset menetelmät. Tehdasvärjätyt langat ovat turvallisia käyttää ja todennäköisesti Suomessa tehtaiden jätevesien käsittely on hoidettu lain vaatimalla tavalla. Kokonaisuuden hahmottaminen luonnon kestävyyden kannalta on kuitenkin äärimmäisen vaikeaa. Myös käsityöläinen pystyy nykyisen tietämyksen valossa toimimaan vain ympäristömyötäiseen suuntaan. Tavoitteena ei voi olla nyky-yhteiskunnassa ympäristöä saastuttamaton tuote. Itse päämäärä, ekologinen kestävyys, on kaukana *horison-tissa*.

Taloudellisen kestävyuden alueelle 2000-luvun käsityöläinen joutuu panostamaan omaa energiaansa eniten. Kannattavuutta joutuu miettimään työn kaikissa vaiheissa. Kestävän kehityksen kontekstissa käsityöntekijä suunnittelee tuotteen koko sen elinkaaren huomioon ottaen. Kuluttaja on mukana alusta lähtien. Käsityöläisellä on vaativa tehtävä arvottaa materiaali ja sen alkuperä, tekotapa ja huolto käytön aikana eli asiantuntijuutta joudutaan vaatimaan joka portaalta. Yhtälö tuntuu osittain ratkaisemattomalta. Arvot punnitaan talouden paineissa. Kaiken työn vaatiman tiedon ja taidon puristuksesta huolimatta käsityöläiset painottavat kuitenkin laadun tärkeyttä.

Ekologisen käsityön määrittämisen vaikeus ja ristiriitaisuus on tullut ilmi tutkimuksessani. Ekologisuus koskettaa hyvin erilaisia elämän alueita. Käsityö on henkinen ja aineellinen tuotos yhtä aikaa. Työn pitäisi perustua aineellisille arvoille, mutta pystyä kilpailemaan myös muiden hyödykkeiden tavoin markkinoilla. Weymarn toteaa asian oman ideologiansa sanoilla: *Ett sä ostar tätä maisemanhoitoo, sä ostar saariston elävöittämistä, sä ostar käsityötä ja sä ostar luonnonmukaisuutta, sä ostar eettistä lampankasvatusta.*

Käsityöläinen tekee työtään koko persoonallaan luoden ja valmistuen tuotteita käyttämällä arvonsa, taitonsa ja tietonsa rakennusaineena. Vuorinen kiteyttää käsityöläisyytensä ja ekologisuuden suhteen pariin lauseeseen. *Mä annan sitä mun omaa kulttuuria ja elämäni siihen tuotteeseen. Ettei se oo ainoastaan se raaka-aine, vaan se on myös minä.*

Saaristossa luonnon rytmi liittyy käsityöläisyyteen kuten kaikkien sen asukkaiden elämään. Käsityöläisellä voi olla ammattinsa puitteissa tai sen ansiosta motiivi huomioida luonto ja sen edut muita selvemmin. *Jag söker annars också att leva här så att vi skonar naturen* (Snelman 2002). *Det går inte att odla om man inte följer naturens villkor* (Beckman 2002).

Luonnon ja ihmisen luoman kulttuurin suhde voidaan nähdä hyvin monella tavalla. Kestävän kehityksen osina kulttuurinen ja sosiaalinen kestävyys sekoittuvat myös toisiinsa pyrkiessään kohti täydellisyyttä, ekologista kestävyttä. *Det är viktigt att hålla naturen med liv!* (Löfstedt 2002) *Käsityöt, ne kuuluu jotenkin luontoon kanssa ja luonto on aina kiinnostanut!* (Dahlman 2002) Svenonius viittaa kulttuurissa eri aikoina tapahtuvista yllättävistäkin muutoksista kertomuksessaan tradition siirtymisestä sukupolvelta toiselle. *Mormor tillverkade bruksföremål för det egna hemmet. Under hennes liv var det kunskaper som blev mindre värdefulla allt eftersom det blev mer modernt att köpa tyg, mattor, vantar och allt annat. Mormor gav mig nog mest en självklar känsla av man kan göra vackra och användbara saker om man vill.*

Ihmisen, käsityöläisen, kokemus saaristosta voi välittyä artefaktin kautta. Käsityössä elää ne arvot, jotka tekijä on halunnut siihen sisällyttää. Ihmisen aistit eri kanavia myöten vastaanottavat viestin. *Mulla on se tunne, että mä tapan sen tunnun jos mä teen koneneuleen. Tää rajoittaa mun toimintaa, mä haluan myydä käsinkudottuja!* (Weymarn 2002) *Enempi niillä(turistit) on kuitenkin se, ett ne haluaa tietää mikä on suomalainen, poppana on semmonen, mikä on musta ihan hauska taas myydä suomalaisena... se on sellanen mitä hypistellään ja häpistellään ja viedään kotiin.* (Tuomisto 2001)

10.1 Kesämeren kainalossa pallopurje lepattaa, kavereita odottaa! (Vuorinen 2002)

Koulutus nousi tärkeäksi tekijäksi ekologisuuden yhdistämisessä käsityöläisyyteen. Se oli monelle saariston käsityöläiselle ammattikoulutuksen hankkimista. Perustietämyksen ja käytännön työskentelyn avulla edettiin kohti syvällisempiä tietoja ja taitoja. Käsityöalan koulutuksen avulla oppi tietämään, mitkä asiat omalla alalla liitettiin ekologisuuteen eli lähinnä ympäristömyötäisiin materiaaleihin ja työtapoihin. Se oli tietoa, joka annettiin ainakin osittain valmiina.

Taitojen ja tietojen lisäksi omat arvot ovat aina osana toimintaa, joka pyrkii kohti ekologista kestävyyttä. Arvoja ei voi kuitenkaan antaa valmiina. Ne näkyvät yksilön toiminnan tuloksissa. Yksilö saa vaikutteita arvojensa pohjaksi ympäröivästä kulttuurista kasvatuksen ja osittain koulutuksenkin kautta. Arvojen omaksuminen on pitkä prosessi. Arvot ovat sidoksissa inhimillisyyteen ja ihmisyyteen ja sitä kautta luontoon ja ympäröivään maailmaan, jossa elämme. Tutkimukseni haastateltavat tuovat esille ihmisen hyvinvoinnin, mitä he myös käsityöläisyydellä tavoittelevat. Käsityöläisyyden ja asumisen saaristossa, harvaan asutulla seudulla luonnon haasteiden asettaessa omat rajansa, haastatteleman käsityöläiset yhdistävät jopa itsestänselvyytenä elannon hankkimisen vuoksi.

Taloudellista ja tuotannollista kestävyyttä paremmin toteutuivat kulttuurinen ja sosiaalinen kestävyys. Kestävän kehityksen tavoitetila ekologinen kestävyys edellyttää kuitenkin

kin kaikkiin osatekijöihin panostamista. Koulutuksen avulla saaristossa pyrittiin vahvistamaan taloudellista ja tuotannollista kestävyttä. Yhteistyö eri saaristoalueiden tuottajien kesken edistää taloudellisesti kestävää kehitystä. Koulutuksen avulla käsityöläiset saivat myös välineitä käsitteellistää käsityön ja käsityöläisyyden pyrkimyksiä kohti ekologista kestävyttä. Tutkimukseni mukaan on tärkeää, ettei luonnon ja ihmisen etuja aseteta vastakkain puhuttaessa ekologisuudesta käsityössä. Ihminen tarvitsee luontoa elääkseen, elantonsa hankkimiseen, mutta myös luonto tarvitsee ihmistä. Saaristo tarvitsee hoitajaa, että se pysyisi elävänä. Toiminnan laatuun tulee panostaa.

Tutkin käsityöläisenä käsityöläisyyttä ja ekologisuuden ilmenemistä siinä. Oma käsityöläisyyteni auttoi ymmärtämään käsityöläisen puhetta käsityöläisyydestä yleensä ja hänen tuotteistaan. Ihmisen toiminnan ymmärtäminen, kun tuntee olosuhteet, joissa hän toimii, voi edesauttaa mutta myös haitata tutkimusta. Ammatin tunteminen sen vahvuuksineen ja heikkouksineen auttaa pääsemään syvemmälle asiaan. Vaarana on yrittää ymmärtää ”liikaa”.

Saaristo käsityön kontekstina kiehtoi minulle vieraana ympäristönä. Mielenkiintoni kohdistui syrjäisen saaristoalueen vaikutukseen käsityöläisyyteen ja käsitöihin ja siihen miten ekologisuus toteutuu toiminnassa ja tuotteissa. Kiinnostukseni kohdistui saaristoalaisten, suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin ”välimaastossa” elävien ihmisten, tapaan tehdä käsityötuotteita. Mitä osaa heidän puheessaan ja töissään näyttelee ekologisuuden vaatimus tai mahdollisuus? Saaristoalueilla, joissa haastatteleman käsityöläiset asuvat, on jonkin verran eroja. Parainen ja Hiittinen ovat mantereen läheisyydessä. Ahvenanmaa on oma alueensa suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin ”keskellä”, ruotsinkielisenä muttei ”ruotsalaisena”. Björkö ja Tjockö, joissa kävin haastattelemassa käsityöläisiä, kuuluvat Tukholman alueen saaristoon ja ovat selvästi ruotsalaisia kulttuuriltaan.

Suomalainen käsityöläinen liitti ekologisuuteen taloudelliset tuotantotavat, kuten materiaalikäytön ja yleensä ”nuukuuden” välttämättömyyden useammin kuin ruotsalainen käsityöläinen. Ahvenanmaalaiselle käsityöläisyys oli ”itsestäänselvä” valinta muun toimeentulon ohessa. Ruotsalaiselle käsityöläisyys oli ”leivänlisä”, muttei niinkään ta-

loudellinen pakko. Ahvenanmaalaiset ja sisäsaariston käsityöläiset (Parainen ja Hiittinen) pitivät koulutuksen osuutta ekologisuudessa hyvin tärkeänä ottaen sen usein esille puheessaan. Kaikki haastattelemi käsityöläiset olivat kuitenkin mukana saaristoyhteistyössä, koulutuksessa tai yhteisissä myyntitapahtumissa, joita alueella järjestetään.

Kestävää kehitystä käsittelevän kirjallisuuden määrä on suuri. Myös monet käsityötieteen asiantuntijat ja opiskelijat ovat tutkineet ekologisuuden ilmenemistä käsityötieteen eri osa-alueilla. Esille nousi ongelma: ”ekologisuudesta puhuminen”. Monitahoinen ongelmakenttä tuo mukanaan käsitteiden kirjon, mikä vaikeuttaa asian käsittelyä. Koulutus eri muodoissaan osoittautui toimivaksi ratkaisuksi saaristossa ekologisuuteen liittyvien asioiden sisäistämiseksi osaksi omaa toimintaa.

Ekologisuuden käsitteleminen osana käsityöläisyyttä on hyvin henkilökohtainen asia. Tuloksia ei voi yleistää. Mielenkiintoni kohdistui käsityöläisten tapaan puhua ekologisuudesta ja kestävään kehitykseen liittyvistä asioista. Käsityöläisen voi olla vaikea puhua käsityön ekologisuudesta, koska on kyse omista arvoista ja toisaalta toimeentulosta. Toimeentuloon voi liittyä arkaluontoisia asioita jopa liikesalaisuuksia. Ekologisuus voi olla tuotteiden kantava idea ja vahvuus, mutta se on helposti myös heikko kohta, *akilleen kantapää*. Käsityöläisen täytyy olla varma tutkijan tarkoituksesta. Kilpailu alalla on käsityöläisyyden inhimillisestä luonteesta huolimatta kovaa, joten kerättyä taitotietoa ei haluta ilmaiseksi luovuttaa toisten käyttöön. Ekologisuutta jollakin osa-alueella painottaessaan käsityöläinen voi näin vahvistaa omaa brandiaan. Se, miten paljon on kyse vain mielikuvista, jää tutkijan ”ymmärtämisen” varaan. Jos käsityöläinen haluaa tehdä tutkimuksen avulla ”mainoskampanjan”, hänellä on siihen mahdollisuus ja oikeus. Tutkijan asiantuntemus ratkaisee lopulliset valinnat tutkimuksen suhteen. Käsityöläisyys on elinkeino, joten mahdollisuudet menestyä tyhjillä lupauksilla ekologisuuden suhteen ovat olemattomat. Minulla tutkijana ei ole oikeutta olettaa, että käsityöläinen salaa joitakin asioita, kun on kyse luonnon etujen huomioimisesta. Tutkijaksi asian suhteen on kunkin arvoihin sidottua toimintaa. Esimerkiksi *käsityöläinen* ei halua puhua tutkimuksessa brandinsä ympärille rakennettujen ”ekologisten ydintuotteiden” lisäksi tekemistään myyntiä lisäävistä ”brandittömistä” tuotteista.

Mielestäni tutkijana käsityöläinen toimii eettisesti oikein, koska on kyse hänen toimeentulostaan. Hänen tavoitteensa voi silti olla toimiminen mahdollisimman ekologisesti. Käsityöläinen myy tuotteitaan markkinoilla, joiden ehdoilla myös hänen täytyy osittain toimia. Elannon hankkiminen markkinoiden ehdoilla ei aina onnistu omien arvojen mukaisesti, koska globaali markkinatalous estää sen. Onko ekologisuus välineellistetty käsityössä? Arvot ja välineet menevät helposti sekaisin.

Kurkottaminen ekologiseen kestävyYTEEN tapahtuu prosessinomaisesti samoin kuin käsityöläisyyteen kasvaminen on osa ihmisen omaa kasvuprosessia. Vastassa on kuitenkin useimmiten taloudelliset faktat. Käsityö kohtaa samat ongelmat pienoiskoossa kuin globaali talous maailmanlaajuisina. Käsityöläisen tapa tehdä tuotteita ei ole tehokasta tehokkaan informaatioyhteiskunnan kannalta katsottuna. Kestävä kehitys suuntaa katseen aina tulevaisuuteen, vaikkakin ottaen oppia menneisyydestä. Tietoyhteiskunta ei ole kuitenkaan ainut malli tulevaisuuden maailmalle. Käsityön ja ekologisuuden määrittäminen uudelleen voi olla tarpeen jo huomenna.

Kestävä kehitys on enemmän henkistä kehitystä kuin aineellista kehitystä. Se on enemmän aikaan liittyvää kuin paikkaan. Se on kuitenkin näitä kaikkia. Käsityö on tavaroiden tuottamista maailmaan, jossa on jo tarpeeksi tavaroita. Ennen kuin kannatta lähteä valmistamaan uutta tavaraa, on mietittävä hyvin tarkkaan *miksi sitä tarvitaan*. Ajattelutyö vaatii aikaa, kiireetöntä aikaa. Palataan *perimmäisten totuuksien* äärelle: totuus, hyvyys, kauneus.

LÄHTEET

- Ahponen, P. 2001. Kulttuurin pesäpaikka. Yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuri-teoriaan. Helsinki: WSOY
- Airaksinen, T. 1994. Arvojen yhteiskunta. Erään taistelun kuvaus. Helsinki: WSOY.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3.uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, P. 1993. Käsitteiden ja muotoilun teoreettiset perusteet. Helsinki: WSOY
- Anttila, P. 2000. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Hamina: Akatiimi.
- Bright, C. 2000. Ympäristöyllätysten ennakointi. Teoksessa Brown, L. (toim.) Maailman tila 2000. Helsinki: Gaudeamus, 33–50.
- Bringéus, N-A. 1981. Människan som kulturvarelse. Lund: Liber Läromedel.
- Brown, L.R. 2000. 2000-luvun alkuasemat. Teoksessa Brown, L. (toim.) Maailman tila 2000. Helsinki: Gaudeamus, 13–32.
- Cardberg, C. J. 1987. Åbolands historia. I Boken: Torvalds, O. M.fl. : Boken om Åboland. Borgå: WSOY, 30–53.
- De Cuéllar J. P. 1998. Moninaisuus luovuutemme lähteenä. Kulttuurin ja kehityksen maailmankomission raportti. Helsinki: Otava
- Eskola, J.& Suoranta, J. 1998. Johdatus laadullisen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

- French, H. 2000. Ekologinen globalisaatio. Teoksessa Starke, L. (toim.) Maailman tila 2000. Helsinki: Gaudeamus, 208–228.
- Hakala, J. T. 1996. Opinnäyte ja sen ohjaaminen. Johdatus tutkimusprosessin hallintaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, J. T. 2001. Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltonen, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS - kustannus, 10–23.
- Halkka, A. 1994. Kotimaan luonto-opas. Porvoo: WSOY.
- Hallikainen, S. 1996. Saaristolaisuudesta. Teoksessa Lehtimaa, R. & Nurminen, H. 1996. Saaristolaisen käsikirja. Saaristokulttuuriprojekti. Velkua ja Merimasku, 15–23.
- Hantverk från skärgården. 2000. Pohjoismaiden ministerineuvoston saaristoyhteistyö. Helsinki.
- Heikkinen, K. 1997. Käsityöt naisten arjessa. Helsinki: Akatiimi.
<http://www.aland.fi/virtual/finsk/frame.html> 15.4.2003.
http://www.skargardssmak.com/default_sve.asp 15.4.2003.
<http://www.vyh.fi/poltavo/keke/tiiviste.pdf> 15.4.2003.
- Jaakkola, H. 1993. Saariston käsityöperinne. Taito-lehti 3/93, 12–13.
- Jokinen, P. & Järvikoski, T. 2001. Ympäristösosiologian ja ympäristöpolitiikan perusteita. Teoksessa Gustafsson (toim.) Ympäristösuojelu ja yhteiskunta. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:59, 45–98.
- Jönsson, B. 1999. 10 ajatusta ajasta. Helsinki: Tammi.
- Karlin, A. & Valta, M. 1982. Saaristomeri – luonto ja ihminen. Skärgårdshavet – naturen och människan. Helsinki: Otava.
- Kettunen, I. 2001. Muodon palapeli. Helsinki: WSOY.
- Klein, N. 2001. No logo. Tähtäimessä brändivaltiaat. Helsinki: WSOY.
- Koski, J. T. 2001. Luova hierre. Helsinki: Gummerrus.
- Kyrö, P. 1999. Yrittäjäyys, talous ja kestävä kehitys. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Julkaisuja n:o 119/1999.
- Kälviäinen, M. 1996. Esteettisiä käyttötuotteita ja henkisiä materiaaliteoksia: hyvän tuotteen ammatillinen määrittely taidekäsityössä 1980-luvun Suomessa. Kuopion käsi- ja taideteollisuusakatemia. Taitemia 4.

- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.
- Lillrank, P. 1990. Laatumaa. Johdatus Japanin talouselämään laatujohtamisen näkökulmasta. Helsinki: Gaudeamus.
- Lindgren, L. 2000. Saariston laitumet. Metsähallitus. Helsinki: Edita.
- Linnanen, L., Markkanen, E. & Ilmola, L. 1997. Ympäristöosaaminen. Kestävän kehityksen haaste yritysjohdolle. Otaniemi Consulting Group.
- Littrell, M.A., Baizerman, S., Kean, R., Gahring, S., Niemeyer, S., Reilly, R. & Stout, J.A. 1994. Souvenirs and Tourism Styles. Journal of Travel Research. Vsk.33(1), 3-11.
- Luutonen, M. 1997. Kansanomainen tuote merkityksenkantajana. Tutkimus suomalaisesta villapaidasta. Helsinki: Akatiimi.
- Lybäck, K. 2002. Ympäristökysymykset mikrotason toimijoiden arjessa: asenteiden ja käyttäytymisen välinen ristiriita. Teoksessa Loukola, O., Lybäck, K. & Tervo, M. (toim.) Arvot, ympäristö ja teknologia. Yhteiskunnallisten toimien uudet oikeutukset, 217–233.
- Malaska, P. 1979. Avoimet ja sumeat systeemit. Helsinki: Weilin & Göös.
- Mannermaa, M. 1993. Tulevaisuus - murroksesta mosaiikkiin. Helsinki: Otava.
- Mannermaa, M. 1998. Kvanttivyöhyke tulevaisuuteen? Helsinki: Otava.
- Markula-Teivaanmäki, R. 1990. Tekstiilitieto. Helsinki: WSOY
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. & Behrens III, W.W. 1972. Kasvun rajat. Helsinki: Tammi.
- Moring, S. 1994. Skärgårdsbor. Hushåll, familj och demografi i finländsk kustbygd på 1600-, 1700- och 1800-talen. - Bidrag till kännedom om Finnlands natur och folk 145.
- Neovius, P. 2001. Meren muotoilema - rohkeutta ja yrittäjyyttä saaristossa. Taito-lehti 3/2001, 20–21.
- Niiniluoto, I. 1983. Tieteellinen päättely ja selittäminen. Helsinki: Otava.
- Ojanen, E. 2001. Kauneuden filosofia. Helsinki: Kirjapaja.
- O'Meara, M. 2000. Informaatiotekniikat ympäristöä palvelemaan. Teoksessa Starke,

- L. (toim.) Maailman tila 2000. Helsinki: Gaudeamus, 141–163.
- Paakkunainen, R. 1996. Eco-Fashion – A Contradiction in Terms? Teoksessa Suojanen, U. (toim.) Clothing and Its Social, Psychological, Cultural and Environmental Aspects. Proceedings of a Symposium of Textiles, Clothing and Craft Design, Helsinki May 18–20, 1995. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Research Report 161, 107–117.
- Papanek, V. 1973. Turhaa vai tarpeellista? Helsinki: Otava.
- Papanek, V. 1995. The Green Imperative. Ecology and Ethics in Design and Architecture. London: Thames & Hudson.
- Pietarinen, J. 2001. Ympäristöfilosofia ja etiikka. Teoksessa Gustaffson, J. (toim.) Ympäristönsuojelu ja yhteiskunta. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A: 59, 7–43.
- Periäinen, T. 1997. Käsitön yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa Heinänen, S & Periäinen, T. (toim.) Käsitö – mitä se on? Raportti kansallisesta tilanteesta. Jyväskylä: Yliopistopaino, 48–50.
- Rantala, I. 2001. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS -kustannus, 86–99.
- Renner, M. 2000. Työllisyys ja ympäristö. Teoksessa Brown, L. (toim.) Maailman tila 2000. Tampere: Gaudeamus, 186–207.
- Rissa, K. 2001. Ekotehokkuus – enemmän vähemmästä. Helsinki: Edita.
- Ruohomäki, H. (toim.) 2000. Käsintehty brandi. Käsi- ja taideteollisuusyrittäjän käsikirja. Käsi- ja taideteollisuusliitto ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto SITRA.
- Sairinen, R. 1996. Suomalaiset ja ympäristöpolitiikka. Tilastokeskus, tutkimuksia 217. Helsinki: Edita.
- Schmidt-Bleek, F. 2000. Luonnon uusi laskuoppi. Ekotehokkuuden mittari MIPS. Helsinki: Gaudeamus.
- Skärgårdshantverk. Saariston käsitöitä. 2000. Pohjoismaiden ministerineuvoston saaristoyhteistyö. Helsinki.
- Suojanen, U. 1997. Vihreät tekstiilit. Helsinki: Yliopistopaino.

- Suojanen, U. & Kyrö, P. 2000. Yrittäjyydellä kestäväan kehitykseen – kestävan kehityksen elinkaarimalli maaseudun pienyrityksiin. Maa- ja metsätalousministeriön hankkeen 4345/506/97 loppuraportti.
- Suojanen, U. 2002. Ekokilpailukykyä PK-yritykseen. Kestävan kehityksen elinkaari- ja arvoketjumalli käsityövaltaisiin yrityksiin. Opetusministeriön EU- rakennerahastot –julkaisu 12/2002.
- Talvenmaa, P. 1998. Tekstiilit ja ympäristö. Helsinki: Tekstiili- ja vaateusteollisuus. Tekniikan sanastokeskus. 1998. Ympäristösanasto. TSK 27. Helsinki: Gummerus.
- Tuomikoski, P. 1987. Taide ja ihminen. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Turunen, K. E. 1992. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Jyväskylä: Atena.
- Uusitalo, E. 1998. Elinvoimaa maaseudulle – miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet. Helsinki: Otava.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vilka, L. 1998. Oikeutta Luonnolle. Ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Virrankoski, P. 1994.
Käsityöstä leivän lisää. Suomen ansiokotiteollisuus 1865–1944. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

- Anttila, M. 2000. Luento. Laatu – erityisesti tekstiilituotteiden laatu. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. 28.11.2000.
- Lang, T. 1995. Tekstiilisuunnittelijan ympäristöetiikka. Tekstiilisuunnittelijoiden käsityksiä luonnosta ja tekstiilien ekologisuudesta. Käsityötieteen syventävien opintojen tutkielma. Helsingin yliopisto. Käsityöalan kokeilukoulutusohjelma.
- Toijala, H. M. 1998. Tavoitteena ekologinen kestävyys. Käsityöntekijöiden puhetta kilpailuun tähtäävässä suunnitteluprosessissa. Käsityötieteen syventävien

opintojen tutkielma. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Käsityöalan kokeilukoulutusohjelma.

Turunen, M. 1999. Kestävä kehitys ja ympäristötietoisuus. Paikallisagenda 21 - toiminta ympäristöfoorumissa Kouvolan seudulla vuosina 1996-1999. Käsityötieteen syventävien opintojen tutkielma. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteen laitos.

HAASTATTELUT

Tuomisto, N. 2001. Haastattelu 19.12.2001 Parainen.

Österberg, A. 2001. Haastattelu 22.12.2001 Hiittinen.

von Weymarn, J. 2002. Haastattelu 4.1.2002 Parainen.

Vuorinen, K. 2002. Haastattelu 9.1.2002 Turku.

Snellman, I. 2002. Haastattelu 24.1.2002 Geta, Ahvenanmaa.

Beckman, A-L. 2002. Haastattelu 24.1.2002 Godby, Ahvenanmaa.

Dahlman, T. 2002. Haastattelu 25.1.2002 Järsö, Ahvenanmaa.

Löfstedt, M. 2002. Haastattelu 22.3.2002 Tjockö, Ruotsi.

Svenonius, L. 2002. Haastattelu 22.3.2002 Björkö, Ruotsi.

KÄSITYÖLÄISTEN ESITTEET

tekstilAÖ, Anita Österberg.

Stentorp, Lampaanvillasta neuleiksi, Jill von Weymarn.

Kirsi Vuorinen.

Ull och skinnhantverkare Anna-Lena Beckman.

Herzogin Cecilie, Kap Horn tröjan, Tiina Dahlman, Margit Holmberg ja Jouni Lahdenperä.

KUVAT

KUVA1. Skärdgårdshantverk. 2000. Kartta saaristosta.

KUVA2. Hakala, P. 2002. Lampaat lähtevät laitumelle.

KUVA3. Tuomisto, N. 2001. Laatu näkyy.

KUVA4. Hakala, P. 2002. Huolenhäivä

KUVA5. Hakala, P. 2002. Villan pehmeys.

KUVA6. Hakala, P. 2002. Lampaan lämpöä.

KUVA7. Hakala, P. 2001. Kädet työssään.

KUVA8. Hakala, P. 2002. Puumerkit.

- KUVA9. Hakala, P. 2002. Höst tröja.
KUVA10. Hakala, P. 2002. Sjösjäck.
KUVA11. Hakala, P. 2002. Styrbord –babord –västan.
KUVA12. Österberg, A. 1999. Vandring.